

VIGILIA

2003 / 12

Dicsérőének a mi Legédesebb Urunkhoz,
Jézus Krisztushoz

KERESZTY RÓKUS: Karácsonyi újjászületés

PÁKOZDI ISTVÁN: Karácsonykor játszunk

„Tagjai vagyunk egymásnak”
Jeles magyar személyiségek válaszai

MÁRAI SÁNDOR: Bizalom
Halasi Zoltán és Juhász Ferenc verse

LUKÁCS LÁSZLÓ:	Együtt, otthonosan	881
■	Dicsérőének a mi Legédesebb Urunkhoz, Jézus Krisztushoz (<i>Pikler Mihály fordítása</i>)	882
■	Havasi Ágnes megjegyzései a fordításhoz	889
KERESZTY RÓKUS:	Karácsonyi újjászületés (<i>esszé</i>)	890
PÁKOZDI ISTVÁN:	Karácsonykor játszunk. Gondolatok a játék és ifjúság „teológiájához” (<i>esszé</i>)	893

A VIGILIA KÖRKÉRDÉSE

„Tagjai vagyunk egymásnak”

Aszalós János, Balla Zsófia, Báthori Csaba, Beney Zsuzsa, Czigány György, Dávid Katalin, Fabiny Tibor, Frenyó Zoltán, Füzi László, Gánóczy Sándor, Hafenscher Károly, Heidl György, Kellermayer Miklós, Kopp Mária, Lászlóffy Aladár, Márton László, Nagy Gáspár, Németh G. Béla, Poszler György, Raffai István, Ritoók Zsigmond, Skrabski Árpád, Tüskés Tibor, R. Várkonyi Ágnes és Vasadi Péter válasza	898
---	-----

SZÉPÍRÁS

MÁRAI SÁNDOR:	Bizalom (<i>tárca</i>)	955
HALASI ZOLTÁN:	Így ér el; Én (<i>versek</i>)	957
JUHÁSZ FERENC:	Az üdvözet angyal-ámulása (<i>vers</i>)	959

Együtt, otthonosan

Ahogy egyre zordabbra fordul a tél, egyre riasztóbb hírek érkeznek a hajléktalanokról. A hírekben csak egy-egy adat bukkan fel: hányan haltak meg a hidegtől. A fagyoskodók, az éhezők nélkülözését csak sejteni tudjuk. Mégis, talán mindennél kínzóbb az a szenvedés, amit a család, az emberi kapcsolatok hiánya, a magány, a kitaszítottság érzése jelenthet — s ezt nem csökkenti az a tény sem, hogy talán (legalább részben) maguk felelősek a sorsukért. Ők üzték el övéiket vagy őket üzték el hazulról? A végeredmény ugyanaz: a hajlék hiányánál is fájdalmasabb otthonatlanság.

Az „árva” költő, József Attila versében kozmikussá növekszik ez a magány: „A semmi ágán ül szívem, / kis teste hangtalan vacog, / köréje gyűlnek szelíden / s nézik, nézik a csillagok.”

A karácsonyi történet is hajléktalanokról szól, de két olyan emberről, akik összetartoznak, s akik az életüket tették rá annak a csöppségnek gondozására, akinek megszületését várják. Fedél nincs a fejük felett, mégis otthon vannak, egymás szeretetében. A betlehemi történet kulisszái ismerősek: Lukács evangélista szerint Máriának és Józsefnek „nem jutott szállás”, ezért jászolba fektetik az újszülöttet. Századok jámbor képzelete színezte ki aztán a rideg istállót, amint egyszerre megtelt örömmel és ámulattal, a pásztorok és az angyalok hódolatával.

Az Újszülöttel születő új valóság azonban felülmúl minden képzeletet. A bibliai történet tudós elemzői valószínűsítik, hogy az evangélista Izajás próféta jövendölésére célozhatott az eljövendő messiási időkről: „Az ökör megismeri gazdáját és a szamár urának jászolát.” A jászol — mondják — itt a messiási idők eljövételének szimbólumává lesz, ökröstül, szamarastul. A pásztorok az eljött Messiást ismerik fel a kisdedben, urukat és gazdájukat. Hiszen a jászolban az Emberfiává testesült Istenfia fekszik, a világot teremtő-átkaroló-beteljesítő transzcendens Szeretet, aki végérvényesen és visszavonhatatlanul a miénk lett, és akiben a hajléktalan emberiség végre otthonára lelhet. S bár József és Mária szállást kereső hajléktalanok, az Újszülöttben otthonukra lelnek — ők, és mi mindnyájan.

De vajon otthonára lel-e bennünk az Újszülött? Otthonossá tudjuk-e tenni létünket: együtt-létté nemesíteni-boldogítani, Vele és egymással? Gyakran idézik Tamási Áront: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.” A hajléktalanul is otthonos Gyermekek, Máriával és Józseffel arra hív, hogy tegyük otthonosabbá ezt a világot, amelyet a Hármas-Egy Szeretet otthonává tett.

Dicsérőének a mi Legédesebb Urunkhoz, Jézus Krisztushoz

1. kondákion

Védelmező Hadvezérünk és Urunk, a pokol Legyőzője! Mert megmentettél az örök haláltól, Néked dicsérőéneket énekelek, a Te teremtményed és szolgád. De mert könyörületeséged ki-mondhatatlan, szabadíts meg minden veszélytől, hadd énekel-jem Néked: Jézus, Isten Fia, irgalmazz nekem!

1. ikosz

Angyalok Teremtője és seregek Ura, nyisd meg most értetlen el-mémét és ajkaimat a Te legszentebb Neved dicséretére, amint hajdan megnyitottad a süketnéma fülét és ajkait, aki így énekelt Néked:

Jézus, legcsodálatosabb, angyalok Csodálata,
Jézus, leghatalmasabb, ősszülők megszabadítása.
Jézus, legédesebb, pátriárkák magasztalása,
Jézus, legdicsőségesebb, királyok uralma.
Jézus, legkedvesebb, próféták beteljesedése,
Jézus, legcsodásabb, vértanúk állhatatossága.
Jézus, legszelídebb, szerzetesek öröme,
Jézus, legkönyörületesebb, papok édessége.
Jézus, legirgalmasabb, böjtölők megtartóztatása,
Jézus, leggyengédebb, igazak örvendezése.
Jézus, legtiszteletreméltóbb, szüzek józansága,
Jézus, öröktől fogva való, bűnösök üdvössége.
Jézus, Isten Fia, irgalmazz nekem.

2. kondákion

Látván a keservesen síró özvegyasszonyt, Uram, könyörületes-ségre indultál, és feltámasztottad temetni vitt fiát; könyörülj raj-tam is, óh, Emberszerető, és támaszd fel a bűn által megölt lel-keket, aki így kiáltok: Allilulia!

2. ikosz

Keresvén az ismeretlen ismeret megismerését, így szólt Fülöp: Uram, mutasd meg nekünk az Atyát. Te pedig így válaszoltál néki: Annyi idő óta veletek vagyok, és mégsem ismerted meg, hogy Én az Atyában vagyok, és az Atya Bennem van? Amiért is, óh, Felfoghatatlan, félelemmel kiáltok Hozzád:

Jézus, öröktől fogva való Isten,
Jézus, mindenható Király.
Jézus, hosszantűrő Uralkodó,
Jézus, legirgalmasabb Megváltó.
Jézus, legjóságosabb Őrizóm,
Jézus, mosd le bűneimet.
Jézus, töröld el törvénytelenségeimet,
Jézus, bocsásd meg igaztalanságaimat.
Jézus, Reménységem, ne hagyj el engem,
Jézus, Segítségem, ne tagadj meg engem.
Jézus, Teremtóm, ne feledkezz meg rólam,
Jézus, Pásztorom, ne veszíts el engem.
Jézus, Isten Fia; irgalmazz nekem.

3. kondákion

A magasságból erővel ruháztad fel a Jeruzsálemben tartózkodó Apostolaidat, óh, Jézus. A Te Szent Lelked melegségével engem is ruházz fel, aki mezítelen vagyok minden jó cselekedet híján, és add nekem, hogy szeretettel énekeljem Néked: Allilulia!

3. ikosz

Gazdag irgalmadban vámosokat és bűnösöket és hitetleneket hívtál Magadhoz, Jézus; engem se vess meg most, a hozzájuk hasonlót, hanem fogadd, mint drága myrrhát, ezt az éneket:

Jézus, legyőzhetetlen Erő,
Jézus, végtelen Irgalom.
Jézus, sugárzó Szépség,
Jézus, kimondhatatlan Szeretet.
Jézus, élő Isten Fia,
Jézus, irgalmazz nekem, bűnösnek.
Jézus, hallgass meg engem, vétekben fogantat,
Jézus, tisztíts meg engem, bűnben szülöttet.
Jézus, taníts engem, haszontalant,
Jézus, világosíts meg engem, elsötétültet.
Jézus, tisztíts meg engem, bemocskoltat,
Jézus, vezess vissza engem, tékozlót.
Jézus, Isten Fia, irgalmazz nekem.

4. kondákion

Kétkedő gondolatainak belső viharában Péter merülni kezdett, de megpillantván Téged, óh, Jézus, emberi természetünket hordozva, és a vízen járva, igaz Istennek ismert Téged, és elfogadván az üdvözítés kezét, így kiáltott: Allilulia!

4. ikosz

Hallván a vak az úton elhaladni Téged, Uram, így kiáltott: Jézus, Dávid Fia, irgalmazz nekem! És odahíván, megnyitottad szemeit. A Te irgalmadban világosítsd meg szívemnek lelki szemeit is, aki így kiáltok Hozzád, és mondom:

Jézus, égiek Teremtője,
Jézus, földiek Megváltója.
Jézus, pokolbeliek Legyőzője,
Jézus, minden teremtmény Ékesítője.
Jézus, lelkem Vigasztalója,
Jézus, értelmem Megvilágosítója.
Jézus, szívem örvendezése,
Jézus, testem egészsége.
Jézus, Üdvözítóm, üdvözíts engem,
Jézus, Világosságom, világosíts meg engem.
Jézus, minden gyötrelemtől szabadíts meg engem,
Jézus, üdvözíts engem, méltatlant.
Jézus, Isten Fia, irgalmazz nekem.

5. kondákion

Véred isteni ontásával, hajdan megváltottál minket a törvény átkától, óh, Jézus; szabadíts ki minket a hálóból is, amelyekbe a test szenvedélyeivel, vágyó ingerekkel és gonosz csüggedéssel, a kígyó juttatott minket, akik így kiáltunk Hozzád: Alliluia!

5. ikosz

Meglátván Őt ember alakjában, Aki kezével alkotta az embert, és Uralkodójuknak ismervén fel Őt, a héberek gyermekei siettek gallyakkal hódolni Néki, kiáltván: Oszanna! Mi pedig dicső-éneket ajánlunk fel Néked, mondván:

Jézus, igaz Isten,
Jézus, Dávid Fia.
Jézus, legdicsőségesebb Uralkodó,
Jézus, szeplőtelen Bárány.
Jézus, legcsodásabb Pásztor,
Jézus, gyermekségem Őrizője.
Jézus, ifjúságom Vezetője,
Jézus, öregségem Büszkesége.
Jézus, Reménységem a halálban,
Jézus, halál utáni Életem.
Jézus, Vigaszom a Te ítéletedben,
Jézus, Vágyakozásom, ne hagyj akkor megszégyenülnöm.
Jézus, Isten Fia, irgalmazz nekem.

6. kondákion

Az Istenthordozó próféták ígéreteit és igéit betöltvén, óh, Jézus, megjelentél a földön, és elérhetetlen létedre, emberek között lakoztál. Amiért is, a Te sebeid által meggyógyulva, megtanultunk így énekelni Néked: Alliluia!

6. ikosz

Amikor felragyogtattad a világban a Te igazságod világosságát, az ördögi tévelygést elűzted, mert ledőltek a bálványok, nem

állván a Te erődöt, óh, Üdvözítőnk. Mi azonban, üdvösséget nyervén, így kiáltunk Hozzád:

Jézus, hazugságot elűző Igazság,
Jézus, minden világosságot meghaladó Világosság.
Jézus, minden erőt felülmúló Uralkodó,
Jézus, könyörületben szilárd Isten.
Jézus, élet Kenyere, elégíts meg engem, éhezőt,
Jézus, tudás Forrása, üdíts fel engem, szomjazót.
Jézus, öröm Öltözete, öltöztess fel engem, halandót,
Jézus, örvendezés Réve, oltalmaz engem, méltatlant.
Jézus, kérőknek Ajándékozó, add nekem bűneim siratását,
Jézus, keresők Megtalálója, találd meg lelkemet.
Jézus, zörgetőknek Megnyitó, nyisd meg bánkódó szívemet,
Jézus, bűnösök Megváltója, tisztíts meg törvénytelenségeimtől.
Jézus, Isten Fia, irgalmazz nekem.

7. kondákion

Felfedni óhajtván az időtelen időktől rejtett titkot, mint a juh vezettétél a leöletésre, óh, Jézus, mint a hangtalan bárány nyírója előtt, és mint Isten, feltámadtál a halálból, és dicsőséggel mennybe mentél, Magaddal együtt minket is fölemelve, akik így kiáltunk: Alliluia!

7. ikosz

Csodálatos Alkotást mutatott meg nekünk az Alkotó, midőn megmutatkozott: mag nélkül megtestesülvén a Szűztől, feltámadván a sírból, sértetlenül hagyva annak pecséiteit, és a zárt ajtókon át testben bemenvén az Apostolokhoz. Amiért is csodálva énekeljük:

Jézus, elférhetetlen Ige,
Jézus, kifürkészhetetlen Értelem.
Jézus, felfoghatatlan Erő,
Jézus, mérhetetlen Bölcsesség.
Jézus, leírhatatlan Istenség,
Jézus, határtalan Uralom.
Jézus, legyőzhetetlen Királyság,
Jézus, végtelen Fensőbbiség.
Jézus, fenséges Szilárdság,
Jézus, örök Hatalom.
Jézus, Teremtőm, újíts meg engem,
Jézus, Üdvözítőm, üdvözíts engem.
Jézus, Isten Fia, irgalmazz nekem.

8. kondákion

Látván Isten különös megtestesülését, különülünk el a hiú világtól, és az isteniekre irányítsuk elménket, mert Isten a földre ereszkedett, hogy minket a mennybe emeljen, akik így énekelünk Néki: Alliluia!

8. ikosz

Egészen a földiek között volt, de egyáltalán nem távozott el az égiek közül a Határtalan, midőn a saját akaratából értünk szenvedett; halálával halálra adta halálunkat, és feltámadásával életet ajándékozott nekünk, kik így énekelünk:

Jézus, szívbeli Édesség,
Jézus, testi Erő.
Jézus, lelki Világosság,
Jézus, elme Fürgesége.
Jézus, lelkiismeret Örvendezése,
Jézus, felülmúlhatatlan Reménység.
Jézus, örök Emlékezet,
Jézus, magasztos Dicséret.
Jézus, fenséges Dicsőségem,
Jézus, Vágyakozásom, ne tagadj meg engem.
Jézus, Pásztorom, találj meg engem,
Jézus, Üdvözítőm, üdvözíts engem.
Jézus, Isten Fia, irgalmazz nekem.

9. kondákion

Minden angyali természet szüntelenül dicsőíti a Te legszentebb Nevedet a mennyben, óh, Jézus, kiáltva: Szent, Szent, Szent! Mi bűnösök pedig a földön, mulandó ajkainkkal énekeljük: Allilulia!

9. ikosz

Az ékesbeszédű szónokok oly némák, mint a halak, a Te színed előtt, óh, Jézus Üdvözítőnk, mert nem foghatják fel, mint vagy változhatatlan Isten és tökéletes ember. Mi pedig csodálva a titkot, híven így kiáltunk Hozzád:

Jézus, öröktől fogva való Isten,
Jézus, királyok Királya.
Jézus, uralkodók Uralkodója,
Jézus, élők és holtak Bírāja.
Jézus, reményvesztettek Reménysége,
Jézus, sírók Vigasztalója.
Jézus, szegények Felmagasztalása,
Jézus, ne ítélj el engem tetteim szerint.
Jézus, tisztíts meg engem a Te irgalmasságod szerint,
Jézus, úzd el csüggedésemet.
Jézus, világosítsd meg szívemnek gondolatait,
Jézus, add nekem a halál emlékezetét.
Jézus, Isten Fia, irgalmazz nekem.

10. kondákion

Üdvözíteni akarván a világot, óh, Napkeltének Napkeletje, természetünk sötét napnyugatához jöttél, és megaláztad magad a halálig. Azért a Te Neved felmagasztaltatott minden név fölött, hogy minden térd meghajoljon mennyen és földön, énekelve: Allilulia!

10. ikosz

Védeld meg bennünket szent angyalaiddal, örök idők Uralkodója, vigasztaló Krisztus, és tisztíts meg minket minden szennyfolttól, amint megtisztítottad a tíz bélpoklost; és gyógyíts meg bennünket, ahogyan meggyógyítottad a vámszedő Zákeus fősvény lelkét, hogy bűnbánattal kiálthassuk Néked, és mondjuk:

Jézus, kifogyhatatlan Drágaság,
Jézus, kimeríthetetlen Bőség.
Jézus, erős Táplálék,
Jézus, elfogyhatatlan Ital.
Jézus, szegények Ruházata,
Jézus, özvegyek Védelmezője.
Jézus, árvák Pártfogója,
Jézus, fáradozók Segítője.
Jézus, útonlévők Társa,
Jézus, hajózók Vezetője.
Jézus, viharverték csendes Réve,
Jézus, Istenem, emelj föl engem, elesettet.
Jézus, Isten Fia, irgalmazz nekem.

11. kondákion

A töredelem énekét ajánlom fel Néked, én méltatlan, és miként a kananeus asszony, így kiáltok Hozzád: Jézus, irgalmazz nekem! Nem leányom, hanem a szenvedélyek kegyetlen hatalmában hevesen égő testem miatt; ajándékozz nekem gyógyulást, aki így kiáltok Hozzád: Allilulia!

11. ikosz

Egykor Pál üldözött Téged, a tudatlanság sötétségében fénylő ragyogó Lángot; ám a Te fényedtől megvilágosodva, és a Te isteni bölcsességű hangodat felfogva, lelkének dühe megenyhült. Világosítsd meg az én elsötétült lelki szememet is, aki így kiáltok:

Jézus, leghatalmasabb Királyom,
Jézus, mindenható Istenem.
Jézus, halhatatlan Uram,
Jézus, legdicsőségesebb Teremtőm.
Jézus, legjóságosabb Nevelőm,
Jézus, legbőkezűbb Pásztorom.
Jézus, legkönyörületesebb Uralkodóm,
Jézus, legirgalmasabb Megváltóm.
Jézus, világosítsd meg a szenvedélyektől elsötétült érzéseimet,
Jézus, gyógyítsd meg büntől sebzett testemet.
Jézus, tisztítsd meg elmémet a hívságos gondolatoktól,
Jézus, őrizd meg szívemet a gonosz kívánságoktól.
Jézus, Isten Fia, irgalmazz nekem.

12. kondákion

Ajándékozd nekem kegyelmedet, óh, Jézus, minden adósság Elengedője, és fogadj be engem, bűnbánót, amiként befogadtad a

Téged megtagadó Pétert; és hívj Magadhoz engem, csüggedőt, ahogyan hajdan a Téged üldöző Pált Magadhoz hívtad, és hallgass meg engem, aki így kiáltok Hozzád: Allilulia!

12. *ikosz*

Dicsőítve a Te megtestesülésedet, mindnyájan magasztalunk Téged, és Tamással együtt hisszük, hogy Urunk és Istenünk vagy, Aki ülsz az Atyának jobbán, és eljössz ítélni élőket és holtakat. Méltass engem akkor, hogy jobboldon állhassak, aki így kiáltok:

Jézus, öröktől fogva való Király, irgalmazz nekem,
Jézus, illatozó Virág, tégy illatozóvá engem.
Jézus, szeretett Melegség, melegíts fel engem,
Jézus, öröktől fogva való Templom, oltalmazz engem.
Jézus, ragyogó Ruházat, ékesíts fel engem,
Jézus, értékes Drágagyöngy, tégy ragyogóvá engem.
Jézus, becses Drágakő, világosíts meg engem,
Jézus, igazságosság Napja, ragyogj fel nekem.
Jézus, szent Világosság, tégy fénylővé engem,
Jézus, a lélek és a test betegségeitől szabadíts meg engem.
Jézus, az ellenség kezétől óvj meg engem,
Jézus, a ki nem alvó tűztől és az örök kínoktól ments meg engem.
Jézus, Isten Fia, irgalmazz nekem.

13. *kondákion*

Óh, legédesebb és legkönyörületesebb Jézus, fogadd el mostani szerény könyörgésünket, ahogyan elfogadtad az özvegyasszony filléreit, és őrizd meg a Te örökségedet minden látható és láthatatlan ellenségtől, idegenek támadásától, betegségtől és éhségtől, minden bánattól és halálos sebesüléstől, és szabadíts meg az eljövendő kínoktól mindnyájunkat, akik így kiáltunk Hozzád: Allilulia! (3-szor)

1. *ikosz*

Angyalok Teremtője és seregek Ura, nyisd meg most értetlen elmémet és ajkaimat a Te legszentebb Neved dicséretére, amint hajdan megnyitottad a süketnéma fülét és ajkait, aki így énekelt Néked:

Jézus, legcsodálatosabb, angyalok Csodálata,
Jézus, leghatalmasabb, összülők megszabadítása.
Jézus, legédesebb, pátriárkák magasztalása,
Jézus, legdicsőségesebb, királyok uralma.
Jézus, legkedvesebb, próféták beteljesedése,
Jézus, legcsodásabb, vértanúk állhatatossága.
Jézus, legszelídebb, szerzetesek öröme,
Jézus, legkönyörületesebb, papok édessége.
Jézus, legirgalmasabb, böjtölők megtartóztatása,
Jézus, leggyengédebb, igazak örvendezése.
Jézus, legtiszteletreméltóbb, szüzek józansága,
Jézus, öröktől fogva való, bűnösök üdvössége.
Jézus, Isten Fia, irgalmazz nekem.

1. kondákion

Védelmező Hadvezérünk és Urunk, a pokol Legyőzője! Mert megmentettél az örök haláltól, Néked dicsérőéneket énekelek, a Te teremtményed és szolgád. De mert könyörületességed ki-mondhatatlan, szabadíts meg minden veszélytől, hadd énekel-jem Néked: Jézus, Isten Fia, irgalmazz nekem!

Pikler Mihály fordítása

Megjegyzések a fordításhoz

Az itt közölt dicsérő- (magasztaló) ének, görögül: *akathisztosz hymnosz* ('leülhetetlen himnusz', 'nem leülve énekelt' himnusz, vagyis olyan ének, amelyet állva kell énekelni is, hallgatni-imádkozni is) a bizánci, görög ortodox egyházi himnuszok költészet kedvelt mű-faja. Leghíresebb, legrégebb darabját kb. a 6. században írták Szűz Máriához, Istennek Szentséges Szülőjéhez, amelyet mind a mai napig szokás imádkozni (szerzője vitatott). Ez a szép himnusz szolgált azután alapjául más, hasonló formában, költőiséggel és stílusban megírt akathisztosz hymnoszoknak is. Így született dicsérőéneke többek között a Szentháromságnak, Krisztus Feltámasztásának, a Szentléleknek, a legkülönbözőbb Istenszülő-ikonoknak és az egyház szentjeinek, sőt a 20. század második felében (egy GULAG-fogoly alkotásaként) az elhunytaknak.

Magyar nyelven eddig csak az Istenszülőhöz írott akathisztosz (Dicsérőének Istennek Szentséges Szülőjéhez) jelent meg: *Imakönyv az orthodox keresztények számára*. (Fordította és össze-állította Berki Feriz.) Budapest, [Magyar Orthodox Adminisztratúra], 287–307. Ugyanennek egy kis részletét „versként” is kiadták: *A bizánci irodalom kistükre*. Budapest, Európa, 1974, 448–450. Néhány évvel ezelőtt pedig a Pannonhalmi Szemle (1997/3. 110–119.) közölte Perczel István fordításában az elhunytakért szóló akathisztoszt.

A Legédesebb Jézushoz szóló dicsérőének magyar nyelven még nem látott napvilágot. Olyan formában tesszük közzé, ahogyan az akathisztoszokat szokás, vagyis a különböző költészeti formákat jelző szavakat mindig a versszakok előtt kiemelve. A szövegben szándékosan váltakozik a Néked/nekem forma, és ugyancsak szándékosan szerepel valamennyi kondákion végén i-vel az „Alliluia”-szó. A magyar nyelven megjelent ortodox imádságokban mindig így fordul elő ez a kifejezés, akárcsak az 5. ikoszbán található „Oszanna”. Ezek az írásmódok a görög ki-jetést igyekeznek visszaadni.

Havasi Ágnes

A lefordított Akathisztosz Hymnosz eredeti címe: *The Akathist Hymn to our Sweetest Lord Jesus Christ*. A fordítás az alábbi kiadvány alapján készült: *A Prayer Book for Orthodox Christians*. Translated from the Greek by the Holy Transfiguration Monastery. Boston, Massachusetts, 1987, 199–213. A fordítást egybevettem az angol szöveggel és egy másik egyházi szláv nyelvű kiadással (*Akafisztnyik*. Izdatyelsztvo, „Zsizny sz Bogom”, Bruxelles, 1981, 69–86.). Görög nyelvű kiadás nem áll rendelkezésünkre.

Karácsonyi újjászületés

KERESZTY RÓKUS

Ciszterci szerzetes. Tanulmányait az ELTE könyvtár szakán végezte; 1956-ban külföldre távozott, hogy pappá szentelhesse. Rómában, Ausztriában élt, majd Amerikában telepedett le. A dallasi ciszterci gimnázium tanára, számos teológiai könyv szerzője. Legutóbbi írását 2002. 11. számunkban közzöltük.

¹Zsolt 16,10.

²A Karácsony vigiliájára írt 6. beszédből.

„E napon születik
Jézus Krisztus”

³Az olvasmányos
óra második
reszponzóriuma.

Szent Bernát gondolataiból kiindulva azt keressük, hogyan újít meg bennünket Krisztus születése. Bernát tudja, hogy Jézus születése meghatározott helyen és időben történt egyszeri esemény volt. Mégis így ír: „Mindig új az, ami megújítja a lelket. S nem öregszik el, ami folyton gyümölcsöt terem és soha el nem szárad. Ez ugyanis az a szent lény, amelyet rothadás nem érhet.¹ Ez az az új ember, aki nem képes megöregedni és még azokat is, akiknek minden csontjuk elaggott, az élet igazi újdonságába vezeti át. Ezért van, hogy a mai ünnep örömteli meghirdetésében — ha észrevettétek —, helyesen nem azt mondjuk, hogy »született«, hanem »születik«: »E napon születik Jézus Krisztus, az Isten Fia a júdeai Bethlehemben.« Mert ahogyan mindmáig naponta valamiképp feláldozzuk, ameddig halálát hirdetjük, ugyanúgy mondható, hogy születik is, amennyiben hittel születését ismét megjelenítjük. Holnap tehát meglátjuk az Isten fölségét, csakhogy nem önmagában, hanem mi magunkban; igen, a fölséget, de megalázottságban, az erőt az erőtlenségben, az emberben az Istent.”²

Bernát ezt a beszédét Karácsony vigiliájának reggelén mondta, miután a káptalanteremben felolvasták: „Jézus Krisztus, az Isten Fia születik a júdeai Bethlehemben”. Ebből a szövegből kiindulva állítja, hogy Krisztus születése nemcsak múlt esemény. A Karácsony ünneplése nem pusztán a képzelet múltba vágyó erőlködésén alapul, amely saját erejéből képzelet el, hogy mi történt 1100 évvel azelőtt. A hit átfogja az Isten örökkévalóságát, az időben kibontakozó üdvösségtörténet minden mozzanatát, így Krisztus születését is. Ezért Krisztus születése Bernát számára mindig új és újjáteremtő valóság, amelyet a hit mint jelent alakító eseményt ragad meg. A képzelet nem a múltban tallózik, hanem feldolgozza és kiszínezi a hitben jelenlévő és ható valóságot.

A karácsonyi zsolozsma nézőpontja azonos Bernátéval: újra meg újra zengi: *hodie* — „ma, a mai napon”: „Ma leszállt a mennyből az igazi béke, ma az egész világon mézzel folynak az egek. Ma felragyogott ránk az új megváltás napja, az ősidőktől fogva előkészített örök boldogság hajnala.”³ Hasonlóképpen ujjong a Magnificat antifónája: „Ma született meg Krisztus. Ma jelent meg az Üdvözítő. Ma a földön angyalok énekelnek és arkangyalok örvendeznek. A mai napon ujjonganak az igazak: »Dicsőség a mennyben Istennek, allelúja.«” Ezek az imádságok nem kegyes hazugsággal próbálnak karácsonyi hangulatot teremteni. Nem azt mondják:

úgy ünnepelj, *mintha* ma született volna Krisztus. Ugyanazt a realista nézőpontot képviselik, mint Szent Bernát: a liturgikus ünneplésben Krisztus születése jelen van és megújítja az ünneplőket.

Ám hiába hív a liturgia, hiába erősködik Szent Bernát és a többi szentatya, hogy nem kell mást tennünk, mint engedni, hogy az Új Ember, az emberré lett Isten átvezessen bennünket az „élet igazi újdonságába”. A hitetlen nem érti ezt az igazi újdonságot. Gyakran csak másfajta újdonságra fogékony, arra, ami a legújabb divat, a legújabb szenzáció, a legújabb és minden eddiginél nagyobb élvezet. De a legújabb utáni rohanás kábulatában észre sem veszi, hogy igazából saját tengelye körül forog s mindig önmagához tér vissza: végső fokon kételkedő önmagának próbálja saját énje és élete értékét bizonygatni. Az ilyenfajta újdonság után futó lélek hamar megcsömörlik és kiég. Lassan már semmi új nem érdekli, és semmi élvezet nem ingerli. Egyre nehezebben menekül attól a keserű felismeréstől, hogy élete értéktelen és értelmetlen. A fájdalmas felismerés azonban egyúttal a kegyelem órája is lehet, megnyílhatunk az igazi, soha el nem évülő újdonság vonzásának.

Ez a megnyílás azonban nem olyan egyszerű és nem olyan könnyű, amint kezdetben képzeltük. Meg kell halni eddigi önmagunknak. Meghalni annak a lázas igyekezetnek, hogy énünk nagyságát önmagunk és mások előtt újra meg újra bizonyítsuk, hogy örökös szomjunkat mindig új meg új élvezettel csillapítsuk. Minél közelebb vagyunk ehhez a halálhoz, annál kétségbeesettebben tiltakozik a régi énünk: „ha régi életedet abbahagyod, mindennek vége, a semmibe foszlasz”. Nem ok nélkül hitte az ószövetségi ember, hogy Istent élő ember szemtől szembe nem láthatja: az istenlátást halált okoz.

Valóban, nemcsak a bűnös ember halálát jelenti az Istennel való szembesülés, hanem a múltó, apró örömhöz tapadt emberét is. A sárba ragadt énnel nem kell az Isten tisztasága, a homályhoz szokott szemet sérti a világosság, törpesége borzad a végtelen távlatoktól, földhöz ragadtan jól érzi magát, nem akar szárnyalni. Ez a földön csúszó-mászó ember ugyanakkor szenved a távlathiánytól. A lelke mélyén tudja, hogy értelme csak a teljes igazság birtokában tudna megnyugodni. Végtelen boldogságra született, ezért semmilyen múltó öröm ki nem elégítheti.

Ettől az ellentmondástól szenved még az a középszerűhez ragaszkodó, gyakorló keresztény is, aki fél attól, hogy Istent túlságosan közel engedje magához. Középszerűsége és langyossága bántja ugyan, de mégis retteg attól, hogy langymeleg, félhomályos búvóhelyét felfogatja az Isten. Inkább elvégzi imádságait, még a szentségekhez is járul, ha ezzel leróhatja az Istennek való tartozását. Vallásgyakorlataival mintegy választófalat akar húzni önmaga és az Isten között: „ennyit adok és nem többet. Ne jöjj közelebb, mert félttem Tőled az életemet!”

**A gyermek Jézus
egyszerűsége és
irgalma**

Az ilyen ellentmondásoktól szenvedő emberhez jön el a megtestesült Ige. A gyermek Jézus egyszerűsége és kedvessége, a benne megnyilvánuló isteni irgalom feloldja félelmeinket, megkönnyíti a régi énünk halálát és újjászületésünket. Krisztus tudja, hogy még bűneinkben is azért keressük a legújabbat és a legnagyobbat, mert Ő saját képmására teremtett minket, és ezt a képmásvoltot még bűneink sem tudják megsemmisíteni. Azért jön gyermekként, hogy rávegyen: keressünk olyan újdonságot és olyan nagyságot, amely hasznos is számunkra. Mindezt saját példájával könnyíti meg. Hogyan ne alázkodnánk meg az alázatos Isten előtt?, kérdezi Bernát. Ha az Isten beszélni sem tudó kisgyermek lett értünk, akkor mi miért próbálunk előtte nagyozni? Szúrjuk ki felfuvalkodott énünk léggömbjét: mindjárt megkönnyebbülünk. Felfrissülünk, megifjodunk, ha olyan alázatos gyermekké válunk, mint az Isten Fia. Úgy lehetünk igazán nagygyá, ha a gyermek Jézus szelídségét és alázatosságát utánozzuk, nem pedig azt, ami számunkra lehetetlen, isteni hatalmát és dicsőségét. Fogadjuk magunkba jóságát, irgalmát és egyszerűségét.

Így újít meg az Új Ember, így terem újjá. Testben ugyan megöregszünk, de Krisztus egyre inkább megszületik bennünk. Nemcsak arról van szó, hogy Krisztus bennünk lakik. Bennünk illetve belőlünk való születése azt jelenti, hogy Krisztus átforgalmazza a mi emberségünket, hogy rajtunk keresztül hathasson másokra. Vagyis Krisztus a mi testünkkel akar ölelni, a mi kezünkkel simogatni, a mi elménkkel gondolkodni, a mi szívünkkel szeretni, a mi szavainkkal szólni. Lehet-e ennél nagyszerűbb hivatás?

„Nekem az élet
Krisztus...”

Szent Bernát szerint lehet: annak a léleknek a hivatása, aki megérett arra, hogy az egyház Krisztushoz való szűzi házasságát és az abból származó lelki anyaságot megvalósítsa önmagában. Legyen férfi vagy nő, Szent Pálhoz hasonlóan másokban is „megszüli” Krisztust: „Ha olyan lélekre találsz, aki mindenét elhagyva minden vágyával az Igéhez ragaszkodik, az Igéből él, az Ige irányítja életét, az Igétől fogan, hogy az Igének szüljön és elmondhatja magáról: »Nekem az élet Krisztus és a halál nyereség« (Fil 1,21), akkor ezt a lelket az Ige házastársának tekintheted... Valóban ilyen szerető anya és férjéhez hűséges lélek Pál, amikor ezt mondja: »Fiacskáim, akiket újra és újra szülök, amíg Krisztus ki nem formálódik bennetek.«⁴

⁴Énekek Énekéről
mondott 85. beszéd.
Szent Bernát itt
Gal 4,19-et idézi.

A Szent Pálhoz hasonló lélek nemcsak önmagában, de másokban is kiforgalmazza ezt a „mindig új”-at. Közben tudja, hogy igazából mindez a Szentlélek munkája, de a Lélek felhasználja az ő lelkét és testét is. Nem Krisztus másolatait hozza a világra, mert minden lélek a maga egyéni módján tükrözi a Krisztus felfoghatatlan gazdagságát. Ily módon lesz az érett keresztény egészen hasonlatossá Istenhez, és részesedik az isteni (újjá)teremtés művében: a Szentlélek rajta keresztül formálja ki Krisztus vonásait a lelkekben.

Karácsonykor játszunk

PÁKOZDI ISTVÁN

Gondolatok a játék és ifjúság „teológiájához”

A szerző az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye ezüstmisési papja, egyetemi lelkész, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola tanára, az MKPK TV-referense. Legutóbbi írását 2003. 2. számunkban közzöltük.

Hugo Rahner a játszó emberről

¹Hugo Rahner: *Der spielende Mensch* (1948), lásd a Szolgálat 15. számában (1972).

²*Nikomakhoszi etika.*
Ford.: Szabó Miklós,
Magyar Helikon,
Budapest, 1971.

³Vö. *Spiel.* In: LThK, 9,
Taschenausgabe
Herder, 1986, 966.

Mit kap a gyermek karácsonykor? — Játékot. Mit csinálunk ünnepen, szabadság idején legszívesebben? — Játszunk. Ahogy a december végi, téli napok a fűtött szoba ezernyi játékára hívnak, a május, a tavasz a játékos természet csodája. Játszanak a rügyező, leveleket hajtó fák, a csicscsergő madarak, az embert is megérinti a nyár illata, reményei, a vakáció közeledte. Jézus szavaiban: „Áldalak téged Atyám, mert elrejtetted ezeket... jöjjetek fáradtak... az én igám édes, az én terhem könnyű” (Mt 11,25–30) — mennyi játékoság, könnyedség van, mondhatnánk bújócska, fordulat, meglepetés, öröm! A játék valami hatalmas és szent dolog!

Hugo Rahner (1900–1968) teológia professzor egyik kedvenc témája volt a *játszó ember*. A sok fordításban és számos kiadásban napvilágot látott művének összefoglalása magyarul is megjelent.¹ A szerző komoly gondolkodókra, szigorú teológusokra utal, akik foglalkoztak ezzel a kérdéssel. Már a bölcsességi irodalom úgy tartja: „Menj haza korán, és ott vigadj, játsszál és tedd, amiben kedved telik” (Sir 32,15). Aquinói Szent Tamás rámutatott, a bölcsességben és a játékban van valami közös, ez pedig az öröm. Az örök Bölcsesség is játszik, ahogy megszemélyesítve állítja róla a Szentírás: „Gyönyörűsége voltam nap-nap után (Istennek), színe előtt játszadoztam mindenkor” (Péld 8,30). Arisztotelész pedig ezt írja: „Az üdítő pihenés és a vidám játék szükségesek az élethez.”² Szent Tamás talán éppen tőle veszi át és fűzi tovább: „a játék úgy kell az élethez, akár a pihenés”. A játék olyan szabadon választott elfoglaltság, amelyben igen fontos tényező a szenvedély és az öröm egy másik világ tudatában, amely különböző a mostani tapasztalatitól.³ Hugo Rahner felidézi azt a legendát, miszerint az öregedő Szent János apostol kedvenc szórakozása volt, hogy egy fogolymadárral játszadozott. Talán utalás ez Jób könyve egy mondatára („Játszottál-e már kis madárral?” 40,29). Ismerősek azok a Madonna festmények, amelyeken a karján ülő kis Jézus kezében egy madárkát tart. Egy ilyen, 15. századi Mária-kép másolatát változtatta át az olasz Katolikus Akció híres ifjúsági vezetője, Carlo Carretto úgy, hogy ecsetet ragadott és a madárka helyére egy kis szekeret festett, mivel a családi neve olaszul szekeret jelent. Szimbolikusnak tudta ezt a tettét: új munkakörének félelmeit azzal győzte le, hogy

⁴Carlo Carretto: *Boldog vagy, mert hittél.* OMC, Bécs, 1989, 8.

A játék mint testi-lelki tevékenység

⁵Semper exsultet populus tuus, Deus, renovata animae iuventute." Lásd Húsvét III. vasárnapi collecta a Misekönyvben.

⁶Nyíri Tamás: *Antropológiai vázlatok.* SZIT, Budapest, 1972, 260.

⁷Vö. *Játék.* In: *Magyar Katolikus Lexikon* V. kötet, SZIT, Budapest, 2000, 701.

⁸Pilinszky János: *Szög és olaj.* Vigilia, Budapest, 1982, 346.

⁹*Kertész leszek.*

A játékbololó farizeusok

¹⁰Az *Ádám, hol voltál?* című regényében.

Az ember mint Isten „játékszere”

¹¹Vö. MKL V, 702.

Máriára bízta életét: „Boldog lennék, ha játékszer lehetnék Fiad kezében.”⁴

A játék az ember testi-lelki tevékenysége, harmóniát teremt benne, felszabadítja, időtlenségbe emeli. A játszó ember, mint megváltott ember, mindig fiatal, amint az egyik húsvét utáni liturgikus könyörgésben is mondjuk.⁵ A játék mindannyiunkat kiemel a korból, az időből, mindegy, hogy valaki kisgyermek vagy nyugdíjas, ha játszik, az örökkévalóság ízét kóstolhatja. Így érthető Jézus kijelentése: „ha nem lesztek olyanok, mint a gyermekek, nem mentek be a mennyek országába” (Mt 18,3). A mennyek országa, a boldog örökkévalóság már nem a munka vérrel-verejtéssel keserves hona, hanem tökéletes harmónia, játék egy örökkévalóságon át. Ezért érezzük helyesen: „aki játszik, kilép az időből, s másik időbe lép át”.⁶ A földi játék az örökkévalóság elővételezése. Elsősorban a gyermekhez tartozik sajátos módon: ő a maga eszközeivel, játékaival megformálja azt, ami számára a világ, nem leszükítve, hanem éppen egészé tágítva.⁷ Pilinszky János teszi fel a kérdést: „A színház csak játék? És az élet csak valóság? Nem, mindkettő játék és valóság is.”⁸ A felnőttek játéka összefügg a költészettel. *József Attila* versét ma is daloljuk: „Tejet iszok és pipázok, / jó híreimre jól vigyázok, / nem ér engem veszedelem, / magamat is elültetem.”⁹

A játéknak van még egy fontos vonása: nem lehet megparancsolni, bizonyos mértékben korlátozni. Felejthetetlen beszámoló a rögzített Heinrich Böll a koncentrációs tábor egyik különösen kegyetlen tisztjéről, aki a rabokat erőszakkal énekelte.¹⁰ A játék spontán fakad, kialakul, magával sodor — de sajnos tönkre is lehet tenni. Ezekre Jézus is utalt: „Furulyáztunk, s ti nem táncoltatok, siratót énekelünk, de ti nem sírtatok” (Lk 7,29–35; Mt 11,16–19) — ők a farizeusok, játékbololók, akiknek se Keresztelő János, se Jézus nem megfelelő. Ő pontosan az ellenkezőjét tette Kánában: helyreállította a násznép örömét, megakadályozta a lakodalom játékanak tönkremenetelét. Azért jött, hogy élet(öröm)ük legyen, mégpedig bőségben (vö. Jn 10,10).

Mindezek alapján tehetünk három merész kijelentést a *játsszó Istenről*, a *játsszó emberről* és a *játsszó egyházzal*.

Már Platón szerint az ember „Isten játékszere”. A kinyilatkoztatás alapján mondhatjuk: egyáltalán nem negatív értelemben. Ő komolyan veszi az ember szabad akaratát, döntéseit, s bár nem kötik szigorú szabályok, törvények, úgy „játsszik velünk”, hogy minden játékszabályt betart. „Deus vere ludens”, Isten tényleg játékos (ám nem szerencsejátékos), „homo autem ludens” — ez az alapja az ember játékosságának is. A kinyilatkoztatás azt mutatja, hogyan „játsszik bele” Isten a történelembe, személyes életünk alakulásába.¹¹

A legősibb emberi leletek között mindig találtak játékokat, kockákat, állatfigurákat, csörgőket, ezek hozzátartoztak az embe-

ri kultúrához. A humor, a nevetés, a tréfa, a játék az emberi transzcendencia eszközei, ezekkel haladja meg önmagát, lépi túl szűkre szabott határait. Szalézi Szent Ferenc mondta: „A szomorú szent — az bizony szomorú szent!” Többször felvetődött a kérdés, vajon nevetett-e Jézus földi életében? Volt, aki azt állította, hogy nem (Aranyaszájú Szent János), ám sehonnét nem derül ki, hogy a nevetés a bűnösök korlátozottságának a jele volna.¹² Jézus bizonyára tudott önfeledten, játékosan kacagni, ugyanakkor nem lett a világ bohóca. Nem vallotta, amit Calderon: „színház az egész világ”. Nem játszott ki senkit, éppen ellenkezőleg: ha arról volt szó, hát mindenkiért vállalta a szenvedést.

Az egyház tudatában van annak, hogy Istene a játszó Isten, és tagjai játékos kedvű emberek. Kielezve: Krisztus az egyház „játársótársa” lett; idelent a földön a hit, a remény és a szeretet játéka, odaát az isteni színjáték játéka vár ránk. A földi előjáték után a mennyei maradéktalanul betölt majd minket. Hogy ez mennyire így van, elég Szent Pál képére gondolnunk: Krisztus a vőlegény, egyháza a mennyasszony (vö. Ef 5,32).

A „játszó egyház”

Hogyan „játszik” az egyház, hogyan őrzi meg fiatalságát? Dávid örömeiben „teljes erejéből táncolt”, játszadozni akart a vonuló frigszekrény, az Úr színe előtt, meg is vetette érte Míkol, Saul lánya (vö. 2Sám 6,14–16). Romano Guardini szerint a liturgia isteni játék,¹³ amelynek szabályi vannak. Ratzinger bíboros óvatosabban fogalmaz: „a gyermek játéka sok tekintetben az élet bizonyos olyan elővételezésének tűnik, amely a későbbi élet begyakorlását jelenti”.¹⁴ Ilyen értelemben igaz, hogy a liturgia játék. Ünnepeink során eljátsszuk azt, ami történt szentségi, misztérium-teológiai módon, és megjelenítjük azt, ami majd lesz: a mennyországot, a mennyei Jeruzsálemet, a megdicsőülést, a föltámadást, az üdvösséget. Az egyház az ünnepeiben játszik, mégpedig szentül és nagyon komolyan. A liturgia szimbólumaival: a tűzzel, a vízzel, a gesztusokkal, a jelképekkel, a kegytárgyakkal, a ruhákkal, a színekkel, az ikonokkal, a szentképekkel. Kiemelkedik a hétköznapi életből, áttekinti földi életét, megtisztul a bűneitől, és belehelyezkedik abba az állapotba, amely felé tart, amelyre vágyik, amellyel szívesen foglalkozik. Csorba Győző írta: „Az ünnep a lélek megfürdetése... az ember arca ünnep után sugárzóbb.”¹⁵ Kosztolányi Dezső pedig, bár nem volt gyakorló vallásos, ezért állíthatta: „ha valami szörnyű hatalom kipusztítaná a világból a virágokat, a színeket, és hamuszürkév tenné a földet, vagy eltörölné a modern ember játékszerét, a sportot, nem okozna akkora kárt, mintha az egyházat törölné el”.¹⁶ Szerencsére erről szó sincs: az egyház él, lélegzik, játszik, énekel.

Az egyház játékának van egy bensőséges, misztikus vonása is, ezt ragadta meg a kis út szerzője, Lisieux-i Szent Teréz egyház-tanító: Jézus játékszere vagyok, értéktelen kis labda, amelyet félrelöknek, vagy a szívükhöz szorítanak az emberek... kicsi ecset

¹²Vö. Andrea Pichlmeier:
A nevetés hatalma.
Christ in der Gegenwart,
2000/XII/17.

¹³Romano Guardini:
Vom Geist der Liturgie.
Freiburg, 1918.

¹⁴Joseph Ratzinger:
A liturgia szelleme.
SZIT, Budapest,
2002, 12.

¹⁵Tíz gondolat az
ünnepről. Vigilia,
1987. 12.

¹⁶Lásd Kovács Sándor:
Isten embere. SZIT,
Budapest, 1966, 183.

Az egyház „játékának” misztikus vonása

¹⁷*Önéletrajz.* Ecclesia, Budapest, 1974; a Gonzagáról nevezett Mária Anyának szóló kézirat II. része.

Játék és ifjúságpasztoráció

¹⁸Róma, Buenos Aires, Santiago de Compostela, Czestochowa, Denver, Manila, Párizs, Róma és Toronto. A következőre 2005-ben kerül sor Kölnben. Vö. Pákozdi István: *Az ifjúsági világtalálkozók „teológiájához”.* Vigilia, 1999. 6. 427–433.

A spanyolországi pápalátogatás

¹⁹Vö. Magyar Kurír, 2003. május 5.

A hazai kezdeményezések

²⁰Például Nagymaros, Egerszalók, Andocs, Máriapócs, „Kit kerestek?” — Budapesti Aréna stb.

vagyok én, amelyet Jézus választott ki azért, hogy belefesse a képét azokba a lelkekbe, akiket rám bízott.¹⁷

Itt kapcsolódik a játék az *ifjúságpasztoráció* kérdéséhez. Hogyan lehet az ifjúság lelkipásztori szolgálata hatékony körunkban? — Játékosan, játszva. Nem véletlen, hogy II. János Pál pápa, amikor 1938-ban Krakkóba költözött és filozófia szakos hallgató lett a Jagelló Egyetemen, belépett a Studio 38 színtársulatba, maga is írt és adott elő színdarabokat. Mint Péter utódja, 1984-től kezdve különös hangsúlyt helyezett az ifjúság kollektív, világméretű lelkipásztori szolgálatára. Bevezette a minden Virágvasárnap ünneplendő *Ifjúsági Világnapot*, elsősorban azért, hogy ő maga a római Szent Péter téren sok tízezer fiatallal együtt ünnepli. Azután pedig elkezdte a két vagy három évenként ismétlődő *ifjúsági világtalálkozók* meghirdetését, amelyek kontinensek, földrészek nagy városain át vezetnek.¹⁸ Legutóbb a pápa 2003. Virágvasárnapjára írt üzenettel fordult a világ ifjúságához, amelynek ez volt a címe: „Íme, a te Anyád!” (Jn 19,27), utalással a most folyó Rózsafűzér évére. Már e levelében kijelölte a 2004-es Virágvasárnap témáját: „Látni szeretnénk Jézust” (Jn 12,21), valamint a 2005-ös mottót is: „Eljöttünk, hogy imádjuk őt” (Mt 2,2).

Tavasszal Spanyolországban több mint ötezer fiatal vett részt a szentatyával való találkozáson, amelyre nem kis áldozatvállalással, a hőség hosszú órákon való elviselésével készültek, és hatalmas ovációval fogadták az „Európa a civilizáció világítótornya” gondolat köré fűzött beszédét. Ezek az alkalmak mindig új erőt, lendületet adnak magának a pápának is, aki játékos gesztusokkal, betegsége, gyengesége ellenére teste-lelke üzenetével érinti meg őket. E spanyolországi pápalátogatás ifjúsági programjának egyik szervezője, Victor Cortizo ügyvéd mondta: „a mai fiataloknak arra van szükségük, hogy a társadalom bizalmat helyezzen beléjük. Az egyház is hisz a fiatalokban, akik cserébe optimizmusukkal válaszolnak. A társadalomnak pedig követnie kell a pápa példáját, aki szerint a fiatalok felbecsülhetetlen értéket képviselnek. Nemcsak akkor fontosak, amikor az urnák elé járulnak, vagy amikor fogyasztóként divatcikkeket vásárolnak, hanem azért, mert a polgári élet főszereplői. A spanyol főpásztorok ifjúságpasztorációja éppen erre igyekszik építeni: a püspökök nem a fiatalokért, hanem a fiatalokkal együtt kívánnak dolgozni.”¹⁹

A hitben, a vallásosságban, a parancsok megtartásában nem szabad, hogy a fiatalok kényszerrel, felülről való manipulációt lássanak, hanem „játékos örömet”, szabadságot, kiteljesedést. Ezt igyekszünk a magunk nemzeti, egyházmegyei, egyházközségi, lelkiségi mozgalmi szinteken megvalósítani.²⁰ Akkora ezeknek a jelentősége, mint a 20. század elején a cserkész Jamboree találkozóké, vagy 1938-ban a budapesti Eucharisztikus Kongresszusé volt nagyszüleink korában.

**A játék mint a
pedagógia eleme**

Nemrég egy 55 év körüli lelkipásztor panaszkolt: nem tudok mint kezdeni a fiatalsággal, ezek csak számítógépeznek, nem tördnek az egyházzal. Mindannyiunk alapélménye ez, mégis, ahol a plébánián, hozzá tartozó helyiségben, iskolában van számukra olyan hely, ahol nemesen játszhatnak, ahol valami számukra érdekes történik, ahol komolyan veszik őket, ahol beépülhetnek a hívő közösségbe, ott hangyamód szaporodnak, jönnek, élnek, boldogulnak. Vajon nem ez a nagy nevelő rendek tapasztalata is: az oratoriánusoké, Néri Szent Fülöp, az orsolyitáké Merici Szent Angéla, a piaristáké Kalazanti Szent József, szalézitáké pedig Bosco Szent János ihletésére? A pedagógia fontos eszköze a játék. A nevelő felelős a gyermek szabadidejének okos felhasználásáért, ugyanakkor a játékszabályok ismertetésével, begyakorlásával tevékeny módon járul hozzá fejlődésükhöz, anélkül, hogy az ifjú ember kényszerítve érezné magát.²¹ A *virtuális plébánián* sokak által kidolgozott sokszínű gyermek és ifjúsági játékok találhatók.²²

²¹Lásd LThK i. m. 967.

²²Lásd www.plebania.hu
„játékszoba”.

**„A kábítószeresek
üzenete”**

Szentmártoni Mihály ismert könyvében, amely a fiatalokról szól, külön fejezetet szentel „a kábítószeresek üzenetének”.²³ E jelenség, amely napjainkban idehaza is parázsló vitát váltott ki az úgynevezett könnyű drogok liberalizálásával kapcsolatban, nem a „nagy jólét ára”, hanem a játékos apa-anya-gyermek kapcsolat hiánya, sok esetben az apa teljes hiánya, máskor a szülők individuális élete. A fiatalok személyazonossága hiányából, az élet értelmének kereséséből, a felnőttekhez intézett segélykiáltásukból rakható össze a kábítószeresek üzenete, amelynek el kellene jutnia az illetékesekhez! Csak személyes figyelemmel, a generációk közötti helyes kommunikációval, szabad, szeretetben zajló közösségélménnyel, az „igazi játékkal” lehet orvosolni, és nem a kábítószeresek könnyített változatainak megengedésével, netán ajánlásával.

²³Szentmártoni Mihály:
A fiatalok világa. Róma,
1985, 85–89.

**Homo ludens —
Deus ludens**

Sokszor megyünk egyetemistákkal lelkészési hétvégére, kirándulni, zarándokolni. Az első éjjelt mindig végig „gyilkosozzák”, ami egy szórakoztató, szellemet igénybevevő, izgalmas, hosszú játék. Ekkor mindig újra megállapítom, mennyire nagy gyerekek! S ha fiókomból előkerül gyermekkorom egyetlen megőrzött játéka, a fából készült bábú, Pinocchio, akkor önmagamról is. Hugo Rahner gondolatmenete végén is ide tér vissza: a vég olyan lesz, mint a kezdet volt, örök gyermekség. Az ifjú arcú Ősereg így szól a boldogokhoz, mint azokhoz, akik őt vagy két talentummal gazdálkodtak: „Jól van, te hűséges és derék szolga, menj be Urad örömébe!” (Mt 25,22) — *Menjetek és játszadozzatok!* És folytatódik az, amit már idelent annyira szerettünk, a *homo ludens* végtelen játéka Teremtőjével és Urával, a *Deus ludens*szel, már nem földi tereken, terepasztalon, félidőkben, hanem végtelenül, veszítés nélkül és egy örökkévalóságban át.

A Vigilia decemberi számában immár hagyományosan közös meditációra hívtunk művészeket és tudósokat, jeles hazai személyiségeket. Idén a hét-köznapokban, a magán- és a társadalmi élet mindennapjaiban megélt szolidaritás témáját választottuk, amit különösen aktuálisnak tartunk hívők és nem hívők szempontjából egyaránt. Ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak, akik megtisztelték folyóiratunkat itt olvasható körkérdésünkre adott válaszukkal.

„Tagjai vagyunk egymásnak”

Gyakran elhangzik, mennyire durva és önző lett korunk: a 20. század második felében nem volt ugyan világháború, ám annál több helyi háború dúlt, a családotól kezdve a globális méretekig. A versengés, a másikat letipró önzés, valamint a terrorizmus és az annak letörése címén eluralkodó erőszak napjaink fájdalmas valóságává lett.

Mindeközben több tudományágban is megérett a felismerés: csak együtt boldogulhatunk, egymás ellen soha. A filozófia és a pszichológia ma már szinte közhelyként hangoztatja, hogy az ember nem csupán autonóm individuum, hanem kapcsolatokban élő társas lény. A társadalomtudósok szolidaritásról beszélnek: semmilyen közösség nem maradhat fenn összetartozás, az alapvető elvekben való egyetértés, az egymásra támaszkodó figyelem nélkül. A családtagokat pedig csak az intimitásban és hűségben megérlelődő szeretet tudja boldoggá tenni. Az emberi összetartozás a természetünkbe írt alaptörvény: büntetlenül nem hághatja át senki. Az Evangélium is arra tanít, hogy minden emberi kapcsolat alapja és megtartója a szeretet — Isten erre a szeretetre teremtett bennünket.

Az idei karácsonykor a fentiek tükrében arra keressük a választ:

- Mit jelent itt és ma, hogy „tagjai vagyunk egymásnak”?
- Életünk különböző szinterein miként valósítható meg ez az összetartozás?
- Melyek ennek az esélyei, megvalósítási formái?
- Elmondaná-e egy személyes élményét az összetartozásról, esetleg annak fájdalmas hiányáról, akadályairól?
- Mit „ajánlana” társadalmunk és egyházunk tagjainak, hogy — Pál apostol szavaival — valóban „tagjai lehessünk egymásnak”?

Részei vagyunk egy Egésznek

Matematikus

A természet általános törvényei szerint részei vagyunk egy egésznek. Az emberi természet sajátos törvénye azonban azt követeli, hogy mi, emberek önmagunkban is egészek, teljesek akarjunk lenni, mely részeit önmagában hordja, és nem függ semmitől, senkitől. A két törvény között ott feszül az ember, szétszakításra ítélve.

Nem csak a modern, mai ember érzi ezt: így volt ez talán azóta, mióta a lassan öntudatára ébredő, addig a természet egészébe simuló ember belülről, szíve közepéről kezdte érezni, hogy valami képp neki kell önmagában egész-ségre szülnie azt a világot, mely egykor őt csak rész-szerepre korlátozta. Már Pál apostol is megfogalmazta ezt az — egyébként általános, társadalmi — törvényt, sajátosan a keresztények kölcsönös kapcsolatára vonatkoztatva (1Kor 12), ahogy előtte és utána is még sokan mások. De talán ő volt az első, aki a szeretet-himnusz fejezetében (13) „kiengesztelte” egymással rész-mivoltunkat a bennünk felfakadó, de Istentől származó teljesség, egész-ség vágyának törvényével.

Most csak a rész-mivoltunkra figyeljünk: a függésre, az esetlegeségre, a véletlen-szerűre, mely az emberi értelmezés számára a megválaszolhatatlan kérdőjelek ezreit dobja elénk. A karácsony ünnepe erről szól: Isten maga is vállalta ennek az esetlegesség-zuhatagnak összes „kalandját”, örömeivel és egyben legkeményebb próbáival együtt.

A rész-mivolt, melyről itt beszélünk, távolról sem azonos azzal a rész-szerűséggel (mai fordításokban „töredékességgel”), melyről Pál apostol a földi ismereteink, prófétálásunk és egész emberi mivoltunk kapcsán a szeretet-himnuszban (1Kor 13) ír. Most a 12. fejezet problematikájával akarunk szembesülni, mely a (születő) keresztény egyházak egyik legsúlyosabb feladatából, a hívek és az egyes gyülekezetek Krisztustól eredő egymásra-utaltságából származik.

Rész-mivoltunknak léteznek evilági, természetes törvényei is: az egyoldalú vagy kölcsönös függés, kiszolgáltatottság; a statisztikus véletlenszerűség; az esetlegesség, mely teremtett létünknek egyik legdöntőbb meghatározója; bizonyos szabályosság, elrendezettség, mely a természeti törvények következménye; a növekedés és a pusztulás (rendeződés és szétesés) örökös, néhol periodikus változása; az idődimenzió megfordíthatatlan iránya; az időben-lé-

tünk viszonylagos kontinuitása, melyben a múlt nem tűnik el nyomtalanul, a jövő pedig már valamiként jelen van.

Ha igaz az az — állítólag Karinthy által is felismert, de statisztikus értelemben már világszerte igazoltnak tekintett — feltételezés, hogy a jelenleg élő, mintegy hatmilliárd ember mindegyike a személyes ismeretség szálain igen nagy valószínűséggel legfeljebb hat „lépésben” kapcsolódik a másikhoz, akkor nem kérdés, hogy van-e köze az emberi család egyes tagjainak a többi taghoz. Az emberiség „átmérője” mára mindössze hat „lépésnyire” zsugorodott. S nincs visszaút: „senki sem sziget” többé, Thomas Merton megfogalmazása szerint. Még a legtitkosabb gondolataink, vágyaink is elérnek mindenkire, a rejtettnek vélt pillantások, gesztusok, a tudat alá préselt érzelmek, a vágyak láthatatlan, de mégis hatékony lélek-rengéseinek közvetítésével. Az igazán nagy kérdés azonban az, hogy a nagy emberháló egyes szemeit milyen erős és milyen személyes szálak kötik össze, milyen tartósan és szorosan, s e szálak „minőségét” vajon a közömbös, az ellenséges vagy a baráti elemek határozzák-e meg.

Jézus követőinek (a szívük mélyéig keresztényeknek) világméretű feladatai közé tartozik, hogy e szálakat a közömbösből a baráti, az ideiglenesből az állandó, a gyöngétől az erős, az egyirányúból a kétirányú, a megmerevedettből a megújuló, a ritkulóból a sűrűsödő felé alakítsák, érleljék.

Ez a rész-mivolt — az emberi élet evilági pályáján — több, elengedhetetlen feltételt támaszt mindnyájunk számára, ám számos következménnyel is jár. Ezek közül csak néhányat emeljük ki, talán a legfontosabbakat.

Jézus a követőit *különböző feladatokkal* bízta meg: egyikünk feladata sem pontosan azonos a másikéval. Következmény: *mindenki*, aki Jézus követésére szánta el magát, *pótolhatatlan*; hiánya sebet ejt a többi társán is, és az Egész részleges lebénulását eredményezi. Aligha lehet kereszténynek nevezni azt, aki „Isten Országának” építésében nem vállal részt lehetőségeinek, képességeinek megfelelő mértékben. S itt nem csak a megszokott, templom-körüli szolgálatokra kell gondolnunk. A természetes család szolgálata például ebben az összefüggésben kitüntetett elsőbbséggel rendelkezik, hiszen a család az Isten Országának is alapsejtje egyben.

A feladatok jelentős, talán nagyobb része mások javára szól, s itt a „mások” nemcsak a család, nemcsak az egyház tagjaira utal, hanem az emberi társadalom minden tagjára érvényes, s ebben az értelemben „katolikus”. Az tehát, amit a családra vonatkoztatva mondtunk, elmondható a legtöbb munkahelyről, az „evilági” feladatokról is. Nehezen hihető, hogy létezik olyan hasznos, mások életét jobba, szebb-

bé tevő munka, mely „csak” e világra tartozna, ha legfőbb szintű etikai normáit az Isten Országának krisztusi törvényei határozzák meg. Kiemelten igaz ez a művészi, a tudományos erőfeszítésekre is.

További következmény, hogy minden Jézus-követőt, pótolhatatlan szolgálatai miatt, *különleges tisztelet illet meg*: az a tisztelet, mely Isten Országában a szolgák méltóságának jár. A méltóság rangsorolása azonban itt szöges ellentétben áll az evilági gyakorlattal: minél alacsonyabb rendűnek tűnik a szolgálat, annál nagyobb a vele járó méltóság. Éppen az emberi méltóságuktól leginkább megfosztott, a földbe taposott életeknek jussa, hogy a „szétszórt kövek” méltatlan helyzetéből kiemelkedve — a krisztusi jogrend szerint — „Templomtorony kupolájába” kerüljenek (József Attila: *Kövek*).

Az előzővel — látszólag — ellentétes követelmény a *szolidaritás*. Ha egy tag — bármilyen oknál fogva — feladatát nem tudja teljesen ellátni (például életkörülményei megromlanak, vagy másféle válságba kerül), a többi tag köteles a lehetőségeihez mérten az ő pótolhatatlan közreműködését a feladatkör átszervezésével „pótolni”. (Ennek során a feladatoknak és a *tagoknak* hierarchizálódása, *szervekké alakulása* is külön feladatként jelentkezhet.)

A feladatok hatósugarai az emberiség végső határáig fedik a Földet, hiszen Isten Országának határai is — Jézus kívánsága szerint — itt húzódnak. Ám a szolgáltatók (Jézus követői) és a kiszolgáltak köre nem egyezik, és állandóan változó kölcsönhatásban élnek. Ezért szolgálatunk a folytonos alkalmazkodás, s ezért a továbbfejlődés kényszerének nyomása alatt áll, az Egész céljának megfelelő keretek között. A rész-mivoltunknak is ebben az értelemben az *élet-szerűség* egyfajta dinamizmusát kell biztosítani, a *stabilitás* és a *továbbfejlődés* állandó feszültségének erőterében.

Ez annál is inkább igaz, mert Jézus láthatóan a „részek” kapcsolatát nem az alá- és fölérendelés evilági szokásrendje, hanem a *családiasság „törvényei”* szerint (lásd Mt 23,8–12) kívánja erősíteni. A családi, testvéri kapcsolatok nagyságrendekkel nagyobb, színesebb, változatosabb kapcsolatrendszer kívánnak meg, mint minden más (például a politikai, közéleti) szerveződések. Ami Jézus óhaja szerint „forradalmi”, az ennek a *testvériségnek világ-méretűvé vált horizontja*: egy szükségképpen bukásra, sőt keresztre ítélt óhaj, melyet azonban Jézus követőinek újra és újra vállalniuk kell — Jézusnak a lelkünkben, a Lélek sodrában történő születése által. Tőle várjuk biztos reménnyel, hogy rész-mivoltunk lassan egy láthatatlan belső és egy látható külső Egység törvényeinek erőterében fogja feladatait beteljesíteni.

„Tagjai vagyunk egymásnak”

BALLA ZSÓFIA

Költő, esszéista

Mit jelent itt és ma, hogy „tagjai vagyunk egymásnak”?

Felemelő és ostorcsapásszerű mondat.

Mint kijelentés, kiszolgáltatottságomra emlékeztet. Mint felszólítás, a lelkem célozza meg, furdalja, alakítja. Jobbitaná? Csak azt lehet jobbitani, ami jó. És mi, korcs nemzedékek, nem vagyunk jók, elvesztettük ezt a szót és a kategóriákat is, amelyekkel leírható volna.

Részek volnánk, nélkülözhetetlen ön-részek, single-k, akik nem szeretik tudomásul venni, hogy „minden egyes ember döntése befolyásolja az összes többi szellemi-személyes (üdv-)helyzetét — (ami nem azt jelenti, hogy az egyes ember szabad döntését a másik döntése pótolhatná vagy feleslegessé tehetné)” — Karl Rahner szerint. Ezt *szolidaritásnak* nevezik történelmileg és teológiailag is. Összetartozásnak, egymásrautaltságnak, szocializációnak, ragaszkodásnak, érzelmi hálónak, kölcsönös szellemianyagi feltételezettségnek, hatalmi viszonyoknak, függőségnek, szabadságnak, szüntelen választásnak, hűségnek, igának, kiszolgáltatottságnak, árulásnak, kitartásnak, biztonságak, akolnak, tömegpszichózisnak.

Részei vagyunk egymásnak.

Félek, hogy ez a mondat már semmit sem mond a maiaknak. Ami nem jelenti azt, hogy semmit sem jelent.

Az emberek közé, a világba ágyazottan próbálunk szabad döntéseket hozni. Lehetséges azonban, hogy néhány angyalon kívül mindenki más csupán a földi üdvözülésre pislogva, számításból működik *közre*. Részei, részesei, részvényesei, részvétlenjei vagyunk egymásnak.

Vajon miért érezzük magunkat a szenvedésben a többi emberrel egyenlőnek és hasonlónak, azaz összetartozónak? És miért, miért tagadunk meg mindenkit, a legközelebbieket is, az örömben? Miért osztható (meg) a bánat s miért oszthatatlan az öröm?

Életünk különböző színterein miként valósítható meg ez az összetartozás?

Semmi sem valósul meg. Csak ami létező, ami adott, a valakiben élő — csupán az válhat-válik láthatóvá.

Aki még emlékszik a lételőttijére, azon lassan áttetszik, átdereng rajta valaki. Úgy veszi birtokba, mint felhő az eget. Más alak, más emberek töltik be.

Ki vagyok én, hogy elég legyek magamnak, hogy megálljak magamban?

Az egészségünk és az eszünk a legtranszcendensebb tulajdonunk. Isten, ha van, a lelkiismeretünkben közli magát. Ki vagyok én, hogy a lelkiismeretem súlyát elhordozzam?

Más viseli a cselekedeteim súlyát. Ugyanakkor nem siránkozhatok én sem élet-, elv- és útitársaim oktalan vagy könyörtelen akarata miatt: csak a sajátom terhel erkölcsileg. Mások önzése, mint tudjuk, a másoké.

Melyek ennek (az összetartozásnak) az esélyei, megvalósítási formái?

A szolidaritásnak nincs esélye.

Ezért kell újra és újra megpróbálni.

Mint körömmel a húrt.

A figyelem, az a szolidaritás. A figyelmes figyelem. Az értés, az értelembe-hatolás. A válasz gesztusai. A jóra való vakmerőség. Másokkal való összefüggésünk legbiztosabb jele a mélység fáradtsága és szomorúsága. Mégsem válunk sivataggá.

Nézünk, hallunk, fogunk, ráncigálunk.

Esély ritkán adódik. Meresztgetjük a lelkünk, hogy lássa.

Elmondaná-e egy személyes élményét az összetartozásról, esetleg annak fájdalmas hiányáról, akadályairól?

Nem győzők megbocsátani. Nem győzők bocsánatot kérni.

Nem az tesz büszkévé, amit másokért tettem, csupán az bánt, amit elmulasztottam. Egy ízben nem védtem meg a gyermekkori barátom.

Elfelejtettünk, mi mindannyian, beszélgetni. Beszélünk egymással, de „nem találunk szavakat”... Ritkán merészkedünk a lényegig vagy a művészetig.

Mit „ajánlana” társadalmunk és egyházunk tagjainak, hogy — Pál apostol szavaival — valóban „tagjai lehessünk egymásnak”?

Hogyan jönnék ahhoz, hogy bárkit figyelmeztessek, megintsek vagy megdicsérjek? Ám létezhetünk-e egymásban figyelmeztetés és dicséret híján? És kicsoda, társadalmunk és az önök egyházának mely tagja lenne az, aki ezt tőlem szívesen fogadná?

Imádkozzunk: Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, add, hogy a megbocsátást ne csak saját egyházunk, családunk, felekezetünk, üzletfeleink, csatlósaink, barátaink számára tartsuk fenn. Add, hogy ismerjük meg az irgalom, a kegyelem önszépítő ízét. Tegyük lehetővé az ellenünk vétkezőknek, hogy cselekedetüket jóvátehesék, menjünk elébe a megalázkodás nélküli megbánásnak. Add, hogy ne taszítsunk vissza senkit (vélt vagy valós) gonoszságába. Adjunk másoknak esélyt a belátásra, miképpen Te is folyton-folyvást megbocsátasz nekünk. Mert Tiéd az ország, a hatalom, a tagjaink, ám a dicsőség (mindörökké) a miénk.

„Tagjai vagyunk egymásnak”

BÁTHORI CSABA

Költő, kritikus, műfordító

Mit jelent itt és ma, hogy „tagjai vagyunk egymásnak”?

Ahhoz, hogy — hitvallásától függetlenül — ember embernek „tagja” lehessen, én a másiké, ő az enyém, igyekszem elevenen tartani magamban a következő megfontolásokat:

1. Aki Istent keresi, az igazságot keresi. Istennek nincs szüksége a hazugságainkra. Hitem, ezt világítom meg magamban napról napra, soha nem ágaskodhat fel bennem olyan igénnyel, hogy valótlanyságot védelmezzek. A katolicizmusnak nem feladata, hogy alibit mesterkedjen a hívők hibáihoz. Igazságkeresésem azonban nem vezethet sem fennhézásához, sem mások megaláztatásához. „Ahány igazság, annyi szeretet” (József Attila). Meg kell tanulnom kitartani a kérdések között. Éppen ez, a kérdések hosszú tűrése nevelhet olyan szuverén emberré, akit „az igazság szabaddá tesz”.

2. Hitemet, erre fogom magam, naponta új ablakokkal kell felszerelnem. Igenis szembesülnöm kell minden kísértéssel: a hit nem rejtegetni való portéka, és attól csak erősödik, ha folyton mérni tudom vele a világot, miközben átláthatóvá teszem mások számára. Csak akkor tudok tájékozódni önmagamban, ha másokat is képes vagyok tájékoztatni hitem adottságairól, bizonyosságom és kételyem töréspontjairól.

3. Ki kell találnom kudarcaim nyelvét, és beszélnem kell tudnom arról, hogyan és miért gyengítette hitelét a történelemben az a közösség, amelynek szimbolikus anyanyelvét örököltem. Türelmeségem és intellektuális felelősségem abban áll, hogy másokkal együtt, párbeszédben keressem az igazságot, amely az enyém is lehet. Meg kell változtatnom a hibákkal, tévedésekkel szemben kialakult, megcsontosodott felfogásomat: a hibák és tévedések eltusolását a legsúlyosabb intellektuális véteknek tartom. Keresztény emberként igénylem a többiek iránytűit. Az önkritika a legjobb kritika. De a mások által gyakorolt kritika egyenesen nélkülözhetetlen. Hitem soha nem fajulhat fanatizmussá: a fanatizmus többnyire arra szolgál, hogy túlharsogja saját, be nem vallott, elfojtott vagy öntudatlan hitetlenségünket.

Életünk különböző színterein miként valósítható meg ez az összetartozás?

Kereszténynek lenni nehéz és mindig lehetséges. Magatartásunk, az élet bármely helyzetében, jelzést adhat és kaphat a jézusi minta fontos jegyeiről. Sorolom: a gyűlölet feltétel nélküli elutasítása, a kicsiny dolgokban meglett öröm, a „névtelenség” gyakorlata, a lát-

ható-földi és a láthatatlan-földönkívüli jelenségek iránti egyforma figyelem, a tőlünk gyökeresen különböző emberi létformákkal szembeni nyitottság, általában: a létezés derús gráciája és egyensúlyigénye. Ne érezzem korlátnak a Legnagyobbat, s egyszerre legyenek szerve a legkisebb dolgoknak is.

Melyek ennek az esélyei, megvalósítási formái?

Életünk apró tettek szövevénye. Ritkán adódik olyan helyzet, amely rendkívüli, emlékezetes tettekre nyújt lehetőséget. Szabad lélekkel látható, mérhetetlen tetteink azonban igazi vallomások. Ők a lélek tükre, nem a szem. Folyamatosan keresztények volnánk tehát; vagy folyton elkövetnénk azt az árulást, amely eltávolít a kereszténységtől. Azt gondolom, még a hitetlen, bizonytalanságban felmorzsolódó ember is képes megcélozni életével a keresztény magatartást. A kis konfliktusokat megoldani. Közben kudarcot vallani. A súlyosabb konfliktusokat szabályozni. Közben kudarcot vallani. Újra megkísérelni. A legnagyobb konfliktusokban pedig leélni egy egész életet. Kudarcot vallani. Egyre magasabb szinten kudarcot vallani. Letelepdedni egy asztalhoz. Barátokkal, ellenfelekkel. „Minő furcsa közösség: Isten asztalánál együtt ülnek barátok és ellenfelek” (Goethe). Szeretni mást és szeretni hagyni magadat. Mondhatom, minden, amit az ember szeret, egykor valóban létezett. És fordítva: csak az válhat valósággá, amit szeret az ember. Nincsen valóság szeretet nélkül, és nincsen szeretet valóság nélkül. Az ember azt szereti, ami van, és azzá fog válni, amit szeret. A szeretet előbb mítosz, aztán valóság; csak az válhat valóra, amit és akit szeretünk.

Elmondaná-e egy személyes élményét az összetartozásról, esetleg annak fájdalmas hiányáról, akadályairól?

Ifjúkoromban volt egy barátom. Egyedül élt az édesanyjával. Később, semmiségeken, hajba kaptunk. Tizenöt évig nem láttam őt. Egyszer utam véletlenül a háza mellett kanyarodott el. Gondoltam, becsöngetek. Mozdulatlanul lélegzett a kert. Az idős szomszédasszony, kérdésekre, azt mondta: Ó, kérem, azok mind kipusztultak. Így: kipusztultak. Meglátogattam a sírt a temetőben. Itt nyugszik Hitre Éva és Ihász Tamás. Nem tudtam időben szeretni. Nem hagytam magam időben szeretni. Most már, ameddig élek, neki van igaza. Megszégyenültünk egymáson. Békét kötöttem, de ő nem létezik. Nem kötöttem vele békét, és most már örökre létezik. Mert a beváltatlan megbékülés tovább tart, mint a halál.

Mit „ajánlana” társadalmunk és egyházunk tagjainak, hogy — Pál apostol szavaival — valóban „tagjai lehessünk egymásnak”?

Keressük egymásban a mást. Bírjuk ki, sőt erősítsük a különbözőek közösségét. Csak annyiban vagyunk valakik, amennyiben másoknak jelentünk valamit. Tanítsunk meg a szeretet elviselési, helyeslő az emberi különbségeket.

Előre szeretni

Költő, író, esszéista

„Ilyenkor” már sűrűsödnek és mind sürgetőbbé válnak a kérdések, és mind kétségbe ejtőbb az a felismerés, hogy ha eddig nem, most már nem lesz módunk megtalálni a választ. Ugyanakkor az is mind mélyebb és mind megnyugtatóbb felismerésünké válik, hogy talán nem is kell sem keresnünk, sem megtalálnunk, hogy a mérhetetlenül sok gyötrelmem, amit e kérdések megválaszolatlansága okozott, a nyitva maradás elfogadásáig vezetett. Másképpen — már nem a szavak magyarázó jellegében keressük a feleletet a „honnét?”, „hová?”, „miért?” kérdéseire. Elfogadunk valamit, amiről eddig is tudtunk, csak éppen megérteni akartuk azt, ami nem megértés kérdése: az előlegezett szeretet tényét.

Mindenkit, a hitetleneket is megérinti a Teremtés lehelete, ha a születés csodáját valamilyen formában átéli, felidézi, segíti. Mindannyian köszönjük szüleinknek azt az egymásba merülést, amivel életet alkottak. Egyre világosabban látjuk, kik voltak azok, akik nehézségeinkben mellénk álltak, és átsegítettek sokszor a fenyegető halál szakadékaán is.

Többen, sokan segítettek életem folytatásában. Most egyről szeretnék beszélni, valakiről, akiről minden bizonnyal nemcsak a magamnevében emlékezem, nemcsak a magam hálájáról szólok, hanem aki sokunk számára jelentett nagy-nagy segítséget életünk nehézségeiben. Nem szeretném, ha emléke a mi elmúlásunkkal elhalványodna — annak ellenére, hogy a benne élő lélek mindig is elmúlhatatlanul időtlennek tűnik.

Mégis: szeretném, ha a mostani fiatalok is hallanák nevét. Előd István piarista atyáról van szó, aki hittant tanított a budapesti Piarista gimnáziumban, a Piaristák noviciátusában, dogmatika könyve jelent meg, és minden bizonnyal szakterülete megbecsült ismerője volt. Emellett azonban tudós szinten értett a pszichológiához, ennek segédtudományaihoz, és akkor, amikor ez a leghatározottabban tiltott volt, pszichológiai gyógyítással foglalkozott. Nemcsak szeretete, hanem tudása erejével, és nemcsak tudása, hanem szeretete segítségével.

1912-ben született Nagykanizsán, nekem tehát, tekintély szempontjából, magamnál jóval idősebbnek tűnt, de nem apám szerepe átvevőjének. Mindvégig megmaradt a gyógyító hatáskörében, s ezzel kihívta a teljes bizalmat, anélkül, s ez a pszichológiában, különösen a nehéz állapotban lévő páciensek esetében jelentős eredmény, hogy bármiféle függőség alakult volna ki gyógyító és gyógyított között. Gondolkozásmódjának és terápiájának alapja Jung felfogása volt, s ezzel nemcsak bennünket vezetett be Jung gondolkozásmódjába, hanem arra is megtanított, hogy ezeket a gondolatokat hogyan építsük be életünkbe, hogyan

használjuk nehézségeink leküzdésére, és nem utolsósorban önmagunk megismerésére. A hatvanas évek második felében jártam hozzá, amikor ez — a mai fiatalok számára talán érthetetlenül — szigorúan tiltott témának számított. Emellett azonban más módszereket (például Rohrschach- és Szondi-tesztet) is használt.

Leírhatatlan jelenség volt, valóban a testet öltött lélek formáját viselte fehér hajával, vékony, átszellemült arcával-alakjával. Hihetetlen finomság élt benne. Tudta, hogy nem vagyok katolikus; a néhány év alatt, míg hozzá jártam (életem kétségtelenül legnehezebb időszakában) mindössze kétszer-háromszor mondta, azt hiszem álmatlansággal, kétségbeesési rohamaimmal kapcsolatban: ilyenkor fohászolni kell. A „kell” tanácsot és nem javaslatot jelentett. Ő maga azonban, ebben biztos voltam, s ma is biztos vagyok, minden nap imádkozott értem.

A legnagyobb segítséget adta, amit embertől kaphatunk, és ez az, amiről valójában ezen a karácsonyon szólni szeretnék. Ez a segítség az előlegezett, várakozó szeretet, ez alakította ki (legalábbis bennem) először azt az érzést, hogy minden gyarlóságával szerethetik az embert, s ha bennünket így elfogadnak, mi is elfogadhatjuk gyarlóságainkat. A legnagyobb csodának és a legnagyobb ajándéknak azt a racionálisan máig is érthetetlen magatartást tartottam, amiben ez az előlegezett szeretet nem általános magatartás, hanem személyre szabott érzelem. Talán ő szerette (és ő ismerte) leginkább saját lényemet de egészen különös módon már akkor így éreztem, amikor még elég keveset tudhatott rólam.

Azt hiszem, ezt nevezik a szeretet misztériumának.

CZIGÁNY GYÖRGY

A remény derűje

Költő

Az „itt és most” időszerű dolgokkal, napi eseményekkel való folytonos együttélésünkre utal. A jelen diktatúrája, hogy létezésünk konkrét pillanatában már csak elvontan, emlékként van meg a múlt, s olykor képzelt világnál is bizonytalanabb. És tervekkel, szorongással, sóvárgással várandós, ismeretlen arcú a jövőnk. Az „itt és most” kényszere nehezül ránk: gondolatokat, cselekedeteket követel tőlünk, tehetetlenségünk ellenére is tudatos válaszokra készlet. Nos, tudjuk: az itt és most a mulandó, a romlandó terepe. Mégis jelen lehet benne az éltető mag, a jó földbe hulló. Tagjai vagyunk-e egymásnak? Hogy azok legyünk, ahhoz kevés a jó szándék. A gyakorlati teendők szorgos elvégzése alig kecsegtet mérhető eredménnyel. Járandóságainkért küzdünk, mindazért, ami a jótétemények véghezviteléhez nélkülözhetetlen. Nem maradhatunk ki a mindennapi lét, a társadalmi élet formálásából, ugyanakkor nagyvonalúan, könnyelműen (a könnyűvé tett szív bizalmával) kell éltetnünk magunkban a nem evilági reményt. Használván józanul a nekünk adott kegyelmet. Azt mondja Szent Pál: legyünk

derűsek a reményben. Holott nyomaszt a szegénység, rémít a terror, a háború, megaláz a hazugság és kapzsiság világhatalma. Ha megbízunk egy jövődő szentnek sejthető kortársunk szavaiban, akkor ezen csak a könyörületesség globalizációja, a szeretet civilizációja segíthet. Az a szemlélet, mely a kapott ajándékokat nem kevesli, hanem elámul rajtuk, mely nem hiányolja itt és most a csodákat, hanem fölismeri azokat a jóság ragyogásában, létünk képtelen-gyönyörű természet fölötti mivoltára figyelve. Tele vagyunk a praktikus lét információival: agyunk bal féltekéjét fejlesztjük egyre, immár hosszú évszázadok óta. A bibliai idők emberei, prófétái inkább hagyatkoztak a jobb féltekére, s talán nekünk is képzeletünk, bensőnk álomszerű, ártatlan figyelme lehetne Isten megértésének érzékszerve. A meta-realizmus ez, melyről Guitton beszél?

Csak a napi érdekektől elvonatkoztatott örök jelenben cselekedhetünk eredményesen, az itt és most ügyei érdekében is. Egymás tagjai vagyunk, s ha egyik Krisztusban, akkor e termék aktualitásból fakad a hála hatalmas öröme, melyről Chesterton ír: Assisi Szent Ferenc teljes mélységében megértette a hála filozófiáját, a mélységet, mely beláthatatlan és végtelen. Tudta jól, hogy Isten dicsérete akkor áll a legszilárdabb talajon, ha alapjait a semmire vetették. S éppúgy tudta azt is, hogy pusztá létezésünk égbe nyúló, szédítő csodáját akkor mérhetjük fel igazán, ha ráeszmélünk, hogy csupán egy különös kegyelem folytán létezünk...

Hogy egymás tagjai legyünk, annak csupán a szeretet, akár viszonzatlan, visszautasított, vértanúságra szánt szeretet, nem pedig a közös érdek, az alapvető elvekben való egyetértés a feltétele. Egymás tagjai vagyunk a nekünk adott különböző ajándékok által.

Aki költő, alkotó, fedezze föl az eddig még el nem gondolt létigazságokat, műve által megvilágosítva annak élvezőit s önmagát — amint Heidegger képzei. A gyász zenéje vigasztal, a kegyetlen tragédia szépsége ad erőt a léleknek. A remekmű nem virágként dísz e világnak, hanem a teremtés törvényei, a természet által inspirált „való világ” — része a még mindig történő teremtésnek. Otlík hangján hallom Kosztolányit: tévedés azt hinni, hogy az író érti az életet, és mint valami tanítómester elmagyarázza. A költő nem érti az életet, és éppen azért ír, hogy az írással mint tettel megértse... Cselekedetekből fakad gondolataink világossága is. Az itt és ma ügyeiben pedig az igazi tett: az imádság.

Bizonytalan erkölcsi állítás az, hogy a cél szentesíti az eszközt. Az imádság esetében pedig épp fordítottja lehet igaz. Ugyanis amit az imádság által elérni vágyunk, az kevésbé fontos és értékes, mint maga az eszköz, a gyakran tehetetlennek látszó szó, mellyel Istenhez fordulunk. Eszköz az imádság, de egyúttal — az öröklét nyelvét próbálva — már megvalósult mennyei cél is. S minden egyéb földi reményünket épp így, csak ezáltal szentesíti.

Lelkesítse mindennapi munkánkat, egymás tagjaiként, a reménység derűje.

Offerte vobis pacem...

Művészettörténész

Vallom, hogy egyik legfontosabb dolgunk átgondolni mindazt, amit a Vigilia karácsonyi körkérdése elének állít. És különösen fontos itt, a közép-európai térségben, amelyet a 20. század két diktatúrája nyomorított meg. Mert a diktatúra természetéhez tartozik, hogy zsarnoki módon megsemmisíti a társadalmat, azt az emberi közösséget, amely hivatott az egymás közötti kapcsolatok kialakítására, az élet megszervezésére, az etika, a közös kultúra, a gondolkodás részére mindenkire eljutó otthon megteremtésére. Elemi érdeke, hogy szétszakítsa az emberi kapcsolatokat, amelyeknek ellenőrzésére képtelen. És sikerült — erre több mint fél évszázada volt — a halál küszöbéig eljuttatnia a társadalmat. Kimondta a családra, a barátságokra, a szeretetre, az irgalmasságra a halálos ítéletet, és állampolgári kötelesség lett a gyűlölet. Átvett minden funkciót, amelyet az egészséges társadalomban a kisebb-nagyobb közösségek birtokolnak. Egy ideig még lehetett meghúzódní a szellemi katakombákban, de a végén mégis csak atomizálódott minden közösség.

Egyvalami maradt, amit nem lehetett körbefonni, nem lehetett szétszűlleszteni, amelyet az állam nem tudott pótolni: az egyház. Írhatnám többes számban, hiszen mindegyik történelmi egyházra vonatkozik ez, de én természetesen csak a katolikus egyház felől nézhetem a történeteket. Az államnak egyetlen lehetősége maradt, a fizikai megsemmisítés, és amíg ez nem történik meg, addig beszorítani úgy, hogy embereket érintő működésének egyetlen tere a templombelső legyen. Védekezésre akart kényszeríteni, ami az egyház lényegének feladását jelentette volna. Hiszen közösségként vagy intézményeiben a megszakítatlan küldetés a feladata a világ végéig. A misszió, amelynek célja nem a hittérítés, hanem az evangélizáció. Ez nagyon lényeges, új vonása az egyház küldetésének. És ennek egyik nagy szentje a calcuttai Teréz anya volt, aki soha nem számolta meg barátait, még az ellenségeit sem tartotta nyilván, hanem tette az egyetlen lehetségest, azt nézte, kinek tud segíteni. Lehet, hogy az általa befogadott emberek közül senki nem lett keresztényé, de mindenki megbizonyosodott önmaga értékéről. Az ember mindig vágyott és vágyik, mégpedig joggal, a méltóságra. Nem úgy általában, hanem személyében. Nyújt-e ehhez bármi is kézzelfoghatóbbat, mint az egyház vallomása az emberről, akit a teremtés Isten képmásává tett, a megváltás pedig az Atya gyermekévé emelte. Ezt a nagy vallomásunkat megtarthatjuk magunknak, de akkor és csak akkor jelentéktelenné válunk.

Ez adja meg a Vigilia által feltett kérdés szakralitását.

A nyolcvanas évek vége, a kilencvenes évek eleje volt az az idő, amikor az egyháznak az emberek felé tett gesztusa már

nem rejtett volt, hanem kilépett bezártságából, hogy átadja szentségét a közösségnek. Hányszor mondtam akkoriban, hogy csoda történt, pedig „csupán” a Szentlélek segített ki bennünket, mert éltünk a kegyelemmel, amely visszaadott minden erőt. Minden kapcsolatteremtő mozdulatra emlékezem, az éledő társadalom megszólításának minden gesztusára. Valójában akkor érkezett el hozzánk, már nemcsak írott formájában, a II. Vatikáni zsinat szelleme: a szolidaritás, amelynek lényege az irgalmasság. Amikor az egyetlen fontos volt és máig is a legfontosabb, egybekapcsolni az embert, a családot, közösséget teremteni a magány helyébe. Gyógyítani megsérült elkötelezettségeinket: a megbékélést ember és ember között, és a megbékélést önmagunkkal.

Ebből senki ki nem hagyható: az egyháznak nem lehet ellenségképe, sőt idegen sem lehet előtte senki. Ez a lelkiség méltóan megfogalmazható Teilhard de Chardin szavaival: „személyes üdvözülésem nem éppen azért érdekel, mert engemet boldogít, hanem mert velünk és általunk a világot menti meg”. Mindannyian tagjai vagyunk egymásnak. Ezzel a meggyőződéssel tudjuk segíteni a megváltás nagy ígérését: „mindenkit magamhoz vonzok”. Nem az egyház tagjait, nem a hívőket, hanem mindenkit. Jogunk sincs és értelme sincs kevesebbel megelégednünk.

Van egy nagyszerű kifejezésünk. Ez jutott eszembe, amikor a Vigilia kérdését elolvastam: a szentek egyessége. Jelenti a földön élő küzdőket, a megtisztulásra váró elhunyt szenvedőket és az üdvözült győzedelmeskedőket. Egyháznak mondjuk ezt a hármasságot, a „mindenkit magamhoz vonzok” tudatában. Számomra ez nagyon fontos. Ebben értem meg igazán a „tagjai vagyunk egymásnak” lényegét. A szentek egyességének bizonyossága, a rászoruló és a segíteni tudók nagy közössége életem reménye. Már régen nem a meghalt hívőknek kérem az örök nyugalmat, hanem minden meghaltnak. Ők azok, akik ránk vannak szorulva. Amikor ezeket a sorokat írom, pár nap választ el Mindenszentek ünnepétől. Nem tudom, ki mindenki van közöttük, azonban valóság, hogy megszámlálhatatlanul többen, mint amennyi tagja az egyháznak valaha is volt és lesz. És biztosan tudom, hogy csak azok vannak ott, akik irgalmasak voltak a másik emberhez.

FABINY TIBOR

A test-metafora ereje

Irodalomtörténész,
evangélikus teológus

A test tagjai a test fejtől kapják az életet: Krisztus nélkül az egyházat nem lehet elképzelni. Bár Krisztus mindenkinek az Ura, csak a keresztyéneknek a feje. A testnek egybe kell fornia a fejjel, hogy belőle életet nyerjen (Ef 4,15, illetve 5,32). A közösség (*koinonia*, *communio*) — részesedés. Krisztus teste sok tagból áll, írja Pál apostol a *locus classicus*ban, 1Kor 12-ben. Mindnyájan valamivel

megajándékozottak vagyunk — mondja —, s egymás ajándékaira, „karizmáira” kölcsönösen szükségünk van. „A láb” nem mondhatja: „Mivel nem vagyok a kéz, nem vagyok a test része.” „A fül” nem mondhatja: „Mivel nem vagyok a szem, nem vagyok a test része.” Az egyes testrészeknek, végtagoknak, szerveknek szükségük van egymásra. Más-más a funkciójuk, de ugyanazt a testet éltetik! Ezért a „testben”, az egyházban Isten egyeseket prófétákul, másokat apostolokul, másokat tanítókul, gyámolítókul, kormányzókul rendelt. A felsorolást természetesen folytathatjuk.

A testben közösség, részesedés, egyenlőség van, és nem „hierarchia”. A világ értékrendjében, a „világ lelkében” vannak kicsik-nagyok, szegények-gazdagok, szolgák-szabadok, fogyatékosok-egészségesek, munkások-értelmiségiek, zsidók-görögök, konzervatívok-liberálisok. Krisztus értékrendjében, az „Isten lelkében” nincs zsidó, sem görög, sem katolikus, sem protestáns, sem magyar, sem sváb, sem tót, se szolga, se szabad, se szegény, se gazdag, sem egészséges, sem fogyatékos, sem férfi, sem nő, sem konzervatív, sem liberális, sem fiatal, sem öreg. Mindnyájan egyek vagyunk a Jézus Krisztusban (Gal 3,28).

Ám Pál apostol szerint nemcsak arról van szó, hogy megajándékozottak vagyunk, de még nem is csupán arról, hogy szükségünk van egymásra, hanem arról is — és itt a meglepetés —, hogy e testben: „a gyengébbeknek látszó részek is nagyon szükségesek”. Amíg a világ értékrendje a darwini törvényen alapszik: az erősebb túlél, a selejt kihullik. Krisztus testének, a koinoniának a törvénye szerint pedig a lenézettre, a gyengékre is szükség van. Azt olvassuk, hogy „Isten szerkesztette így a testet egybe”, hogy ne csak az erősek adhassanak a gyengéknek, hanem a gyengék is az erőseknek! A kölcsönhatás-energiaátadás törvénye: „És ha szenved az egyik tag, vele együtt szenved valamennyi, ha dicsőségben részesül az egyik tag, vele együtt örül valamennyi.”

A keresztény közösség élő organizmus, amelyik kiábrázolja, megjeleníti Krisztus testét, az egyházat. A test organizmus és nem organizáció. Krisztusnak tagjai nem az egyes felekezetek, hanem az egyes hívők. Az egységet nem a „központok” biztosítják, hanem a tagoknak a Krisztushoz való viszonyulása. Nem a szervezetek, hanem a hitek teremtik meg az egységet, amit nem megvalósítani kell, hanem amihez vissza kell térni. Ez az egyház eredendő egysége, ami az Atya-Fiú-Szentlélek közösségében mindig is adott volt.

Szerves részei vagyunk a testnek; s ez érzékszerveinkkel is megtapasztalható, látható módon akkor valósul meg, amikor Ő a testével és vérével táplál minket. Ilyenkor szó szerint megindul a testben a „vérkeringés”. Miért éppen a kenyér és a bor lettek ennek a communionnak a kifejező jegyei? *„Mert amiképpen a kenyér sok összezúzott búzaszemből készül, s eképpen sok búzaszem teste az egy kenyér testévé válik..., ugyancsak a szőlőszemek is elvesztvén saját alakjukat, a bor és ital közös testévé válnak..., s eképpen az ő*

javaival és a mi bajainkkal való közösség révén egy téstává (kalácscsá), egy kenyérré, egy testté, egy itallá leszünk” (Luther).

E krisztustestben, az egyházban az elmúlt kétezer év során nem egyszer „keringési zavarok” támadtak. Bár az egyház megindul a megszentelődés útján, e földön mégsem lesz soha tökéletesen tiszta, folt nélküli. A keresztyén közösség mindig kevert test (*communio mixta*) marad: egyszerre a szenteknek és a bűnösöknek a közössége (*communio sanctorum* és *communio peccatorum*). Amikor Pál apostol Gal 6-ban arról ír, hogy egymás terhét hordozzuk, ez a teher a másik ember bűnének súlyát is jelentheti! Pál pontosan arra kér minket: „Igazítsátok helyre az ilyet, szelíd lélekkel.” Ha a test másik tagjának terhét, betegségét, bűnét meglátom, s ha felvállalom, hogy „szelíd lélekkel” helyreigazítom és hordozom, vizsgáljam meg magam, van-e bennem ehhez elég evangéliumi lelkület! Látom-e saját bűneimet?

Az egyház akkor tölti be igazán küldetését, amikor a rosszakal, a bűnösökkel vállalja a szolidaritást. Akkor fénylik legjobban a keresztyén szeretet, ha felvállalom a bűnösöknek, az ő bűneiknek a terhét. E testben állandóan „anyagcsere” zajlik. A bűnösök „bajainak” és a szentek „javainak” szüntelen cseréje. A szeretet mindig a legmélyebbre száll le. Gal 6,3-hoz írt kommentárjában ír Luther arról, hogy a tudásom nem az enyém, hanem a tudatlanoké, tisztaságom pedig a bűnösöké, gazdagságom a szegényeké. „*A hívő hisz abban, hogy az összes szent java az övé, és ő baja a szenteké is. Így mások viselik az én terhetem és az ő erejük az én erőm... Ily módon képzettségem nem az én tulajdonom, hanem a tanulatlanoké... Tisztaságom nem az én tulajdonom, hanem azoké, akik testükben bűnöznek, nekik vagyok elkötelezve, Istennek felajánlva tisztaságomat értük, védelembé vevén őket, kimentvén őket. Így fedezem el Isten és emberek előtti tisztességgemmel az ő gyalázatukat... A szentek közössége nem taszíthatja magától el a bűnöst, mintha számára idegen lenne. Megmentését önmaga odaadásával Isten előtt könyörögve szorgalmazza...*”

Ismételniük kell: Krisztus mindenkinek az Ura, de csak az ő testének a feje. Vigyáznunk kell, mert a test metaforát könnyedén nem terjeszthetjük ki a körülöttünk lévő világra, hiszen az sohasem lesz *corpus christianorum*, bármennyire is szeretnénk azt, ha ez így lenne. A *communio*-t és a *societas*-t is meg kell különböztetnünk, noha igaz, hogy az egyház szociológiai, politikai és jogi szempontból is megközelíthető. Ám lényegét tekintve az „egyház csak a lelki-szakramentális értelmezésben lép elő olyan elrejtett valóságként, amelyet Isten teremtő Szentlelke hoz létre a hívő lelkekben” (Vajta Vilmos).

A krisztustest a világban él, a világért él, fájnak neki a világ vérző sebei. Ezért szolidáris, ezért azonosul minden földi szenvedéssel. Imádkozik továbbá az elszáradt, elsorvadt, elhalt testrészekért, tudván tudva, hogy egy idegen, ellenséges test is létezik, amelyik látható, vagy láthatatlan módon a világ kezdete óta

harcban áll a krisztustesttel. Tyconius a 4. század elején szembeállította az Úr testét az ördög testével. Ágoston inkább a két *civitas* (*civitas dei* — *civitas diaboli*) küzdelméről beszélt. Erre a küzdelemre, az éberség szükségére figyelmeztette a Fej a tagokat már a földi szolgálata kezdetén.

Az egyház és a társadalom is e világban él. A társadalom is test, ám e kozmikus méretű harcban ő nem vesz részt, mert semleges. A krisztustest tagjai a társadalom testének is a részei, a társadalom egyes tagjai a krisztustestben vannak, de a társadalom mint test nem részese a krisztustestnek. Az egyháznak feje, az egyháznak és a társadalomnak Ura, a világnak azonban „fejedelme” van. Ez akkor is így van, ha az Úr legyőzte ezt a fejedelmet, hiszen amíg az egyház a földön él, addig küzdenie, harcolnia és szenvednie kell (*ecclesia militans*), hiszen a legyőzött még továbbra is a „sarkát mardossa”. Csak az új *aion*ban történik meg az, amiről a reformátusok is énekelnek: „a győzedelmes egyház Urával egyesül” (*ecclesia triumphans*). Az egyház csak akkor töltheti be küldetését e világban, ha só lesz a világban, s nem akkor, ha maga is elvilágiásodik és világivá válik. Mert az ízét veszített só nem tudja a fejedelem fogságában vergődő világ számára a szabadulás örömeit hirdetni.

A társadalmat, a poliszt is az Úr irányítja. Azt a karddal és a törvénnyel, amíg az egyházat az Evangéliummal. Az egyház sem válhat csupán társadalommá, s a társadalom sem válhat egyházzá. Ahhoz, hogy segíthessék egymást, mindkettőnek meg kell őriznie azonosságát. Az egyház maradjon egyház (*communio*), a társadalom pedig maradjon társadalom (*societas*), s az egyház tagjai munkálkodjanak a társadalom jólétében, a társadalom pedig olyan államhatalmat szavazzon meg, amely biztosítja az egyház működéséhez a feltételeket.

Egymásra vagyunk utalva, ezért a szolidaritásra igencsak szükség van. Ahogyan Krisztus a világ bűneit hordozza, részeseedik az idegen bűnében, s ő vállalja fel annak büntetését, az egyháznak is ilyen odaadással kell hordoznia nemcsak saját tagjainak bűnét, hanem a világot is, vállalnia kell a szolidaritást a betegekkel, a kismizettekkel, az alkoholistákkal, a munkanélküliekkel, a szegényekkel, a származásukra, a fajuk, nemük vagy szexuális orientációjuk miatt megkülönböztettekkel, akár valóban bűnösök ők, vagy csak annak nevezetnek. De vállalnia kell azokkal is a szolidaritást, akik meggyőződésük miatt liberálisoknak vagy éppen konzervatívoknak bélyegeztetnek. Vállalnom kell a szolidaritást azzal is, aki haraggal néz énrám, hiszen a harag az ő terhe és bűne, s ha valóban szeretem őt, leveszem azt a terhet róla.

Krisztus egyházának, az ő szeretetének „dekonstruálnia”, „disszeminálnia” kell önmagát, hogy hatékony legyen. Önmagát meg kell tagadnia, hogy önmaga maradjon. Az önmagát megtagadó szeretetnek olyan gyógyító ereje van, hogy a *societas*

eredetileg sötétségben és keménységben élő tagjai is megvilágosodhatnak és megolvadhatnak, s *communio* tagjaivá válhatnak, hogy ők is hívogassanak. De ha a másik evangelizálására, megtérítésére legkisebb esély sincsen, szeretetemet akkor sem vonhatom meg tőle. Az önmagát tékozló, szétszóró isteni szeretetet nem korlátozza, hogy az látszatra mennyire hatékony, látványos vagy eredményes. Az általunk megtapasztalt, feltétel nélküli, élénk jövő kegyelmet és szeretetet nekünk is feltétel nélkül tovább kell adni.

Az Ő testének tagjai az ő teremtett világáért, a bűnösökért, a másokért, egymásért egyaránt felelősek.

Mert eredetileg az egész teremtett világ az Isten teste. A bűneset azonban halálos sebet okozott a teremtett testnek. Ezért kellett az Istennek a gyermekben megtestesülnie, majd ezért kellett halálra adatnia a Fiútestnek. Az ő megtörtetett testébe keresztségünk által betagozódva az ő testének tagjaivá váltunk, és így az ő halálában és feltámadásában részesülünk. Ilyen alapon élhetünk és halhatunk a világ gyógyulásáért. Teremtettségünk jogán egymásra utaltak, egymásnak valóban tagjai vagyunk. „*Senki sem különálló sziget, amely teljes lehet önmagában, minden ember a kontinens egy szelete, a szárazföld része, ha egy rögöt mos el a tenger, Európa lesz kisebb... bárki hal meg, én leszek kevesebb, mert az emberiség része vagyok, sose kérdezd tehát, kiért szól a harang, mert érted szól!*” (John Donne).

FRENYÓ ZOLTÁN

Igazság és szeretet

Eszmetörténész, filozófus

Bizonyára sokunkban felötlött már a kettős kérdés: Hogyan lehetséges, hogy egy másik ember egyrészt *eltérően* vélekedjék tőlem, hiszen értelmes lény, mint én is gondolom magamról, másrészt *azonosan* vélekedjék velem, hiszen szabad, külön személyiség?

Az európai kultúra, annak meghatározó görög és keresztény szellemében — mondhatni — két nagy eszményt mutat fel alapvető, örök értéként. Az egyik a *művelt ember* eszménye, a kultúra elve, amelyet a pusztá természettel, a merő ösztönvilággal, s az ezt valló felfogásokkal szemben kell kifejleszteni. A másik érték az embernek mint velem *egyenlő és szabad személynek* a fogalma.

Az ember mint értelmes lény szükséges, hogy az *igazság*hoz tartsa magát. Ebből fakad a tudás tisztelete. Az ember mint erkölcsi lény és személyiség pedig szükséges, hogy — saját életének helyes vezetésén túl — embertársa megértését és együttműködését keresse és segítse őt. Ez a magatartás a *szeretet* elvén alapul.

A kettő között, tehát az értelem és erény, igazság és szeretet között szüntelenül konfliktus keletkezik, be kell azonban látni, hogy mindkettő az ember természetéhez, lényegéhez tartozik, s így összeegyeztetésükre kell törekedni.

Szent Pál apostol két ízben is beszél arról, hogy *tagjai vagyunk egymásnak*, s mindkétszer két szempontot tart szem előtt. Ahogy a testben a tagok, mi is egyrészt különbözünk adományaink, rendeltetésünk szerint, másrészt viszont egy testet alkotunk (Róm 12,5). A másik esetben pedig figyelemreméltó, hogy épenséggel a hazugság és a harag együttes elhagyására szólít fel, amikor arra int: „Hagyjátok el tehát a hazudozást, beszéljen mindenki őszintén embertársával, hiszen tagjai vagyunk egymásnak. Ha elfog is benneteket az indulat, ne vétkezzetek. A nap ne nyugodjék le haragotok fölött” (Ef 4,25–26).

Ma az egyik legfontosabb feladatnak az *igazságért* való küzdelmet és az igazsághoz való ragaszkodást tartom. Éppen azért vélem így, mert korunkban az igazság fogalmának és tartalmának kétségbevonását a közgondolkodásban, a politika, az erkölcs és a művészetek terén nap mint nap tapasztalhatjuk. Ahogyan Hans-Georg Gadamer rámutatott: „Manapság a szó igazságáról beszélni provokációval ér fel.”¹

Régóta tapasztaljuk az igazság megkérdőjelezését, relativizálását, szubjektívizálását és pluralizálását, elsősorban talán a szabadság egyfajta hamis felfogása alapján. Visszatérő jelenség, hogy egyesek az „igazság” megfoghatatlanságára hivatkoznak. Az ilyen álláspontokról szólva Jacques Maritain rendkívül élesen nyilatkozott: „Az, aki Pilátus módjára teszi fel a kérdést: ‘Mi az igazság?’, legyen ez akár tudományos, metafizikai vagy vallási kérdés, nem toleráns ember, hanem az emberi nem árulója.”²

Az igaz beszédet annak idején Montaigne az emberi méltóság tartozékának tekintette. „Ember voltunkat s egymáshoz tartozásunkat semmi nem fejezi ki hívebben, mint a beszéd. Ha felfognánk, hogy milyen borzalmas és súlyos bűn a hazugság, tűzzel égetnénk ki a világból, nagyobb okkal, mint más gaztetteket”.³

A hazugság az embert végigkísérő probléma. Azonban talán nem túlzás azt mondani, hogy a mai szervezettség körülményei közt a hamis hatékonyabb, s így a veszély fokozottabb, mint valaha. Míg a régebbi korokban a hagyomány mélyrétegei nagyjából akkor is megőrződtek, ha a közélet és politika inkább felszíni világában „úri huncutságok” folytak, addig a modern kor mindent átható és felforgatni képes világában a politikai és gazdasági hatalom döntő változásokat tud elérni az élet minden területén s a nemzet egész testében. Életünkben így az igazmondás és a valóság helyes felmutatása szinte élet-halál kérdésévé vált.

Az igazsághoz való ragaszkodás mellett másik legfontosabb feladatunk a *szereket* helyes elvének fenntartása. Maritain ezzel kapcsolatban hangoztatja, hogy minden ember Krisztus tagja, akihez tisztelettel és a kölcsönös megértés vágyával kell közeledni, majd megjegyzi: „Egykor azt mondtam Jean Cocteau-nak: kemény szellemre és lágy szívre van szükség. S mélabúsan hozzátettem, hogy a világ tele van elpuhult szellemű kőszívekkel.

¹Hans-Georg Gadamer:
A szó igazságáról
(1971). In: *Uő: A szép
aktualitása*. T-Twins,
Budapest, 1994, 111.

²Jacques Maritain: *Truth
and Human Fellowship*.
In: *Uő: On the Use of
Philosophy*. Princeton,
New Jersey, 1961, 24.

³Montaigne:
A hazugokról.
In: *Esszék*. Európa,
Budapest, 1997, 52–53.

⁴Jacques Maritain:
A garonne-i paraszt.
Szent István Társulat –
Kairosz, Budapest,
1999, 119.

⁵Augustinus: *De
Genesi ad litteram liber
imperfectus*, XI. 15–20.

⁶Augustinus: *De civitate
Dei*, XIV. 28.

⁷Augustinus: *De civitate
Dei*, X. 31.

⁸Augustinus: *De civitate
Dei*, I. 35.

Jaj azoknak, akik puha szellemmel vesznek részt az ökumenikus párbeszédben!”⁴

Szent Ágoston nézete szerint a másik ember szeretete egyrészt természetes, másrészt nem könnyű feladat. Szent Ágoston nevezetes tanítása az emberek körében munkáló kétféle vonzalomról szól: „E kétféle szeretet közül az egyik szent, a másik tisztátalan, az egyik közösségi érzésű, a másik magát keresi, az egyik magát alárendelő, a másik Istennel vetélkedő.”⁵ Ezen alapul a jellegzetes ágostoni fogalompárnak, a két városnak (*civitas*) a megkülönböztetése, amelyek harca adja az emberi történelem lényegét: „Két várost létesített a kétféle szeretet. Nevezetesen a földi várost, az Isten megvetéséig menő önszeretetet, s a mennyei várost, az önmaga megvetéséig jutott istenszeretetet.”⁶

Szent Ágoston azonban felhívja a figyelmet arra, hogy ez a két, egymással szemben álló közösség a földi létben egymással *összevegyülve* található (*civitates permixtae*), amely a földi városnak saját színtere, a mennyei városnak pedig zarándokútja,⁷ s azt, hogy ki-ki melyik város polgára, csak az Isten tudja.

A két város összekeveredett létezési módja máig ható, rendkívüli jelentőségű eszme. Az egymásba fonódás felismeréséből adódik a belátás, hogy az igazra törekvés fenntartása mellett is, tiszta, eszményi társadalom, közelebről tiszta keresztény társadalom nem lehetséges. Ugyanígy ebből a tényből következik, hogy megfelelően használni kell a világot. Szent Ágoston egyrészt hangoztatja, hogy az igazit, a mennyei várost kell szem előtt tartani, másrészt figyelmeztet arra, hogy az ellenfél között rejtőzködnek olyanok, akik társainkul rendeltettek, bár még nem tudják.⁸

Az igazságért való erélyes küzdelem éppen ezért nem lehet helyes és eredményes szeretet, alázat, könyörület, irgalom nélkül. Ezt a tanítást fejezi ki Szent János fohásza: „Legyen velünk az Atyaistennek és Jézus Krisztusnak, az Atya Fiának kegyelme, irgalma és békéje, *igazságban és szeretetben!*” (2Jn 3).

„Tagjai vagyunk egymásnak”

FÜZI LÁSZLÓ

Irodalomtörténész,
a Forrás főszerkesztője

— idézik a körkérdés megfogalmazói Pál apostolt, egyúttal pedig fel is mentenek az alól, aminek egyébként sem tudnék eleget tenni, hiszen nem a tanítás teológiai értelmezését kérik, hanem annak összefoglalásához szeretnének eljutni, ami ezzel a tanítással ma kapcsolatba hozható, pontosabban: azt kérdezik, hogy ez a tanítás miképpen érvényesül, érvényesül-e a mai magyar társadalomban. Íróknak, szociológusoknak, hívő és nem hívő emberek tucatjainak

kellene keresni a választ erre az egyetlen kérdésre is, s természetesen az „elágazásaira” is, annál is inkább, mert ezzel a kitágítással szinte határtalanul kinyílik az elemzendő témakör, s hirtelen társadalmi, gazdasági, erkölcsi dilemmák kerülnek egymás mellé, úgy, hogy közben elválaszthatatlannak bizonyulnak egymástól. Az adott terjedelemben s a rendelkezésre álló keretek között a rendszerezést eleve reménytelennek érzem, ezért — minden előtanulmány, felmérés, „kutatás” nélkül — a felvetett kérdésre adott válaszként azt rögzítem, amit abban a pillanatban gondoltam-éreztem, amikor a kérdést tartalmazó levelet elolvastam.

Írom: hiába látok békés összhangban élő, a szolidaritás elvét gyermekekre-nagyszülőkre is kiterjesztő családokat, a családok tagjainak többsége kifele ugyanúgy az erőszakot, az önzést, a másokat semmibe vevő magatartásmódokat képviseli, mint teszi azt a náluknál jóval kaotikusabb módon élő családok tagjai, s ha mégis akadnak kivételek, mert akadnak mind a teljes családok, mind pedig úgymond az egyes emberek körében, akkor az ő példájukat eltakarja társadalmunk rohanáson alapuló képe, hangjukat pedig „lefedí”, észrevehetetlenné teszi az az irtatlan zaj, amiben manapság élünk adatik, s itt nem csupán a házukat-lakásunkat kívülről-belülről ostromló valóságos zajra gondolok, hanem ennél többre és másra is, noha már emennek az elviselése is roppant feladatot jelent. Ha fölteszem a kérdést, hogy miért van ez így, akkor a választ is gyorsan megtalálom: másképpen nem is lehet, mai társadalmunk működési elvébe belekódoltatott a másik emberrel szembeni küzdelem, harc, nem csupán a szemtől szembeni viaskodás szintjén. Nem mondanám, hogy ez a méltatlan küzdelemre való hangoltság jelenti társadalmunk kulturális kódját, mert az sértő lenne a kultúrára, de hogy a működési kódját ez jelenti, abban biztos vagyok. Lényegi változással nem fog járni az sem, csupán „finomul a kín”, ha kikerülünk a megkésett kapitalizmus politikai ütközésekkel járó újbóli alapozó szakaszából, akkor többeknek jut majd annyi, amennyiből tisztas emberi módon megélhetnek, de a javak birtokba vétele soha nem fog tisztességes módon történni... Ahhoz, hogy tisztán nézhessek a mai kor szemébe, még akkor is, ha ez a kor nem kíváncsi tekintetemre, mindenképpen el kell mondanom, ezen a téren semmiféle különbséget nem látok a mostani és a nálunk a mostanit megelőző társadalmi formáció között, ezért szomorúan írom le, maholnap betöltöm az ötvenedik éveimet, s ebben az ötven esztendőben mindig azt láttam, hogy az élet-lehetőségek, az élet kor szintjén való megélése s a társadalmi elismertség terén előbbre jutott az, aki az etikai alapelveket felrúgva kereste a maga érvényesülését, mint aki önmaga számára etikai alapelveket is megfogalmazott, hát még ha igyekezett is betartani azokat. Mondom ezt annak ellenére, hogy számos kiváló embert is megismerhettem, miközben a magam útját jártam...

A körkérdés olvasásakor ez a gondolatsor villant át az agyamon. De nemcsak ez, a gondolatsorhoz szövegek is kapcsolódtak, szövegek egy tíz évvel ezelőtti folyóirat-számból. Tíz évvel ezelőtt, Németh László egyedül írott folyóirata, a *Tanu* megjelenésének hatvanadik évfordulóján Sándor Ivánnal körkérdést intéztünk íróbarátainkhoz, *Vannak-e még partok és csillagok?*, kérdeztük, s nem csupán a kor szellemének mozgására kérdeztünk rá, hanem arra is, hogy milyen a századvég szellemi-erkölcsi klímája, a válaszokat a *Forrás* 1992. szeptemberi számában közzöltük. Tíz év: mintha évszázados távolságra lennének tőlünk az akkori még mindig rengeteg változást hozó hónapok. Tíz év — visszahozhatatlannak tűnik az akkori időszak egymásra nyitott, *másokra* figyelő szellemi légköre. Tíz év: mintha azóta minden megdermedt volna körülöttünk, s mintha nem történt volna más, mint ami már akkor is megmutatkozott. Tíz év: belém vésődtek a válaszok mondatai, bármikor idézni tudom őket, gazdagon indázó körülhatárolatlanságukban, ahogyan azt a mostani körkérdés is kéri-feltételezi. *Ekkor* írta Balassa Péter: „A szabadság, mint akarás, minden jel ellenére megbukott. Az érettség nem befejezés, hanem folytatás. A szabadság, mint engedés, mint szabadulás, mint eltekintés, mint önkorlátozás, *talán* újraéled (s ez nem gyengíti az eddig felsorolt, megoldhatatlannak tűnő dilemmákat), de ebben többé a filozófiából levezetett társadalom-konstrukció és tan nem lesz segítségünkre, és a rá következő, művészetből levezetett társadalom-konstrukció és tan sem. A művészet, *ha* megmarad, látszik-nak marad meg. Az értelmiségi felelősség — és lássuk be — kimeríthetetlen humora — talán éppen ott nyílhat ki, ahol megpillantja, hogy minden nyitva, minden kérdéses, és az értelem, a jelentés keresése *talán* megszabadíthat a találás, a *mindent* megcsinálás végső végtelenjétől.” *Ekkor* írta Márton László: „Az emberiség hosszú távú fennmaradásának esélyeit nem látom; a tájak és az eszmélet sivataggá válásának orvosságát nem látom; a lélek elsovdásának, és az ész és a rosszakarat irtóztató frigyének elkerülhetőségét nem látom...” Vekerdi László Bernanost idézte: „az imbecillisek dühe elönti a világot. És még ettől sem kell annyira félni, mint a könyörületességüktől. Az imbecillis legártatlanabb attitűdje a fájdalommal és nyomorral szemben meglehetősen közönyös butaság. Jaj nekünk, ha szerszámosládával a vállán, ügyetlen kezeit, ezeket a kegyetlen mancsokat a világ tengelyére helyezi! De mintha már nem is habozna, mintha elővette volna már szerszámosládájából a hatalmas vágóollót... Hogyan értessük meg vele, hogy létezik a Szegények népe, és hogy ennek a tradíciója ősbibb a világ minden népének a hagyományánál?” *Ekkor* írta Székely János, 1992. április 10-én, élete egyik utolsó írásában, a szám megjelenésekor, szeptemberben már halott volt: „Ha tehát manapság a szellemi megaláztatás érzése

lesz úrrá rajtunk, annak oka az évezredek alatt felhalmozott kulturális hagyománykincs folytathatatlansága, hitelvesztése, s ezzel párhuzamosan a politikai ideológiák agresszív térhódítása. Olyan folyamat ez, amelynek sehogy sem szabhatunk gátat, legfeljebb annyit érhetünk el, hogy magukat az ideológiákat is leleplezzük: kimutatjuk róluk, hogy közönséges csalások, manipulatív utópiák. És nemcsak a kommunizmusra, fasizmusra, nacionalizmusra, hanem az úgynevezett 'demokratizmusra' is gondolok itt. Németh László mindezt nem tudta; bízott az emberi minőség megváltó erejében; mindegyre csillagot látott, utakat mutatott, jövőképeket festegetett; azt hitte, van még megoldás: a történelem — annyira, amennyire — tervezhető. Pedig nem az, sohasem volt az! Amit az igazságra törekvő írástudó ma még tehet: szembenézni a való világgal; megfosztani szegény embertársait, sorstársait illuzórikus (történelmi és eszkatologikus) reményeiktől, egyáltalán minden reménytől, hogy ezzel legalább a csalódásoktól, a végső kétségbeesésétől is megmentse őket. Az égen még lehet ugyan, de az emberi eszmélkedésben nincs többé csillag. Nem szabad illúziókban élni, nem emberhez méltó, nem érdemes. Valahányszor kérdeznek, mindig ezt mondom — nem mondhatok egyebet most sem."

Mindezek után kellene idéznem Babits Mihályt és Vörösmarty Mihályt, hiszen Balassa Péter, Márton László, Vekardi László és Székely János akaratlanul is az ő hangjukat idézte, az ő mondanójukat folytatta, de nem teszem, reményemet veszítet vagyok nélkülük is. Nem a magam élete miatt, nem is családom élete miatt, hanem amiatt, ami ma az embert és a családokat körülveszi, amiatt, ami az emberrel eddig történt, s ami még rá vár...

GÁNÓCZY SÁNDOR

Az ár ellen...

Katolikus teológus

Mit jelent itt és ma, hogy „tagjai vagyunk egymásnak”?

Az efezusi levél írója ezt a metaforát olyan közösségekre alkalmazza, amelyekben mindenki ismeri egymást, és ahol a nehézségek személyes kapcsolatokat érintenek. Mai társadalmi és egyházi együttműködésünket sok esetben, a kommunikáció-technika fejlettsége ellenére személytelenség, anonimitás jellemzi. Marad a kiscsoport. Annak keretében képes az a tudat újra kialakulni, hogy egymáshoz tartozunk, és hogy a szomszéd felebarátunk. Ott működnek ma is hozzáértéssel párosult karizmák, az egy Lélek különböző és egymást kiegészítő adományai a testvériség szellemében (vö. 1Kor 12,5–11).

Életünk különböző szintjein miként valósítható meg az összetartozás?

A Krisztus-hitben gyökerező felebaráti szeretet ma is képes motiválni nyíltszellemeű kiscsoportokat mind a közérdek tudatosítására, mind a közjó elősegítésére, mind pedig a közveszély szakavatott elhárítására. A közösség szeretetére tanít és az anyagiasság legjobb ellenszere. Népünk paradox helyzetben él. Az új-liberalizmus, amely piacgazdaságra esküszik és a szabad verseny eszközeivel ígéri élet-színvonalunk emelkedését, ugyanakkor individualista végletekre készít bennünket. Egyrészt bátorít önálló önkiteljesedésre, másrészt hosszú távon a magányosság és az elszigeteltség zsákutcáiba vezet. Ilyen körülmények között az ár ellen kell úsznia mindazoknak, akik szívükön viselik az egyre emberibb társadalom ideálját. Kétes, hogy politikusaink képesek erre. A megoldás végeredményben csak „alulról” jöhet, önkéntesekből álló egyesületektől, kiscsoportoktól.

Melyek az összetartozás ideáljának esélyei, formái?

Közösségi erkölcs megvalósítása, hál' Istennek, nem csak vallásos emberek dolga. Családok, az iskola, az egyesületek és nem utolsósorban nemzetközi szervek segítik elő. Ez utóbbiak jó példával járnak elől, mikor is túlteszik magukat a velünk született és belénk-nevelt faji, kulturális és vallási korlátokon. Gondolok a francia „Médecins du monde”-ra, orvosokra, akik önkéntes szolgálatra kötelezik magukat a föld legelmaradottabb vidékein. Ezek a „French doctors”-nak titulált, de minden fejlett országból toborzott emberek részben hívő keresztények, részben nem hívő humanisták. Útjuk sokszor keresztút. De az ilyen tanúságtétel jó előkép az összetartozás ideáljának megvalósíthatóságára.

Elmondaná-e egy idevágó személyes élményét?

Falunk (a dél-francia Provence-ban) kb. ezer lakost számlál. Földműves már alig van. Sok a nyugdíjas és a közeli városban dolgozó, haza úgyszólván csak aludni járó alkalmazott. Sok a gyerek, az iskolába vagy száz jár. Néhány barátommal egyesületet alapítottunk három céllal: lemaradt iskolások pótktatása, az egyedülállók és a betegek látogatása, egy újság kiadása. Mindezt önkéntes alapon. Két év alatt a kezdeti lelkesedés lelohadt. Vagy hetven tagunk közül ma már csak öt-hat aktív, a többi passzív. Sokuknak egyre inkább „más dolga” akadt. A fiatalok többsége sokat kér, de keveset ad. Individualista. A fogyasztói társadalom gyermekei. Unatkozik, füstöl, motorozik. Nem ritkán tör és zúz. A polgármester siránkozik, de képtelen a közrendet biztosítani. Aktív tagjaink emberfeletti feladatok előtt állnak. Fáradtak, lemondásra gondolnak. A nagy langyos emberhalmazban marad egy reménységár. Egyes családok és baráti körök. Ezek élnek az összetartozás ideálját. De a különböző körök között kevés a kapcsolat. Falunk számban gyarapszik, de társadalmilag darabokra tör. Az ár ellen úszókat az a tudat élteti, hogy hitük csak hosszú távlatban „üdvözít”.

Mit ajánlana társadalmunk és egyházunk tagjainak, hogy valóban „tagjai lehessünk egymásnak”?

Egy sokoldalú kiscsoport-kultúra és az önkéntes szolgálatok fejlesztését. Egyházunk történelme folyamán sohasem bánta meg, hogy szabad teret engedett a bencéseknek, a ferenceseknek, a jezsuitáknak és más szociális szellemű mozgalmaknak. Ezek, s később a laikus csoportosulások is, közösségek voltak a közösségekben, kovász a tésztában. Az általuk üresen hagyott helyet napjainkban az úgynevezett szekták foglalják el. Hogy ez vagy az a „szekta” miben összeegyeztethetetlen a krisztusi hagyománnyal, azt felvázoltam a „Concilium” legutóbbi számában (2003/4. szám). De eltekintve attól, hogy egyesektől tanulhatnak nagyegyházaink is, fontos a jelző szerepük. Jelzik kortársaink éhségét bensőségre, emberi melegségre, együttélésre a szabadság szellemében. A II. Vatikáni zsinat ebben az összefüggésben dolgozott ki egy egyházatant, amely a helyi egyházaknak, a bázisközösségeknek, az „ecclesia domestica”-knak tanítóhivatali irányítást ad. Tehát itt is jelszavam: „Vissza a zsinathoz!”

Tagjai vagyunk egymásnak

HAFENSCHER KÁROLY

Ny. evangélikus lelkész,
teológus

Ez a Pál apostoli idézet eredetileg a keresztény gyülekezetre célzott (1Kor 12,12, 26–27; Róma 12,15, Ef 4,11–16). Keresztény hitünk szerint azonban a Teremtőre, az egész emberiségre is vonatkoztatható. Egy vérből teremtette Isten az emberiséget — olvassuk Pál apostol athéni, aeropáguszi beszédében (ApCsel 17,24–27). Mivel úgy tartjuk, hogy Isten mindannyiunk Atyja, ezért mi mindnyájan testvérek lehetünk, az emberiség nagy családjának tagjai. Így jogos a téma: „Tagjai vagyunk egymásnak”.

Mit jelent itt és ma, hogy tagjai vagyunk egymásnak?

Ma egyfelől az individuum túlhangsúlyozása, másfelől a tömegedés jelensége figyelhető meg. A tömegben élő ember is lehet magányos, ha autonóm emberként kíván élni, másokra tekintet nélkül. Különösen az értelmiségi réteg hangsúlyozza manapság az egyén szabadságát, szinte korlátok nélkül, ugyanakkor iskolásan társas lénynek határozza meg önmagát a szociológiában, pszichológiában stb. Kétségtelen, hasznos a kereszténység mondanivalója, ha hirdeti: tagjai vagyunk egymásnak. Sem Robinson-életet nem élhetünk, sem identitásunkat feladva nem szürkülhetünk bele személytelenül a sokaságba, a tömegbe. Tömegben érthetünk futball-

meccs szurkolóit és értelmiségi kongresszus „egyfejű”, egy hangú sokaságát. A keresztény ember megőrzi egyéniségének ajándékát, ugyanakkor örömmel hirdeti, hogy tagjai vagyunk egymásnak, kölcsönösen segíthetjük egymást lelkileg, szellemileg, anyagilag. A mai Magyarországon a kollektívumot hangsúlyozó szocializmus után, az új vadkapitalizmus határtalan liberalizmusa testvér helyett a másik emberben farkast lát (*homo hominibus lupus*).

Életünk különböző színterein miként valósítható meg az összetartozás?
A dezintegráció korában az integráló készség a keresztény mentalitásnak jellemzője lehet. Családban, munkahelyen, lakóközösségekben tudatosan kell és lehet vallanunk és megélnünk testvér-szeretetünket. Egymásra szorulunk, a mások segítségével éppen olyan fontos, mint ahogy a mi segítségünk is jelentős lehet. Ha a másik embert nem számnak, nem anonim jelenségnek, hanem ember társnak, közösségünk egy tagjának tekintjük, ez megmutatkozhat tapintatban, udvariasságban, emberhez méltó beszédstílusban, érdeklődésben. A durvaság és udvariatlanság világában a keresztény ember megpróbál embernek maradni, számára az ember kategória már rangot jelent. Sem *Übermensch*-nek (*superman*), sem törpének nem tekintjük magunkat: embernek, Isten teremtményének, a másik ember testvérének. Ez a tartás egész életünkben segítség. Régi latin közmondás: *teneo quia teneor*, szabad fordításban: azért maradok meg embernek, mert valaki tart. A közösség lehet gyakorlatban valóban tartás. A ma sokszor tapasztalható közöny, közömbösség, sőt mizantropia világában a keresztény ember modellje lehet az emberi közösség tagjaként nem-keresztényeknek is.

Melyek ennek az esélyei, megvalósítási formái?

Keresztény reménységünk szerint esélyei vannak az említett magatartásnak a 21. században ezernyi rossz tapasztalat után is, mert a keresztény ember *homo novus*, benne az új Ádám él, és így élete minden részletében valódi újat kezdhet, az új parancsolat, a szeretet jézusi parancsolata értelmében. Úgy, ahogy Jézus szerette tanítványait, szerethetjük egymást (Jn 13,35). Jézus Krisztus Urunk a modell, az Ő szeretete feltétel nélküli, alázatos, kitartó, ahogy olvassuk ugyancsak ebben a fejezetben: „Mindvégig szerette őket” (Jn13,1).

A hétköznapiakban adott lehetőség esélyt jelent, amit fel kell használnunk. A szó, a testvéri vigasztaló, bátorító szó felmelegíti a hideg emberi kapcsolatokat. A non-verbális kommunikáció szintén nyithat a másik ember felé, például betegágyon, kórházban sokat jelent egy szótlán simogatás, máskor egy megértő tekintet vagy egy egyszerű fejmozdulat. Esélyt jelenthet a levélírás gyakorlása. A számítógépek világában a kézzel írott baráti levelet még mindig preferálom. Még a karácsonyi leveleket és üdvözlő lapokat is megbecsülöm. Aki megszokta, ne hagyja abba! Emlékeztetek arra, hogy nagy keresztények nagy levélírók is voltak (például Pál apostol, Római Kelemen, Luther, Erasmus, Francke, Schweizer

Albert, Pázmány Péter, Newman bíboros, I. János Pál — aki írókhoz, tudósokhoz, ismeretlen ismerőikhez hosszú leveleket írt). Az utazás és látogatás is esélyt jelent közösségi felelősségünk gyakorlására. A telefonhívás is kapcsolatteremtés. A nagyvárosok anonimitása szörnyű élmény, még szomszédok is köszönés nélkül mennek el egymás mellett, mint hajók a ködben. Még börtönben is gyakran inkább tartoztak egymáshoz emberek, mint egy-egy nagyváros bérházában. Házasságban a házasfelek, szülők és gyermekek, nagyszülők és unokák közösségre vágnak, itt is lehet nagy segítség a mai egyház életében oly fontos kisközösség, bázisközösség.

Elmondaná-e személyes élményét az összetartozásról, esetleg annak fájdalmas hiányáról?

Személyes élményeim sorából mindig kiemelkedtek a találkozások. Más nyelvű, más etnikumú, más vallású, más műveltségű és hátterű emberekkel a találkozás élménye életem legfontosabb eseményei közé tartozik. Tengerekkel, hegyekkel, erdőkkel, patakokkal és óceánokkal élmény volt a találkozás, de emberekkel találkozni ennél is többet jelent. Az angol nyelvben van két kifejezés a találkozásra: a *meeting* és az *encounter*, az utóbbi az igazi személyes találkozás embertársakkal.

Hosszú életem során gyakran átéltem a hiányt is és szenvedtem miatta. Ezért tudatosan keresem a találkozást, a kapcsolatot repülőtéren, hajón, vonaton, pályaudvaron. Szívesen kezdeményezek beszélgetést. A találkozás után úgy érzem, meggazdagodtam. Csodálom a teremtő Isten sokszínű palettáját, a sorsok, munkaágak, érdeklődések sokféleségét. Szinte kimeríthetetlen a találkozások gazdagsága.

Mit ajánlana társadalmunk és egyházunk tagjainak, hogy valóban tagjai lehessünk egymásnak?

Társadalmunkban és egyházunkban tudatosan kell bővíteni a személyes kapcsolatokat, fel kell keresni, amíg lehet régi barátainkat, iskolatársainkat, nyitni kell az elzárkózó emberek felé is. Fel kell fedezni az összetartozás élményét újra meg újra.

Mindez érvényes a keresztény ökumenére/ökumenizmusra is. Ha megismerem a másikat, jobban megértem magatartását, szokásait, gazdagodom. Önmagunkban sohasem vagyunk elegek. Kell a másik ember, aki kiegészít, korrigál, új szempontokat ad. Az egoizmus börtön, sivár, hideg fogság. A közösség szabadság. Rácsaim leomlanak és csak a szeretet korlátoz. Legnagyobb ajánlatunk ma is a testvérszeretet, az önzetlen, másokért való élet, az uralkodás helyett a szolgálat, az agresszív magatartás helyett a megértés. Mindebben példánk megváltó Urunk, aki életét adta barátaiért, sőt még ellenségeit is szerette, értük imádkozott. Egy versengő, feszültségekkel teli világban is a szeretetet tudjuk ajánlani, a fantáziadús szeretet nem fogy el, járható út, élhető élet (1Kor 13). Csak nézzünk a hit fejedelmére és bevégzőjére az igazi

*homo novus*ra, az Ő erőterében gyógyulhat életünk. „Gondoljatok rá, hogy lelketekben megfáradva el ne csüggedjete” (Zsid 12,1–3), Valóságos jelenléte megerősít abban, hogy *tagjai vagyunk egymásnak*.

Corpus Christi mysticum. A testvér és a felebarát

HEIDL GYÖRGY

Eszmetörténész

„Egyenként egymás tagjai vagyunk”, mondja Szent Pál a rómaiakhoz írt levelében (Róm 12,5). Hogy mit jelent ez számomra? Először is nézzük, mit jelent ez egyáltalán!

A gondolat részletes kifejtését elsősorban a korintusiakhoz írt első levélben és az ehezusiakhoz írt levélben találjuk meg. E levelekből már első pillantásra egyértelműen kiviláglik, hogy szerzőjük kifejezetten az egyház tagjairól beszél az emberi testfelépítéstről vett kép segítségével. Tehát a metafora — feltéve, de nem megengedve, hogy puszta metaforáról van szó — elsődlegesen és lényegileg az egyház liturgikus közösségének „teljes jogú” tagjaira és a keresztényeket egymáshoz fűző szakramentális kapcsolatra vonatkozik. Így értem ezt én is, noha tudom, tapasztalom, hogy korunkban, amikor különféle áltanítók és álpróféták lázasan igyekeznek meggyőzni az eltérő kultúrák, vallások, világnézetek végső spirituális egységéről, és a másság elfogadásának szükségességéről, a Szent Pál által megalkotott kép könnyen áldozatul eshet az általánosító értelmezéseknek. Milyen egyszerű is volna kiterjeszteni azt az egész emberiségre, és kijelenteni: embervoltunk egysége, a közös emberi természetben való részesezés folytán vagyunk tagjai egymásnak; lássuk be, hogy egymásra szorulunk, toleráljuk hát a másik másságát!

A magam részéről inkább Szent Pál tanításához ragaszkodom, melyet szorosan követnek az egyházatyák, a középkori teológusok, a keresztény humanisták, valamint mindazok, akik a Szentírásból kiindulva az egyházat tekintik Krisztus testének, hiszen Krisztus az egyház testének a feje (Ef 1,22–23; 4,15–16). Ezért csupán az egyház tagjait tartják e titokzatos test — a 13. századtól kezdve elterjedt megfogalmazás szerint: a *corpus Christi mysticum* — testrészeinek. Ha a *corpus mysticum*-tól valamiért elvonatkoztatnánk, elveszíteném a *mysterium fidei*-t, a hit szent titkát. Mert a test, amelynek tagja vagyok, nem más, mint az eucharisztikus közösség. Amint szintén Szent Pálnál olvassuk: „Mert az áldás kelyhe, amelyet megáldunk, nem Krisztus vérében való részesezés? És a kenyér, amelyet megtörünk, nem Krisztus testében

való részesedés? Mert egy kenyér, egy test vagyunk sokan, hiszen mindnyájan egy kenyérből részesülünk.” (1Kor 10,16–17). Mint-hogy ez a kenyér Krisztus valóságos teste, és mert az áldás kelyhében Krisztus valóságos vére van jelen a bor színe alatt, ezért az eucharisztikus áldozatban való részesedéssel Krisztus valóságos testével egyesülök. Elszédül, aki ebbe a mélységbe tekint. Hihetetlennek tűnik, de igaz, hiszen a kafarnaumi zsinagógában maga Jézus mondta, hogy az ő teste valóságos étel és az ő vére valóságos ital (Jn 6,55). No persze, mire beszéde végére ért, a megdöbbenet, hallgatóság hátat fordított neki, és bár előző nap még mintegy ötezer ember akarta királlyá tenni őt, Kafarnaumban már csak a tizenkét apostol maradt mellette. Júdást is beleértve (vö. Jn 6). A tizenegy az utolsó vacsorán fogta fel, hogy milyen értelemben mondta Jézus, amit mondott: a megáldott, megszentelt kenyérről és borról jelentette ki, hogy az ő teste és vére (Mt 26,26–28; Mk 14,22–24; Lk 22,19–24; 1Kor 11,24–25).

És ezért nem csupán képletesen, hanem szó szerint is igaz, hogy mi, az Eucharishtiában részesülő keresztények, Krisztus teste vagyunk, egyenként pedig e test tagjai (vö. 1Kor 12,27). És mert testileg vesszük magunkhoz Krisztus testét, ezért testünk Krisztus tagja (vö. 1Kor 6,15) és a Szentlélek temploma (vö. 1Kor 6,19). Az Eucharisztia teszi teljessé azt a közösséget, amelyben egymásnak nem csupán a hit, hanem a test szerint is test-vérei vagyunk, s amely test-vériségbe a keresztségben nyertünk beavatást: „Mi ugyanis mindnyájan egy Lélekben egy testté keresztelkedtünk, akár zsidók, akár görögök, akár szolgák, akár szabadok; és mindnyájunkat egy Lélek itatott át” (1Kor 12,13; vö. Ef 4,4). Ha a tagok különböznek is, mert hiszen adottságainkat, tehetségünket tekintve különbözünk egymástól, az adományozó Lélek ugyanaz (vö. 1Kor 12,4). A gondviselés úgy intézte, hogy a tökéletes egység a sokféleségen nyugodjék. Különbözőségünk folytán egymásra vagyunk utalva. Egyikünk például gyógyít, másikunk tanít, a harmadik épít és így tovább. Ha a gyógyítás közvetlen isteni csoda lenne, vagy ha mindenki közvetlen isteni sugalmazásból tanulna, nem lenne szükségünk a másokra, a lelkek nem hatnának át egymást, és a szeretet nem fűzné össze az embereket. Isten azonban, rendszerint, közvetve gyógyít, tanít stb. Más szóval: Isten a gyógyulást és az igaz tanítást adja, de emberrel gyógyíttatja, taníttatja az embert. És ezért „sem az nem számít, aki ültet, sem az, aki öntöz, hanem csak Isten, aki a növekedést adja” (1Kor 3,7).

Ha tehát nem vagyunk „egyenként tagjai egymásnak” azzal, aki nem tagja az egyháznak, akkor nem fűzhet össze bennünket a szeretet? Valamiféle rideg vallási elitizmus következik Szent Pál tanításából? Nyilvánvalóan nem. Aki nem tagja Krisztus testének, abban éppenséggel nem azt szeretem, ami miatt különbözik tőlem, és amitől más, mint én. Ilyen értelemben megkülönböztetem őt az egyház tagjaitól, testvéreimtől, akiket csakugyan

másságukban szeretek. Aki tehát nem tagja az egyháznak, abban nem a testvért, hanem a felebarátot, a hozzám közelállót (*plésios / proximus*) tudom szeretni, mégpedig azért, mert ő is az, ami én magam vagyok, tudniillik Isten képmása. Ha szüksége van az irgalmasság cselekedeteire, a segítő szeretetre, mert kirabolták az úton, mert félholtan fekszik, akkor igyekszem bekötözni a sebeit, ápolni, és ha tovább kell mennem, a fogadásra bízom őt (vö. Lk 10, 25kk.). Ha pedig részesül az eucharisztikus közösségben, akkor testvérekké leszünk, és már órá is vonatkozni fog a mondás: „egyenként egymás tagjai vagyunk”.

A hazaszeretet szerepe a tehetség kiművelésében

KELLERMAYER MIKLÓS

Orvos, egyetemi tanár

Az újkor végére a természettudomány az emberiség életében uralkodóvá, a döntések és a tettek vezérévé lett. Mindez természetes, sőt szükségszerű, hiszen a létező anyagi világban egyedül az igazságot kereső, a valós összefüggéseket feltáró tudománynak van zárólagos kompetenciája. Mégis alapvető probléma lett ezzel a vezérlő szereppel, hiszen közben a Föld, az élővilág és benne az emberiség a végpusztulás közelségébe került. A tudomány ahelyett, hogy az élet, az élővilág biztonságát szolgálná, a pusztulás felé rohanást vezérl. E tragikus szerepváltás hátterében minden bizonnyal az áll, hogy a tudomány a művelőivel együtt döntő többségben meghasonlottá vált. E meghasonlottság akkor vette kezdetét, amikor valamiféle fejlődésre hivatkozva a tudományból mindenható bálványt, a művelőiből pedig mindentudókat kezdtek fagyni. Amikor a természettudomány eszköztárával meg nem ismerhető valóságot, a kezdetet, az élettelen anyagi világ kezdetét, az első élő sejt és minden emberi személy egyedi létrejöttét, hivatkozva „az anyag örök” hamis dogmára, tagadni kezdték. Amikor a világmindenséget átfogó természeti törvényi rendben az ésszerűséget és a célszerűséget elhallgatták. Amikor az ésszerűség és a célszerűség eredetének meg nem ismerhetőségét kezdték el nem ismerni. Amikor a tudomány szereplőit kezdték tudósoknak és nem kutatóknak, az igazság kutatóinak nevezni. Amikor a „tudósság” foglalkozássá, az esetek döntő többségében jövedelmező foglalkozássá vált. Amikor a tudomány szereplői az igazság alázatos keresése, a valós összefüggések feltárása helyett hamis el-

képzeléseket (hipotéziseket) kezdtek gyártani, dogmává merevíteni és hirdetni.

A tudomány szerepváltását, az élet szolgálata helyett a cserbenhagyás tényét leginkább az bizonyítja, hogy az egyének és az egész társadalom életét érintő legfontosabb kérdések nem szerepelnek a kérdéstárban. Egy ilyen, az egyének és a társadalom szempontjából különös fontosságú kérdés a hazaszeretet. Először is azt kell megvizsgálni, hogy egyáltalán feltehetjük-e azt a kérdést, mi a haza és mi a hazaszeretet? Kell-e, kellhet-e az egyéni és a közösségi életünkhöz a hazát szeretni? Ha igen, miért? Van-e tudományos érvekkel alátámasztható racionalis válasz ezekre a kérdésekre? Az igaz válasz ezekre a kérdésekre nekünk, magyaroknak különösen sürgető, hiszen minden nemzeti ünnepünkön közösen énekeljük: *„Hazádnak rendületlenül légy híve, oh magyar!”* Van-e szükség, parancsoló szükség gyermekkorunktól a halálunkig a Szózatból kisugárzó hazaszeretetre, éltető nemzetudatra? Tradíciókra és érzelmekre hivatkozva a hazaszeretetre nevelés fontosságát kellően indokolni és bizonyítani aligha lehet.

Ahhoz, hogy a felsorolt kérdésekre valóban a természeti törvényi rendbe illő észszerű válaszokat tudjunk adni, először az igazság fényében kell újra megvizsgálnunk az ember viszonyát a világmindenséget átfogó egyetemes törvényi rendhez, az „örök alkotmányhoz”. A tudomány nevében elkövetett nagy tévedés tárulkozik ekkor fel. Az igazság az, hogy az egyes emberek, az emberi személyek nem sorolhatók fajba! Az emberi egyedeknek nincs faji keretük. Szemben minden más élő egyeddel, az emberi személy a lényegéből fakadóan van felszabadítva a faji keret automatikus érvényessége alól. Sőt minden természeti törvényi automatizmus alól. Más megfogalmazásban, az emberi egyed a világmindenség egyetlen létezője, aki a világmindenséget átfogó egyetemes törvényi rend automatizmusa, parancsa alól fel van szabadítva. Fel van szabadítva, de a „törvény”, az „örök alkotmány” érvényes rá. Ez a finom különbség, ez a „keskeny ösvény” az, ami ránk emberekre a legjellemzőbb igazság. Innen ered az „ismerd meg” parancs örök érvényessége is. Minden egyes ember „felszólított” az igazság keresésére. *„Haláloed napjáig küzdj az igazságért, akkor maga Isten, az Úr harcol érted”* (Sir 4,28). Meg kell ismerni a természeti törvényi rendet, az igazságot, a „parancsokat”, hogy aztán saját belátásból, saját elhatározásból ezeket betartva éljünk. Hogy a feltárt igazságokat figyelembe véve, az élővilágnak sohasem ártva alkossuk meg a saját alkotmányunkat, hozzuk meg a saját törvényeinket és építsük fel saját biztonságos otthonainkat. Az emberiség csak így őrizheti meg a saját életfeltételét biztosító élővilágot abban a pompájában, ahogyan kialakult, még mielőtt egyetlen ember is a Földre jött volna. Csak a világmindenséget átfogó törvényi rendet, az „örök alkotmányt” megismerve és betartva biztosíthatja az emberiség a saját életét.

A hazaszeretet, az éltető nemzettudat fontossága az emberek életében az élővilág egyik alapvető törvényével, a beágyazódás törvényével van szoros kapcsolatban. Más megfogalmazásban, a beágyazódás törvénye követelménnyé teszi a hazaszeretetet a képesség kibontakoztatásában, a tehetség hatékony kiművelésében. A beágyazódás törvénye az élet minden szerveződési szintjén érvényes. Minden élőlény számára automatikusan, parancszerűen érvényesül, csak az emberek számára nem. Az embereknek előbb meg kell ismerni a törvényt, hogy aztán saját elhatározással, következetes tetteikkel az érvényességét mind hatékonyabbá tegyék. A beágyazódás törvénye automatikusan érvényes kezdve onnan, hogy a génekbe (az átörökítő DNS molekulákba) rejtett képesség az élő sejtekbe történő beágyazódás útján bontakozhat ki. Az élővé szerveződött fehérjék-víz-ionok jelentik azt a dinamikus közeget, amely szabályozza a génekbe rejtett képesség, a genetikai kód kibontakoztatását. Az élővilág szerveződésének második szintjén, a sejtek társadalommá formálódásának szintjén is egyértelmű a beágyazódás törvényének automatikus érvényesülése. Az egysejtűeknél a többi sejthez való viszony határozza meg a sejtek újdonszerveződését, a növekedés és az elhalás mértékét. A beágyazódás törvényének érvényessége a többsejtű élőlényeknél még szembeutóbb. Itt a sejtek differenciálódása, a „munkamegosztás” elsődlegesen a beágyazódáson, a többi sejthez való viszonyuláson múlik. Az általános védekezés szereplői, az immun sejtek esetében például a „homing”, a „hazatalálás” fogalmát használják arra, amikor az aktivált sejtek visszamennek oda, ahonnan jöttek. Csak „otthon” képesek megfelelően termelni a sajátosan ható ellenanyagokat. A legújabban ismertté vált kérdéskör, az „őssejtek” („stem” sejtek) kérdésköre is a beágyazódás törvényével van szoros kapcsolatban.

Életünk kezdetén, a néhány sejtből álló parányi emberke is kizárólag az anyaméhbe ágyazottan fejlődik magzattá, majd érett újszülötté. Az újszülött a születés pillanatától a családba ágyazódik be. Az újszülött gyermek beágyazódása a családba először az édesanya ölelő karjaiba és a tápláló emlőjére való beágyazódást jelenti. Az első szó, az első ima, az első dal, amit az édesanya nyelvén, az anyanyelven kell megtanulni, egy újabb beágyazódási szintet, a nemzetbe való beágyazódást teremt meg. Így, és csak így érthető, hogy a nemzetbe történő beágyazódás törvényszerű minden emberi személy számára. Törvényszerű, de érvényre jutása nem automatikus. Így válik a hazaszeretetre nevelés a gyermekkortól a felnőtté válás befejezéséig a nevelés legfontosabb feladatává.

A nemzetbe, a nemzet történelmi folyamatába, kultúrájába való beágyazódás nyilvánvalóan fokozatos követelményt állít a gyermekek növekedésével párhuzamosan. Tartalmi és tárgyi szempontból is fokozatosak a hatékony hazaszeretetre nevelés

eszközei és módszerei. A nemzetbe való beágyazódás, az éltető nemzettudat különös sajátossága, hogy nem országhatár függő. Ebben a tekintetben különös figyelmet érdemel a zsidó nép, akik az Ószövetségi szentírás szerint Isten kiválasztott népe. A kiválasztottság tudata, amivel a zsidó családba született újszülött, függetlenül attól, hogy a család mely országban, milyen nyelvet beszélő népek közt él, törvényszerűen és fokozatosan találkozva döntően határozza meg a gyermek tehetségének kiművelését. Az eredmény ismert. Az újszülött gyermekek tehetségének kimunkálása terén a zsidó nép szembetűnően túlszárnyalja a többi népeket. Az éltető nemzettudat és a tehetség kimunkálása közti szoros kapcsolatot a magyar nép történelme is bizonyítja. A kiválóságok megsokasodása a 19. század első felében, a reformkor alatt egyértelműen a gyermekek hazaszeretetre nevelésében gyökerezik. Nem eredhet másból, hiszen badarság lenne feltételezni, hogy Magyarországon az ezernyolcszázad évek első felében tehetségesebb újszülöttek jöttek a világra, mint más évtizedekben. Nyilvánvaló az is, hogy a felnövekvő gyermekekbe az éltető nemzettudat beitatása biztosította Klebelsberg Kuno oktatáspolitikájának eredményességét is 1922–1932 közt.

Az egyes embereknek a nemzetbe, a társadalomba való beágyazódásán túl van még egy további beágyazódási szintje is. Ez a beágyazódás nem más, mint benne élni Istenben. Beágyazódni Isten szeretetébe. Ezt a beágyazódást tette már itt a földi életünkben elérhetővé számunkra Jézus Krisztus az Ő kereszthalálával. Az Istenbe, Isten szeretetébe való beágyazódás azért olyan fontos, mert ez adja egyedül az erőt az élővilág megmentésére, a lemondásra, a jobbá válásra, az embertársi szeretetre, az egymással békében élésre, vagyis mindarra, ami az életünk, küldetésünk teljesítésének kizárólagos biztosítéka.

Tamási Áron írta valahol, hogy *„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne”*. Ez természetesen így nem igaz. Hiszen mi mindannyian a küldetésünk teljesítéséért, a tehetségünk kibontakoztatásáért, a „kapott talentumaink” megsokasításáért vagyunk a világon. Viszont nagyon is igaza van Tamási Áronnak abban, hogy a beágyazódás, az otthonra találás nélkül nem teljesíthetjük be mindazt, amiért a világra jöttünk. Nekünk embertársaink szerető közösségébe és Isten szeretetébe kell beágyazódnunk, mert enélkül a kétszintű beágyazódás nélkül nincs, nem lehet életünk. A pusztán biológiai létezés számunkra nem létforma, mert szemben minden más élőlényel, mi ki lettünk, ki vagyunk rekesztve a tökéletesség automatikus érvénye alól. Nekünk saját akarattal, saját elhatározással kell tökéletesnek lenni. Hogy mennyire? Annyira, amennyire Isten tökéletes. Ez a parancs magától Jézus Krisztustól származik, így: *„Legyetek hát tökéletesek, amint mennyei atyátok tökéletes”* (Mk 5,48).

A Magyar Egészségügyi Társaság (MET) megalakulásának 10. évfordulóján Székelyudvarhelyen 2003. szeptember 5-én elhangzott előadás írásos, némileg rövidített változata.

Összetartozás a családban

KOPP MÁRIA

Pszichológus

A Vigilia idei körkérdése legkedvesebb hittitkomról, a „szentek egyezségéről” szól. Most mégis arra gondoltam, hogy nem általában írok arról, mit jelent számomra a „Krisztus titokzatos testéről” szóló tanítás és misztérium, hanem az összetartozás sokkal természetesebb formájáról, a családi összetartozás jelentőségéről a mai magyar társadalomban. Ezt az összetartozást evezredeként a legalapvetőbbnek, megkérdőjelezhetetlennek tartották, azonban a mai individualista szemlélet azt próbálja sugallni, hogy mindenkinek önállóan kell felépítenie önmagát. A család, a szülő ugyan egyelőre még szükséges a gyermekek világrahozatalához, de Amerikában szinte elvárás a korai elszakadás az otthontól. A gyermekek és szülők, a házastársak kölcsönös felelősségvállalását egymásért egy sokkal lazább, lehetőleg minél kevesebb elkötelezettséget jelentő távolságtartás kezdi jellemezni. A házasság, a család válsága ennek az ideológiának a következménye ma világszerte. Hiszen akkor, ha két fiatal eldönti, hogy egy életre társai lesznek egymásnak, és hogy gyermekeket szeretnének, a két család génjei fizikailag is egyesülnek. A gyermekek a szó legszorosabb értelmében a két család, a két család őseinek testi és lelki örökségét hordozzák magukban. Tehát a gyermekvállalás fejezi ki legnyilvánvalóbban az összetartozás megtestesülését, egymás és a közös jövő elfogadását, az abba vetett bizalmat. Hogyan áll a mai magyar társadalom a gyermekvállalás, a gyermekekkel kapcsolatos attitűdök tekintetében?

A legújabb Demográfiai Évkönyv (2002) szerint 2002-ben a magyar népesség fogyása 1000 lakosra számítva -3,5, ez azt jelenti, hogy 2002-ben 36 029 fővel fogyott a magyar népesség. Ez az adat ismét rosszabb, mint a 2001. évi 35 136 ezres fogyás. A népességfogyás 1999-ben 48 565 fővel tetőzött, ehhez képest a 2001-es évre 13 429 fővel csökkent a fogyás. Utoljára 1980-ban volt pozitív ez az arány, azóta lényegében folyamatos a népességcsökkenése, azonban 1992-ben lépte át először a 30 ezret. Ilyen mértékű népességfogyás csak a Baltikum országaiban, Oroszországban, Ukrajnában, Bulgáriában tapasztalható. A szomszédos országok közül Szlovákiában (-0,3), Szlovéniában (-0,4), Csehországban (-1,5) is sokkal jobb a helyzet.

A népességfogyással kapcsolatban a rendkívül súlyos, úgynevezett halálózási krízis jelenségével és lehetséges okaival viszonylag sok — de nem elég — tanulmány foglalkozik, azonban sokkal kevesebb figyelem irányul a gyermekszám, az élveszületések arányának csökkenésére. Sokan meg is kérdőjelezik

ennek a kérdésnek a fontosságát, hiszen ebben a tekintetben a civilizált országokban világjelenségről van szó. Elég azonban csupán a nyugdíjrendszer és az egészségügyi ellátó rendszer csőd közeli helyzetére gondolnunk ahhoz, hogy megértsük, ha egy országban nem születnek gyermekek, nem lesz olyan réteg, aki az időseket eltartsa.

Ha a teljes termékenységi arányszámot hasonlítjuk össze, akkor nálunk valamivel jobbak a mutatók, mint régióink szomszédos országaiban, vagy Spanyolországban, Olaszországban, azonban azért itt is a sereghajtók közé tartozunk. A termékenységi arányszám azt jelenti, hogy az adott év kor szerinti születési gyakorisága mellett egy nő élete során hány gyermeknek adna életet. Ez az arány 2002-ben nálunk 1,31 volt, tehát száz 45 évnél fiatalabb nőnek 131 gyermeke született, Csehországban 114, Lengyelországban 129, Olaszországban 120, Spanyolországban 126, de az USA-ban 203, Franciaországban 190, Norvégiában 178, Svédországban 157.

Az alapvető kérdés az, hogy milyen tartalékaink vannak a gyermekszám, a gyermekvállalás növelésére? Számos vizsgálat bizonyította, hogy a magyar társadalom még mindig család és gyermek központú, ebben a szomszédos országokkal összevetve is jelentősen jobban állunk. Ez azt is jelenti, mint legutóbbi vizsgálataink is bizonyítják, hogy igen alacsony, 45 év alatt a teljes népességben mindössze 2% azoknak az aránya, akik egyáltalán nem szeretnének gyermeket, és jelentős különbség van a kívánt és a végül megszülető gyermekek száma között.

A Hungarostudy 2002 országos reprezentatív felmérésünk eredményei alapján megvizsgáltuk, hogy a 45 évnél fiatalabb magyar nők és férfiak hány gyermeket szeretnének, és milyen pszichológia és társadalmi tényezők segíthetik, illetve akadályozhatják ezeknek a várt gyermekeknek a világra jövetelét. A felmérés 18 év felett képviselte a magyar népességet nem, kor, 20 megye és 150 kistérség szerint. 2002-ben 12 643 személyt kérdeztek ki az erre kiképzett védőnők otthoni interjú formájában.

A népesedéspolitikai alapvető céljának kellene lennie, hogy segítse azoknak a gyermekeknek a vállalását, akiket a szülők kívánnak, de egyelőre még nem születtek meg. Ez a szám ma Magyarországon lényegesen magasabb, mint a megszülető gyermekek száma. 45 év alatt, a Hungarostudy 2002 felmérés eredményei szerint a nők és a férfiak esetében ez az arány 2,14 illetve 2,13 lenne, tehát száz fiatal 214 gyermeket szeretne. Az iskolázottság ténylegesen negatív kapcsolatban áll a gyermekvállalással, tehát a megszülető gyermekek száma magasabb az alacsonyabb iskolázottságú rétegekben. Érdekes és pozitív módon azonban mind az iskolázottabb nők, mind a férfiak több gyermeket szeretnének, mint a kevésbé tanultak, ennek megvalósításában kellene őket segíteni.

A mai magyar társadalomban a gyermeket vállaló nőkre nehezedő lelki és anyagi terhek súlyát jelzi, hogy mind életminőségüket, mind munkaképességüket rosszabbnak minősítik, mint gyermektelen társaik. A társadalomnak feltétlen kötelessége, hogy ezen a helyzeten segítsen, hiszen a fiatal nők vállalják a legnagyobb népgazdasági gondokkal fenyegető nyugdíj és egészségügyi krízis megelőzését. A gyermeket vállaló férfiak életminősége, egészségi állapota ezzel szemben jobb, mint gyermektelen társaiké, és kompetensebbnek érzik magukat. Szakítani kellene azzal a felfogással, hogy a gyermek vállalása elsősorban és csupán a nő ügye, „hobbija”, hiszen a férfi személyiségfejlődés szempontjából a gyermekvállalás még fontosabbnak tűnik.

Mind a gyermekvállalás, mind a kívánt gyermekszám legszorosabb kapcsolatban azzal van, hogy a fiatalok nehéz élethelyzetben mennyire számíthatnak házastársukra illetve élettársaikra. Ezért a bizalom, a megbízhatóság erősítése a felelős gyermekvállalás alapvető feltétele. Erre azért is különös szükség volna, mert a középkorú vagy idősebb népesség életminőségének igen fontos tényezője, hogy mennyire számíthatnak gyermekeikre. Számos vizsgálat szerint a gyermekes szülők tovább élnek. Érdemes volna ezt a szempontot is hangsúlyozni a fiatalok számára, mielőtt még nem késő világra hozniuk az elhalasztott gyermekeket. Ehhez azonban a társadalomnak, a munkahelyeknek minden segítséget meg kellene adnia a fiataloknak, és általánossá kellene tenni azt az attitűdöt, hogy minden gyermek megszületése mindannyiunk közös ügye, érdeke és öröme.

LÁSZLÓFFY ALADÁR

Itt nálunk jégcsapok...

Költő, író, műfordító

Itt nálunk jégcsapok, a Szentföldön pálmafák, az ember legalább este, éjjelenként, ha szabad ég alatt jár, tekintetével kapaszkodik a csillagokba. A Karácsony egyszerű és legkegyesebb gondolata a színhelyé, Betlehemé, Názáreté, az emberi bölcsőé Istennek. Jöjj Teremtőnk, lásd milyen kemény bölcsőt kínál neked, ha közénk leszállsz, elkeveredsz, ez a szerencsétlen vagy túl szerencsés teremtményed, az emberiség. Mint a saját hideg hegyi vagy forró sivatagi gyerkőceinek. Nem a fogadtatás ilyen — hanem, hogy csak ilyen telik az embertől. A világ maga volt a jászol, az volt a kemény akkor is. A bűnök tüskéi, tövisei, kiálló szegei teszik azzá. Lakhatatlanná és fekhettelenné. Amikor már elviselhetetlen, úgyis a csillagokba kapaszkodsz, legalább abba az egybe, a betlehemibe. Mert hát abban a különös, különleges világdarabban: a jászolban ott aranylik egy kis enyhület, irgalom a leghitlenebbek számára is, hát még azoknak, akik úgy emlegetik menny és föld találkozásának eme színhelyét, hogy Szentföld! Hiszen azóta, hogy eljött a

gyermek, szent és irgalomteli lehetne már az egész benépesült föld, ehelyett még az a megszentelt darab is szenvedve viseli égi, karácsonyadta jelzőjét, kivételes nevét. Vajon a Paradicsom pálmafás volt-e, mint ma a gazdagok, tehetősek, gondtalanok virányai, Floridái, vagy olyan színhelyen kezdődött, mint az eszkimóké Madáchnál? Semmiképpen... Vagyis mindenképpen pálmafás, enyhe és boldogságos kellett hogy legyen, hiszen a ridegből kiűzetni büntetésül, nem is jelent semmit, csak ugyanazt. Az a kezdeti, egyetlen emberpárnak felajánlott, megtervezett, berendezett bölcsőhely pálmafás kellett hogy legyen, mint ma a Szentföld a jeges, a kopár, az irgalmatlan helyszínekhez képest. Pedig ezek mind lehetnek megfoghatóan, tapinthatóan pálmafásabbak nála, csak lelkiileg emlékeztetnek a pokolra. Amiként a Paradicsomban is elrejtőzött, megbújt, ott tanyázott és résen állt a kígyó.

Ahogy a pálmafás Szentföld, minden kőkemény, deszka-kemény, sziklahideg jászol ellenére, az a lehető legtöbb volt, amivel első karácsonyi ajándékát fogadhatta a földi ember, az aki Élő Ajándéknak érkezett valamelyik, bármelyik éjszakán, melyet annak az éjszakának tekintünk azóta, nem is várt, nem is akart mást, megkülönböztettet, kiváltságosabbat az embergyermek számára szokásosnál, hiszen ő akart hozni, adni, segíteni, megoldani, megáldani. Nem kért ő pálmafásat, csak amennyire a díszlet, a környék magától nyújthatta azt is, az enyhet, a hőt is, s talán Gáspárok, Menyhértek, Boldizsárok kicsiny beavatott serege, tömege révén a meleget, a szeretet melegét is hozzá, az esélyt, de nem a kint, és a keresztfát. Így lesz, ismétlődően, elállíthatatlanul, megváltoztathatatlanul, nem ott, a Betlehemnek tartott, tekintett első színhelyen, de sajnos mindenütt bűnbarlanggá ez a föld. A szentnek szánt föld. Pálmafásból keresztfássá. Amíg csak a Jóság értetlenkedők és engedetlenek közé csak nagy ritkán és egyedül érkezik.

A szeretet mint tagság

MÁRTON LÁSZLÓ

Író, műfordító

Tisztelt Szerkesztőség, számomra mindenekelőtt felvetődik a kérdés — bár előrebocsátom, hogy igennel válaszolnék rá —: vajon értelmezhető-e Szent Pál szavai az eredeti kontextustól függetlenül? Azon a helyen, ahonnan az idézet származik, a hívő keresztények gyülekezetéről van szó. Eszerint azok gondolhatják joggal, hogy tagjai egymásnak, akik hisznek benne, hogy együttesen Krisztus testrészei. Vannak más testek és testületek is, mégsem gondolnám, hogy azok tagjai *hiánytalanul* tagjai volnának egymásnak. A hangsúly a „hiánytalan” szón van: egy nemzet tagjai szá-

mára nem egyformán fontos a nemzet eszméje, s azt nem is egyformán értelmezik; de még egy kiegyensúlyozott, boldog családban is mindenkinek megvan a maga külön élete, az életnek az a része, mely a többiek előtt többé vagy kevésbé idegen.

Ezt szem előtt tartva is úgy gondolom — különben talán munkámnak sem volna értelme —, hogy részlegesebben, mulékonyabban, esendőbben ugyan, mint a hit, de a szeretet is képes egymás tagjaivá tenni különböző embereket. Azt már nem állítom, hogy az egymást szerető emberek ezzel a lehetőséggel mindig élnek is. Az esetek legnagyobb részében nem így van. Valaki egyszer azt mondta nekem, hogy azt a személyt ismerhetjük igazán jól, akit reménytelenül szeretünk, vagy akit elveszítettünk. Sokat gondolkoztam rajta, hogy ez vajon igaz-e. Ha igaz, úgy ez a tény számottevően nehezíti, hogy a szeretet egymás tagjaivá tegyen bennünket. S akkor még nem beszéltem a szeretet nehézségeiről és belső ellentmondásairól, sem a féltékenységről és a szeretettől korántsem idegen hatalmi harcrol.

Én a közelmúltban két fontos barátomat is elveszítettem. Mindkettő hosszú, gyötrelmes betegségben halt meg, mindkettő idő előtt: egyikük ötvenes, másikuk harmincas éveiben járt. Szerettem őket; azt hiszem, ők is engem; egymást azonban nem szerették. Tettem kísérletet rá, hogy feloldjam a kölcsönös kedvetlenséget, ám ez nem járt sikerrel. Egyikük kifejezetten óvakodott attól, hogy barátait egymás barátává tegye, a másik hajlamos volt erre, ám hozzá fűződő kapcsolatom is négy szemközti volt, nem tartoztam a baráti körhöz, nem voltam tag. El kellett tűnődnöm rajta, vajon a barátság természete vagy az én természetem miatt volt ez így.

Azt hittem, közelről ismerem őket. Beszélgetéseink során egyik is, másik is gyakran volt feltárulkozó; mindketten tudták, hogy nem élek vissza bizalmukkal. Aztán egyszer rájöttem, hogy fiatalabbik barátom — egy költő — életében van egy nagy rejtély. Már nem kérdezhettem meg tőle, van-e nyitja, és ha igen, mi az. Egy idő múlva felkerestem valakit, aki jóval közelebről ismerte őt, mint én, és neki tettem fel a kérdést. Nem tudott rá válaszolni; sőt azt is csak ebből a kérdésből értette meg, hogy barátom életében van egy lényeges talány. Ráébredtem akkor, milyen elszomorítóan keveset tudunk legközelebbi szeretteinkről is; akkor is, ha odafigyelünk rájuk. Így tehát magunkról is vajmi keveset tudunk.

Ami a körkérdés többi részét illeti, mindössze ennyit mondhatok: tömegtársadalomban élünk.

A kérdésbe foglalt mondatról, arról, hogy „tagjai vagyunk egymásnak“, nem a fönt említett férfiak jutnak először eszembe, hanem Mészöly Miklós. Róla már csak a korkülönbség miatt sem mondanám, hogy a barátom volt. Nem annyira barátja, inkább a híve voltam, bár ő talán nem is tudta, milyen nagyra becsülöm. Ha mégis tudta, azt többek között egy írásomból tudhatta meg, amely a hetvenedik születésnapjára kiadott emlék-

könyvben látott napvilágot; ennek volt az a címe, hogy *Tagjai vagyunk egymásnak*. 1991-ben, amikor ez a könyv megjelent, szerzői — noha a politikai változások javarészt szembefordították őket egymással — egyetlen futó pillanatilag ismét közösséget alkottak, éppoly valódit és igazat, mint egy évtizeddel korábban, a régi Mozgó Világ idején.

A pillanatok elmúlnak, emlékezetük megmarad. Ugyanez mondható a szeretetről mint tagságról is.

Amikor a szeretet horzsolása...

NAGY GÁSPÁR

Költő, író, műfordító

Az Efezusiaknak írt levélben szól így Pál apostol: *„Hagyjátok el tehát a hazudozást, beszéljen mindenki őszintén embertársával, hiszen tagjai vagyunk egymásnak. Ha elfog is benneteket az indulat, ne vétkezzetek. A nap ne nyugodjék le haragotok fölött.”* Kiírtam magamnak ezt a három mondatot.

De lejegyeztem Károli Gáspár ódon-gyönyörű nyelvén is, hogy teljesebb és időtlenül plasztikusabb (vagy érdekesebb) legyen az akusztika. Pontosabban a csönd, a némulat akusztikája, amikor utána hallgatózunk egy kicsit a mai meghajszolt ember lelke-re-szívére zuhanó apostoli (talán szigorúnak is tetsző) sugallat horzsolásainak: *„Azért levetvén a hazugságot, szóljatok igazságot, kiki az ő felebarátjával: mert egymásnak tagjai vagyunk. Am haragudjatok de ne vétkezzetek: a nap le ne menjen a ti haragotokon.”*

Holott tudom, hogy az első Korintusiaknak írt levélben találhatom meg érzékletesen, de ugyanakkor lélek-diktálta tömörséggel is a lényegét, ahogy az egyik magyarázat összefoglalja nekem. *„Az egyház a misztikus Krisztus, a főnek és a tagoknak a közössége. A hívó a kerestségben válik a misztikus test tagjává, a beoltást a Szentlélek végzi. Az új hivatás véget vet a természetes különbségnek. A misztikus test csak akkor életképes, ha különböző tagjai vannak, és a tagok kölcsönösen együttműködnek. Ezért találhatók az egyházban különböző kegyelmi adományok és feladatok. A kegyelmi egybetartozásnak a hívek életében is meg kell mutatkoznia. Legyenek egyek az örömben, bánatban, viseljék egymás terhét, segítsenek egymáson. (...) A kegyelmi adományok közül egyedül a szeretetet visszük át az örök életbe. (...) Tehát az emberek iránti őszinte szeretetünk is megmarad az egész örökkévalóságban át.”*

De most térjünk vissza a kezdetekhez, mert a Korintusaiaknak írottakra éppen rákövetkező, legtöbbször idézett *Szeretethimnusz*t ugyan hajtogathatnánk, fújhatnánk betéve is napestig, de ebből még a *tagok, tagjaink* kölcsönös együttműködése nem valósul

meg. Amiért az apostol efezusi horzsoló-korholó szavai, igéi akkor, ugyanazért ma is elhangozhatnak. Mert nem akarunk, nem tudunk a szeretet mindenén felülkerekedő kegyelme, gyakorlata nélkül *tagjai*, belátó, testvérei, vagy testvéries felebarátai lenni egymásnak. Mik lennének hát az akadályok?

Családban, munkahelyi közösségben, országban, nemzetben? Egyházunkban? Egyházaink között? A világ hatalmasai, gazdajai és szegényei között? Földi világunk kétes legitimációjú, hatalommal felruházott, fegyverek erejére támaszkodó, ugyanakkor demokráciáról, szabadságról, közjóról, szolidaritásról napestig nyilatkozgató politikusai között?

Az akadály, ahogy írva vagyon: a hazug beszéd, amely már-már rutinból dől belőlünk, de átgondoltan a másik tagunk tudatos megtevéstése. A főttebbi minden szinten. A legmelegebb családi fészektől a márvánnyal borított elnöki palotákig, kongresszusi termekig. S a világra tárt képernyőig kígyóként kúszik, tekereg; tengerként árad a hazugság, az igaztalan mondatok, gesztusok, hamisságok szennye. Amit nem tudunk lemosni azzal, ha azt mondjuk cinikus-cinkosként: no, ennek még az ellenkezője se igaz! Mi átlátunk a szítán... Nem, nem: semmin se látunk át, még homályosan sem, mint az ártatlan gyermek...

De kedvet kapunk az átverés nevű társasjátékhoz. Holnap majd mi következünk: visszaadjuk nekik, vagy valaki másnak. A világ minden szinten ebben az igaztalanágban gázol, fürdik naponta, mert nem szereti a másokban az embert, a vele tagként meghívott, együttműködésre alkalmas lelket, aki ugyanezt viszont a testvérében, felebarátjában nem látja.

Aztán tehetetlenségében dühbe jön. Meg hát nem úgy alakulnak a dolgok, nem úgy és akkor jönnek a sikerek meg a viselhetetlen kudarcok, bajok, szenvedések, s ennek mindig a másik testvérünk, felebarátunk: *tagunk* az oka. Vétkezzünk tehát ellene! Először csak rágalmazzuk, rossz hírét keltjük, aztán hadüzenet nélkül megtámadjuk, lerohanjuk, anektáljuk, kifosztjuk, talán meg is semmisítjük, mert nem hiányzik nekünk az Egészhez. Az én (nélküle való) csonkaságom sem zavar. Egyszerűn nem akarom tudomásul venni, hogy bizony éppen ő hiányzik. Hiányzik a Test hibátlan működéséhez. (S közben elfűjjük, *ha szeretet nincs bennem*, de nem penitenciaként, hanem csak úgy, rutinból, lelünköt balzsamozgatva stb.) De neki, akivel ezt a gyalázatot tettük, nem tudunk megbocsátani.

Haragsunk sokáig. Tartjuk haragunkat kitartóan. Hogy hallja a világ: haragunk harangját félreverjük. Mert már bennünk pusztít ama szörnyű tűzvész... Napszentületen túl is; haragunkkal megyünk az álmok csatamezőire: forgolódnak, izzadunk, nem segít még az altató sem. Most visszaütünk, a nappal éppen nem talált mondat most előkerül, megmondjuk bátran. És haraggal ébredünk, azért is, hogy nem pihentük ki magunkat. És

visszük tovább a harag, sőt már a bosszúvá is nőtt szörny dárdás fullánkját szívünkben. Mára is jut belőle... és holnapra is bőven...

Ezért írtam le kétszer is Pál apostol három mondatát. Miért a korholás? Hát ezért. Hazugság, harag, indulat, véték, s ami ezekből még kiforratja magát a szabad emberi természet szerint! Erre figyelmeztet ott Efezusban. S ezekre a mostani háborult világban is: *hiszen tagjai vagyunk egymásnak. Vagy lennénk egymásnak?*

Karl Rahner azt mondja, hogy „a keresztényi testvériesség lényegében nem egyéb, mint a felebaráti szeretet másfajta elnevezése; ez azonban magában rejti az Isten-szeretet titkát is, amelyben egész emberi létünk kiteljesedhet”.

Csak a szeretet kegyelme segíthet, semmi más. Csak ez tarthat meg és szedhet össze bennünket tétova útjainkról. Kezdetben a föltámadó és rádöbentő szeretet fájdalmas, boldog horzsolása..., amely a misztikus Egész vonzására egyenként elindít bennünket, hogy Benne találkozzunk.

Talán ez, és ennyi lenne most... a mondható adventi reményem.

Az iskolai oktatás a társadalmi egység szolgálatában

NÉMETH G. BÉLA

Irodalomtörténetész

A polgári társadalmakat kialakító 18. és 19. század rendkívül nehéz kérdéseket, problémákat hagyott utódaira, miközben egyes gondolkodói azt hitték, hogy megtalálták azokat a megoldásokat, amelyek ezeket a kérdésköröket megnyugtatóan segítenek föloldani. A mi huszadik századunk azonban viszonylag hamar kénytelen volt belátni, hogy sokkal bonyolultabbak ezek a kérdések, mintsem hogy az elődök által elképzelt megoldások keresztülvihető, ez egyre súlyosabban nyomasztó kérdéskörök megoldására.

Mindenekelőtt a valódi értékek szerinti felosztás kérdéskörei váltak egyre homályosabbakká, áttekinthetlenebbé. Miközben egyesek, sőt bizonyos szellemi csoportok azt hitték s hirdették, hogy kezükben vannak a kulcsok a megnyugtató, mindenkit kielégítő, „igazságos” rendezéshez. Ám éppen azokon a társadalmi, gazdasági területeken mutatkozott meg viszonylag hamar e remények vakhit volta, amelyekben éppen a legkönnyebben keresztülvihetőnek látszottak javaslataik.

Elsősorban a kölcsönös belátásra s a belátáson alapuló kölcsönösségre apelláltak. A belátáson alapuló, kiegyenlítő társadalmiságot ígérték a nagy országok elvetemült diktátorai, miközben nem győzték álságosan hangoztatni, hogy a társadalmi kölcsönösség megvalósításán dolgoznak. A társasdom-építés elveit úgy vélték helyesen formáltaknak, ha azok egyben az egyén sors- és életalakításának is egyensúlyt adó keretül szolgálnak, s fordítva: az egyén megalkotásának ama formái biztosítják ezt, amelyek mindig átszövöttek a közösség, az egyénformálás eszközeivel, céljaival. A társadalmat nem lehet az egyénformálás egyedi céljának tekinteni, de az egyént sem kizárólagosan a társadalom szolgálatába állítottá formálni és ennek jegyében megítélni.

A művészet, s azon belül az irodalom azáltal nyert otthonosságot, hogy a jómódú kisnemes falvakban, például az én dunántúli nemesi falumban, Mária Terézia által építtetett, két tanítós iskola volt, ahová én is jártam. A nyugat-dunántúli Zalában, Vasban, Sopronban, Mosonban ekkor már csak az egész kis falvakban nem volt iskola, a nagyobbakban és gazdagokban, a kisnemesiekben két tanítós, a szegényebekben, az uradalmakból kiszakadtakban egy tanítós iskolák voltak.

A 18. század közepére a nagy királynő mindenütt iskolát építtetett. Az én kisnemesi falumban is, én itt jártam a gimnázium alatti osztályokat, azokat pedig Sümegen és Kőszegen. A somogyi s a Bakonyban fekvő falvaknak még a Dunántúlon sem volt mindig iskolája. Az állami iskolákban az egyháznak ugyan nem volt felügyeleti joga, mégis a tanító, annál is inkább, mivel rendszerint kántor is volt, teljesen tisztában volt a követelményekkel, s az egyház nem hivatalos, de mégis meglévő felügyeleti jogával. Mint ahogy a nagy királynő el is várta ezt a sajátos kettős rendeltséget. Még én is olvastam az 1848 előtt beszerzett könyvekből. Mária Terézia alatt ez elvártta lett, s mind az iskola, mind az egyház részéről természetes volt. Ötödik elemiből innét kerültem a sümegi gimnáziumba, majd a kőszegibe, éppen e kettős felügyelet jegyében. A falum iskolája nem egyházi felügyelet alatt volt, s így könyvekből több világi olvasmányt szerzett be, mint az egyház alá tartozók. Ám az egyház azért így is, természetesen, befolyást gyakorolt az iskolai könyvtár beszerzését illetően. Nem volt nagy a könyvek száma, de jól válogatott. Mikszáthot, Jókait, Gárdonyit innét olvastam, ha a családban nem volt a kért könyv meg.

Természetesen, mint minden a családban addig szokatlan eseménynél, itt is kérdések merülnek föl. Hadd mutassunk egy példát egy jól ismert írótól, Gárdonyitól a *Tanácskérés* címűt. A kisfiú igen jó tanuló s okos is. Ezt az apa is érzi, s a tanító is tudja. Csupa kitűnő osztályzattal viszi haza a bizonyítványát. Ez az öröm mellett szorítóba fogja az apát, a szülőket. Hiszen a fiú otthoni munkában is ügyes, szorgalmas, szívesen segít. De még-

iscsak jó volna, véli az apa, ha tanult ember lehetne belőle. Tanácsot kérni fölkeresi a tanítót. Az tele van dicsérettel, s mégis valami aggodalomféle is van a szavában. S ezt az apa is érzi, benne is van valami hasonló. Azt érzi, hogy a fiú, ha ügyvéd, orvos, tanár vagy más efféle lesz, nem tud vele úgy szót érteni, mintha a gazdaságban maradna. A tanító is egyre habozik. Ő azonban más oldalról véli látni a helyzetet. Ha a kitűnő eszű gyerek majd ügyvéd, bíró vagy egyéb városi értelmiségi lesz, óhatatlanul szakadás áll be. S ez különösen akkor lesz egyenesen kényelmetlen, ha városi értelmiségi közösségbe illeszkedett fiát apja olyankor látogatja meg, amikor városi értelmiségi barátai is vendégek lesznek nála. Így azt tanácsolja, adja középiskolába, vagy még éppen följebb is, de csak akkor tegye, ha tudja, hogy fia olyan ember lesz, aki sohasem fogja apját, szüleit, falusi szokásait, alacsonyabb iskolázottságuk, szűkebb látókörük miatt kényelmetlennek érezni, vagy éppen meg is tagadni őket. Azaz Gárdonyi voltaképp a későbbi úgynevezett népiesek egyik fontos, ám nem eléggé átgondolt problémájára hoz frappáns példát.

S ha ezt a kérdésessé válható helyzetet már a szelíd, jó faluismerő Gárdonyi is érzi, mennyivel inkább korunk. Ugyanakkor azt is érzi, mégpedig sokkal élesebben, mert a századelőn több a feltétel, több a belátás, s ezek segítségével ki is iktatható, sőt nemes emberi gesztussá, magatartássá változtatható. Gárdonyit említettük. Ám bőven kínál példát Tamási, Móricz, Tömörkény, Móra is a faluról. Mások, például Kassák, a munkás gyerek külvárosi családjából kikerültek kérdéseire figyelnek.

Lényeg az, hogy a kor megkövetelte műveltséget szerezhesse, szerezzék meg minél több ember minden rétegből, s ugyanakkor legyen meg, tanítsa meg az iskola nemcsak a szülők áldozatának becsülését, hanem a társadalom egésze is azt a többletet, azt az értéket, mellyel a szülők áldozata révén gazdagodott a tanult tudású, a kifinomult érzékenységű iskolázott fiatal tagjával.

Kozmikus magány és globális szolidaritás

POSZLER GYÖRGY

Irodalomtörténész

Mindig a korintusiaknak írott első levél szólított meg legjobban. Nem is annyira a XII. fejezet. A lélek által egy testté lett tagokról és ezek egymáshoz való viszonyáról, hitbéli közösségek erejéről szóló példázat. Talán sokkal inkább a XIII. fejezet. A zengő ércről és pengő cimbalomról, a tükör által homályosan és szemtől szembe világosan látásról szóló költészet. Ennek is az első metaforája. A Páltól valamelyest idegen poézis. Az a bizonyos zengő érc és pen-

gő cimbalom. És főként a degradáció. Hogy szeretet nélkül mindez „csak”. Mármint „csak” zengő érc és pengő cimbalom. Legyen akár nem az emberek, de az angyalok nyelve is. Pedig a zengő érc a harangok szavát is asszociálhatja. A pengő cimbalom az égi muzsikát is. Ám a hasonlat és a degradáció minden változatban benne van. Benne az eredeti Károli-szövegben. 18. és 19. századi változatában is. A legutolsó protestáns fordításban. A német, francia, angol áttünetésekben. Legfeljebb a franciában áll a szeretet helyén a vallásos összefüggésben szeretetet is jelentő „charité”. Legfeljebb az angolban áll az érc helyén az erre is utaló gong. Igaz, a Vulgata eredendően caritast mond. Azaz nagyrabecsülést is magában foglaló szeretetet. Ami aztán még a legutolsó magyar Vulgatafordításban is szeretet. Azaz a hevenyészett filologizálással nem sokra megyek. Marad a degradált, jelentésében igen, költőiségében nem degradált metafora. Hogy szeretet — caritas, charité — nélkül „csak” zengő érc és pengő cimbalom.

Mondom, valaha nagyon szerettem. Ezt a levélbeli „szere-tethimnusz”. Hogy a szeretet türelmes, jóságos, nem haragos, nem kevély — és még hosszasan tovább. És főként halhatatlan. Él még, amikor próféták, nyelvek, tudományok már elenyésznek. Gyermekekből férfivá tesz. Tükörben-homályosan helyett szemtől szembe láttat. Ma már — bevallom — sok minden másként van. A „szere-tethimnusz” költőisége ma is magával ragad. A „szere-tethimnusz” jelentése ma már kételyeket fakaszt.

Honnan a kétely? Nos, itt kezdődik a gond. Mert nem arról van szó, hogy nincs vagy kevés a szeretet. (Valóban nincs, vagy kevés, de most nem ez a kérdés.) Hanem, hogy ha van, vagy sok is, nem elég a szeretet. Nem több kell, hogy elég legyen. Hanem más kell, hogy érjen valamit. Szolidaritás kell. Ez nem több, értékesebb, mint a szeretet. De más, másra vonatkozik, mint a szeretet. Egymásra utaltság. Közös meghatározottság, múlt, jelen, jövő, sors, lehetőség, lehetetlenség tudata. Ami megemelheti a tudást, színről színre látást — ha van vagy lehetséges ilyen. Ami megemelheti az erkölcsöt, mindenséggel mért méltóságot — ha van vagy lehetséges ilyen.

Vannak bizonyos jelek. Érdemes gondolkodni rajtuk. Globális, a bolygót érintő, kozmikus, a kozmoszból jövő jelek. Változik az éghajlat; elmozdul az egyenlítő; kontinensek közelítenek egymáshoz. Sorozatos napkitörések tombolnak; elektromágneses viharok dúlnak; protonfelhők véstesen közelítenek. Ha hinnék a transzcendencia avagy a kozmosz antropomorf jellegében, úgy vélném, Isten avagy a természet üzen. Hogy nem jól mennek a dolgok. De nem hiszek és nem vélem úgy. Főképpen nem hiszek a transzcendencia avagy a kozmosz közvetlen erkölcsbíró jellegében. Hogy ítél és üzen. Noha — természetesen — valóban nem jól mennek a dolgok. Megpróbálok nem irracionálisan, mítoszteremtésre, hanem racionálisan, mítosztalanításra építve ér-

telmezni. Talán változnak bizonyos globális és kozmikus komponensek. Mint ahogy a glóbusz és a kozmosz életében — gondolom — sokszor. Olyanok, amelyek a glóbuszon a magas rendű életet, benne az emberi életet lehetővé tevő, törekény egyensúlyt megteremtették.

Világvége? Netán utolsó ítélettel? Nem hiszem. Csak tényleg érdemes gondolkodni. Pilinszky víziójára talán még várni kell. „És látni fogjuk a kelő napot, / mint tébolyult pupilla néma és / mint figyelő vadállat, oly nyugodt.” De a szilárd vagy megingott „ősi rend”-del a hátunk mögött érdemes kikönyökölni „a szeles csillagokra”. És figyelni, hogy mi is történik. A 20. század technikai csodái — úrutazás, űrrepülő, holdutazás — tanítanak valamit. Nem azt, hogy megnyílt az ember előtt a kozmosz. De azt, hogy bezárult az ember körül a kozmosz. Nem az ember eszközei tökéletlenek, hanem az ember élete rövid. Fénysebességgel csak a képzelet száguldhat. De az ember fénysebességgel száguldva is csak a szomszédba juthat el. Még egyszer mondom. A technikai csodák nem a lehetőségek háttartalanságát, hanem határait mutatják. Hogy bezárattunk a kozmosz egy szögletébe. A másfajta értelmes léttel való kapcsolat lehetősége nélkül. Kozmikus magányban. Aminek felismerése a tudattal megáldott-megvert emberi létnek megadatott, feloldása meg nem adatott. És megadatott még valami. A felismerés a határunkon túli határtalan természet határtalan közönyéről. Ami ugyanúgy, ahogy megteremtette a glóbuszon a magas rendű életet, benne az emberi életet lehetővé tevő törekény egyensúlyt, fel is boríthatja azt.

A természet határtalan közönye? A legvégső világnézeti kérdés. Ha van valami-valaki a természet mögött és fölött, a közöny látszólagos lehet. Mozdulatai egy félig értett, de megérthető forgatókönyv célszerű mozzanatai. Ha nincs semmi-senki a természet mögött és fölött, a közöny tényleges lehet. Mozdulatai egy nem létező, legfeljebb elképzelhető forgatókönyv okszerű mozzanatai.

A dilemma eldönthetetlen. Magányos meditációk befejezhetetlen folyamata. Ám a kozmikus magány érezhető. Ennek elviseléséhez kell, de kevés a szeretet. Ehhez kell a szolidaritás. A teremtett lények, az Isten avagy a természet által teremtett lények, a kreatúrák globális szolidaritása. Tudat az egymásra utaltságról. Közös meghatározottságról, múlttól, jelenről, jövőről, sorsról, lehetőségéről, lehetetlenségről. Ami megemelheti a tudást, színről színre látást — ha van vagy lehetséges ilyen. Ami megemelheti az erkölcsöt, mindenséggel mért méltóságot — ha van vagy lehetséges ilyen. Ami megemelhetné e kozmikus méretekben magányos, kozmikus méretekben pillanatnyi lét kozmikus rangját. Ehhez lehet valami fogódzó a korintusiakhoz írott első levél. A XII. és XIII. fejezet is.

Sorsunk és jellemünk

A veszprémi Új Horizont
kulturális folyóirat
főszerkesztője

„Hogymint vagytok otthon, Pistukám?” melengetett Pátkai Róbert telefon-hangja. „Nincs most különösebb mondandóm, csak régen hallottalak és a barátságot ápolni kell.” Szót váltottunk persze a londoni püspökkel gyerekeinkről, közös ismerősökről és szerkesztőségünk aszályos helyzetéről is.

„Csak” ezért felhívtam néhány barátomat. Megleپödtek és örültek. Mert zaklatott korunkban apad a szíves érdeklődés mások iránt, fölértékelődik a figyelem, együttérzés, segítőkészség. A hirtelen kitágult világban és az információözönben sokszor kőválygunk, nehéz fogódzókra lelnünk. Mintha elüszlete-sednének az emberi kapcsolatok is, értékrendszerében úgy túlteng az érdekl.

Manapság akár jelkép lehet az érdekesember. Akinek csupán a maga haszna számít? Korántsem. Sokkal inkább a társadalom javának szolgálata. Így kivételes Marx György teljesítménye, az univerzum titkainak és az ember erkölcsi törvényeinek kutatásában. S ami hagyatékából tovább sugárzik: a tehetséggondozás szenvedélye. Mert a szellemi tőke, a kreativitás a legértékesebb magyar „valuta”; az állami gondoskodás javításával és civil kezdeményezésekkel a képességek kiteljesítéséhez teremtsünk minél kedvezőbb körülményeket, a parlamenttől a kis faluig.

Mi lett volna Lőrincze Lajosból, ha a szentgáli lelkész nem pártfogolja a pápai kollégiumba? Bőven sorolhatnék ilyen példákat a múltból és mindinkább napjainkból is. Ám fiatalok sokasága szűkölködik és elkallódhat pusztán hátrányos helyzete miatt.

Egy régi cimborám gyerekkorából küszködés és megalázás élményei sajdulnak fel. Padlássöprés, hajnali sorban állás kenyérrért... Mintagazda nagyapja kórházi portásként tengődött. Kuláknak bélyegezték, elkobzott tanyája kolhozirodává vedlett. Őt gimnáziumba menekítették szülei a gürcölésből, s megkoplalták taníttatását. A rendszerváltozáskor úgy érezte, ami megtörtént, jóvátehetetlen. Sértette izlését a kárpótlás. Mégis igényelte, hogy legalább a vagyon maradéka ne legyen préda. S alapítványt hozott létre belőle — ősei emlékére — szegény és jó képességű gyerekek továbbtanulásáért. „Normális vagy? Azoknak a leszármazottait is segíted, akik tönkretették a családot” — hányták szemére földijei. „Miért bűnhődjenek az unokák a nagyapák vétkeiért?”

Valóban nem az a lényeg, honnan jössz, hanem hogy hová igyekszel — vallom Illyés Gyulával. Aki persze haláláig hű maradt szülőföldjéhez. Mégpedig úgy, hogy az egész nemzet helyzetén igyekezett javítani, már amennyire sorsproblémákat orvosolhat az irodalom. Életműve az európai magyar műveltség ko-

vásza — tudatosította tavalyi centenáriuma. Csak hát alig olvasák. (Majd talán az utódaink, már akik tudnak még pénzen kívül mást is olvasni...) Mindenesetre kétkeziek és tudósok, művészek szellemét egyaránt táplálhatja.

Egyformán szót tudott érteni velük László Gyula régészprofesszor is, s talán ezért értelmezett sajátosan egy divatos fogalmat. Tisza-parti ásatás közben összebarátkozott egy pásztorral, aki a töltésoldal zöldjén negyedóráig mesélte, melyik füvel milyen betegségeket lehet gyógyítani. Amit egyetlen szóba sűrítünk: a gyöp, arról kiselőadást tartott. „Miben különbözik a mi akadémikus szintű műveltségünk (mellesleg nem volt akadémikus, az Akadémia szégyenére) a pásztorétól? Semmiben. Csak más”. Így hiteles számomra a másság, és meggyőzőbb, mint ahogy némely politikus vagy közíró használja.

A közélet heves, sőt ingerült szócsatái olykor alpári kabaréval rokoníthatók. Külföldi parlamentekben és tévéstudiókban állítólag még gorombább a stílus. Lehet követni. De érdemes? Hiszen a szabadság értékei néha már szabadosságban fuldoklanak. (Hasztalan figyelmeztetett Mádl Ferenc a vitakultúra méltóságára?). Ha ricsajos indulatok fortyognak megfontolt érvelés helyett, nemcsak a politika, a demokrácia iránti bizalom is apad.

Megannyi szappanopera, krimi, valóság-show árad viszont a képernyőről. Mivel sokaknak ez a legkényelmesebb szórakozása, a dömpingben akaratlan is tunyul ízlésük. Felüdülést és szellemi örömeiket kínálhatja például egy műveltségi vetélkedő.

Keresztury Dezső közelgő centenáriuma kivételes alkalom erre. Hiszen a közelmúlt egyik legsokoldalúbb alkotójának pályaképe átívelte a 20. századot. „Sorsunk nálunk nagyobb hatalmak kezében van. De jellemünk a magunkéban” gondolatát történelmi pillanatban, 1945-ben vetette papírra. Akkor még nem dőlt el: merre Magyarország? Viszontagságos évtizedek után most sejtjük. De hogy a sorsfordító időnek ne csak megélői, hanem cselekvő részesei is legyünk, nem árt legalább eltöprengenünk hagyományainkon, közérzetünkön, jövőképünkön. Sorsunk és jellemünk harmóniájáért.

Egymás szenvadásából élünk...

RITOÓK ZSIGMOND

Klasszikus-filológus

A körlevél első kérdése így szól: Mit jelent itt és ma, hogy „tagjai vagyunk egymásnak”? Erre röviden azt felelhetem: Itt és most és mindenkor azt jelenti, hogy egymás nélkül nem élhetünk meg. Gondolok egészen érzelm mentesen a társadalmi munkamegosz-

tásra, illetve annak akár csak rövid időre való megszakadására és az abból adódó nehézségekre (sztrájk, áramszünet stb.). Ebből következik, hogy az összetartozás az összeműködésben valósul meg, az összeműködés pedig akkor lehet eredményes, ha közös cél érdekében történik. A közös cél azután különféle közösségekbe egyesítheti az embereket.

Itt érkezünk a mai problémákhoz. A 20. század két totális rendszere után, melyek egy kitűzött cél érdekében és annak mindent és mindenkit alárendelve akartak összeműködést elérni, ma inkább az ellenkező véglet igyekszik érvényesülni: a minden közösségi kötöttségtől lehetőleg független önmegvalósítás. Ez figyelhető meg családban („nem tudom házastársam mellett megvalósítani magamat”; „nincs időm a gyerekeimmel foglalkozni”; „nincs időm a szüleimmel foglalkozni” stb.) a munkahelyen („ez nem rám tartozik”; „nem vagyok bolond, hogy más helyett is dolgozzam”; fúrás); pártban (mindenki tud példákat) és, sajnos, egyházban is. Nem lehet egyéni érdeket és közös célt összehangolni?

Régi megfigyelése a görög nyelvtudománynak, hogy az eposzok nyelvében a *szün-* (= együtt) összetételű szavak — amilyeneket mi is ismerünk (gondoljunk olyan szavakra, mint a szimpátia, görögül *szümpatheia*) — ritkák, a líra nyelvzetében, ahol az egyén közvetlenül, önmagát különállóként felismerve szólal meg, gyakoriak. Talán nem tévedés ebből arra következtetni, hogy együtt igazán csak azok tudnak lenni, akik felismerték, megélték, hogy különálló egyedek. Ez nem jelenti azt, hogy mindig, mindenben lelkesen egyet kell érteni. Viták vannak, viták kellene, a közösség egyénekből tevődik össze, mint a test tagjai, melyeknek más-más a feladata, de baj, ha a tagok nem működnek össze — valamely cél érdekében. Egy magatehetetlen öreg családtag ápolásában például, mikor a családtagok természetesen rendelik alá egyéni céljaikat a közösnek, és hangolják össze tevékenységüket egymással, hogy egyéni céljaikat (hivatali vagy egyéb munkájukat) is a lehető mértékben megvalósítsák. Az élet tele van ilyen helyzetekkel: ilyen a sportban a csapatjáték, ilyen a munkahelyen a szabadságon levő helyettesítése, vagy a karácsonyi ügyelet kórházban, folyamatos üzemekben stb.

Ennek az érzelmen mentes megközelítésnek az esetében azután az a kérdés merül fel: Vannak-e olyan értékeink, azoknak megfelelő céljaink, amelyek megvalósítása mint cél összeköt másokkal úgy, hogy egyéni céljainkat, érdekeinket esetenként annak alá tudjuk rendelni egy a szó legáltalánosabb értelmében vett munkamegosztásban?

Emellett az érzelmen mentes, célra tekintő megközelítés mellett lehetséges egy másik, inkább érzelmi, okra tekintő megközelítés is. Tagjai vagyunk egymásnak, egymásra utaltan, mert egymás

szenvedéséből élünk. A nyűgös beteg az ápolóéból, a karácsony este meleg szobában, villanyfény mellett ünneplő azéből, aki a hő- és áramszolgáltatást aznap este is biztosítja. Meg sem születünk, s már az édesanyánk szenvedéséből élünk. Igen, persze, más meg a mienkből. De ha nemcsak az utóbbit vesszük észre, talán több megértéssel nézünk egymásra, mint akik egy kölcsönös viszonyrendszer tagjai.

Van szenvedés, amelyet így, kénytelenségből hordozunk, s van, amelyet önként, készséggel vállalunk — valaki másért. Talán azért, mert egy cél felé törekszünk, talán azért, mert egyszerűen szeretjük, minden megfontolás nélkül. Ekkor a szenvedésből öröm fakadhat. „Amikor az asszony megszülte gyermekét, nem emlékezik többé a gyötoremre az öröm miatt...” Így karácsonykor éppen arra emlékezünk, hogy született egyszer egy gyermek, akinek szenvedéséből mindnyájan élhetünk. Aki által megélhetjük, hogy egymás tagjai vagyunk. Aki által szerethetjük egymást. Mert ő előbb szeretett minket.

Közösségiség Magyarországon

SKRABSKI ÁRPÁD

Szociológus

Nap mint nap tapasztaljuk, hogy durva világ vesz körül bennünket, amelyre versengés, a másikat letipró önzés jellemző. A gátlástalan verseny a gazdasági életben kötelező attitűd. Néhány éve több szakmai szövetségnél vizsgálódott a versenyhivatal. A vizsgálat során az egyik hivatalnok Adam Smithre, a mai közgazdaságtan egyik atyjára hivatkozott, aki szerint, állítólag, ha két vállalkozó együtt sörözik, máris megsértik a versenytörvényt. A durva erőszak és önzés példáit sugározzák a médiumok. A politikusok közül sokan olyan látszatot keltenek, mintha egymás lejáratása lenne a politikai tevékenység lényege.

Kérdés, hogy ennek az általánosnak tetsző légkörnek mennyiben van alapja a valóságban, az emberek többségének gondolkodásában? Legutóbbi felmérésünk egyik alapvető célja az volt, hogy feltárjuk, mennyire jellemzi a magyar társadalmat együttműködési készség, szolidaritás, társas támogatás, az emberi közösségek harmonikus egysége, illetve ennek ellenkezője, a durvaság, az ellenségesség, a másokat letipró versengés. Az alapvető kérdés az, hogy magunkra hagyott szorongó egyedként valóban csak közömbösséget várhatunk-e a környezetünkötől, vagy a legtöbb ember szívesen segít, ha felismeri ennek szükségességét, és szívesen működik együtt, ha értelmét látja.

2002-ben országos, nemre, korra, megyékre és kistérségekre reprezentatív adatfelvételt végeztünk 12 600 személy kikérdezésével. A Hungarostudy 2002 adatfelvétel tartalmazott ellenségeség kérdőívet az alábbi kérdésekkel: (Természetesen a kérdések hol az ellenségeségre, hol annak ellenkezőjére vonatkoznak.) Egyetért-e azzal, hogy:

A legtöbb ember azért becsületes, mert fél a leleplezéstől.

Minden hozzátartozóm jóindulatú velem.

Senki sem törődik azzal, hogy mi történik a másikkal.

A legbiztosabb senkiben sem bízni.

Az emberek általában aljasak, önzőek és ki akarják használni a másikat.

Ha egy jó ismerősöm sikereiről hallok, úgy érzem, mintha magam kudarcot vallottam volna.

Ez az utolsó kérdés a rivalizálásra kérdez rá, hiszen ennek jellemzője, hogy egy jó ismerős sikerének sem tudunk örülni, sőt ezt saját kudarcunknak érezzük.

Szerepelt az együttműködésre, illetve annak hiányára vonatkozó kérdéscsoport is, amelynek kérdései:

Általában olyannak fogadom el az embereket, amilyenek — még ha nagyon különböznek is tőlem.

Bosszút állok azokon, akik megsértenek.

Örülök, ha az ellenségeimet szenvedni látom.

Szívesen állok mások rendelkezésére.

Azoknak sem tudok nyugodt szívvel ártani, akik pedig velem szemben tisztességtelenek voltak.

Nehezemre esik elviselni a tőlem különböző embereket.

Ebben a kérdéscsoportban két kérdés is vonatkozik a toleranciára, a tőlünk különböző emberek elfogadására. A kölcsönösséget egy külön kérdéssel vizsgáltuk, amely úgy szól, hogy *Ha valakinek jól teszek, remélhetem, hogy viszonzni fogja.*

A környezettel kialakított harmóniára, az élet értelmének keresésére is vonatkozik egy kérdéscsoport, amely Richard. Rahe „az élet értelme” elnevezést adta:

Úgy érzem, életem egy nagyobb területe része.

Az életben sok minden okoz nekem örömet.

Képes vagyok megbocsátani magamnak és másoknak.

Kétlem, hogy életemnek bármilyen jelentősége volna.

Az értékeim és hitem vezérelnek mindennapjaimban.

Összhangban vagyok a körülöttem lévő emberekkel.

Meg vagyok békélve helyemmel az életben.

Szükséges, hogy magyarázatot találjunk az élet lényeges kérdéseire.

A kérdőív igen hasonló Antonovsky koherencia kérdőívéhez, amely az önazonosságot, az ember és környezete közötti harmóniát méri, amely mind a lelki, mind a testi egészség alapvető jellemzője.

Ha feltesszük a kérdést, a magyar népesség milyen hányadára jellemző, hogy a fenti kérdéscsoportokra pozitív válaszokat ad-

tak, illetve akikre a negatív válaszok nem jellemzőek, meglepő eredményekre jutottunk. Általában a legtöbben úgy vélekednénk, hogy ilyen személy kevés lehet a megkérdezettek között. Nézzük meg tehát, hogy a megkérdezettek hány százaléka került a felmérés eredményei szerint a válaszok alapján a középrétek fölé vagy alá egy-egy kérdéscsoportra, vagy kérdésre adott válasza alapján? Tehát a megkérdezettek közül hány személyre jellemző a kérdéses attitűd vagy tulajdonság.

Szinte hihetetlen, hogy az együttműködés a megkérdezettek 95%-ára jellemző, tehát az emberek túlnyomó többsége együttműködőnek tartja saját magát. A toleranciára vonatkozó kérdésre, hogy „Általában olyanok fogadom el az embereket, amilyenek — még ha nagyon különböznek is tőlem” az alábbi megoszlást kaptuk: nem ért egyet 4%, inkább nem ért egyet 8%, inkább egyetért 40% és teljesen egyetért 48%. A magyar társadalom 88%-a toleránsnak tartja saját magát.

Arra a kérdésre, hogy nehéz élethelyzetben mennyire számíthatnak családtagok segítségére, csak 1,5% válaszolta azt, hogy egyáltalán nem, 2,5%, hogy keveset, 9%, hogy átlagosan és 87% érzi úgy, hogy nehéz helyzetben nagyon számíthat családtagjaira.

A ellenségesség a megkérdezetteknek csak 10%-ára volt jellemző. A rivalizáló attitűd, miszerint „Ha egy jó ismerősöm sikereiről hallok, úgy érzem, mintha magam kudarcot vallottam volna”, a következő megoszlást adta: egyáltalán nem jellemző 77%, alig jellemző 17%, jellemző 4% és teljesen jellemző 2%.

Az élet értelmébe vetett hit a világvallások, nagy kultúrák kiemelkedő gondolkodóinak egyik alapvető jellemzője. Viktor Frankl szerint a vallás lényege az élet értelmének keresése. A kultúrák közötti párbeszédben ez az a közös nevező, amiben az erkölcsi elveket elfogadó és alkalmazó személyek általában egyet értenek. A megkérdezettek 79%-a jellemzőnek tartja saját magára nézve az élet értelmébe vetett bizalmat. „Az értékeim és hitem vezérelnek mindennapjaimban.” kérdésre adott válaszok megoszlása a következő volt: nem jellemző 14%, kissé jellemző 30%, mindig 56%.

A Hungarostudy 2002. felmérés eredményei sokkal biztatóbb képet nyújtanak a magyar lelkiállapotról, mint az általános vélekedés. Feltételezhetjük, hogy a megkérdezettek jó benyomást akartak kelteni a kérdezőbiztos védőnőkben és pozitív irányban torzították válaszaikat. Kérdés azonban, hogy a szabad versenyt dicsőítő világban mi az elvárt, pozitív beállítottság? Az adatfelvétel megbízhatóságát számos adat tekintetében összehasonlítottuk a KSH felmérésekből származó adatokkal, és rendkívül jó megegyezést kaptunk. A lelkiállapotra, attitűdökre vonatkozó vizsgálatok esetében nyilván nincsenek ilyen „objektív” ellenőrzési lehetőségek, de ezeknek a kérdéseknek az esetében éppen

azt akarjuk megtudni, hogy az emberek hogyan vélekednek saját magukról és környezetükről.

Felmérésünk eredményei arra mutatnak, hogy a magyar társadalom beállítottságai, az emberek lelkében játszódó események teljesen mások, mint a felszín harsány ellenségessége. Politikusaink közül is sokan barátságban teniszeznek együtt a tabáni tenispályán, ezt viszont csak a környék lakói látják. A magyar társadalom lelki tartalékaira utal az együttműködési készség, a tolerancia, a koherencia és az élet értelmébe vetett bizalom. Ezek a tartalékok mindannyiszor meg is mutatkoztak, ha valódi alkalom kínálkozott nemzeti összefogásra, mint a romániai forradalom, a délszláv menekültek befogadása vagy az árvizek idején.

Teremtő *pesszimizmus*

TÜSKÉS TIBOR

Irodalomtörténetész, kritikus

Október végi, ködös reggel. Hét óra, még sötét van, de te már az uszodából jössz. Frissen, jókedvűen. A csupasz vadgesztenyefák alatt fiatal pár jön veled szemben. Egy férfi és egy nő. Hajadonfőtt, nagykabát nélkül, átkarolják egymást. A férfi megállít: — Tessék mondani, merre van az Édesanyák útja? — Az nem erre van. — Mutatod: — Oda a vasútállomástól indul az autóbusz. A szülészeti klinika van ott. — Az, az, a szülészeti klinika — mondja a sápadt arcú, fiatal nő. Megfordulnak, és az ellenkező irányban mennek tovább. Benned különféle gyanakvó gondolatok támadnak. „Miért keresik ezek már hajnalban a szülészeti klinikát?” Követhetnéd őket, egy darabig együtt mehethétek, szólhatnál hozzájuk. De nem. Te átmegy az utca túlsó oldalára.

Fölszállsz az autóbuszra az első ajtónál. Egyetlen pillantással fölméred, hogy hol van üres ülőhely. Jobbra egy szóló ülés, de akkor a menetiránynak háttal kell ülnöd. Balra egy páros ülés, és akkor szemben ülhetsz. De ott, az ablak mellett már ül egy férfi. Kötött sapka a fején, mészfoltos dzsekit visel. Gondozatlan, vöröses szakállú arc, kialvatlan szemek, tompa tekintet. „Talán szaga is van” — gondolod. — „Hajléktalan alkoholista. Potyautas. Megy a végállomásig a Tamasz alapítvány konyhájára.” A szóló ülést választod, és leülsz a menetiránynak háttal.

Délelőtt csöngetnek. Idősebb hölgy áll a kapuban. — Kit keres? — kiáltod. — Használt ruhát gyűjtünk a szegényeknek. Ha volna valami... — Nekünk nincs használt ruhánk. Ha van, azt a kukába dobjuk — mondod, és behúzod az ablakot.

Még tíz óra sincs. Három pillanatkép egyetlen napod reggeléről.

Rosszkedvű, erodálódó, szürke világban élünk. Minden okod megvan rá, hogy gyanakvó légy. Naponta tapasztalod a mai élet traumáit, egyfelől a „hajtást”, az önzést, a könyöklést, másfelől a kiszolgáltatottságot, a félelmet, a fenyegetettséget, az erőszakot.

Volt két énekesmadarad. Nyáron kitetted a kalitkát az udvarra. Amíg ebédeltetek, a madarakat kalitkástól valaki ellopta.

A szomszédos kétszintes házban történt. A család az emeleten aludt. Éjszaka a földszinti szobákból minden műszaki eszközt, rádiót, televíziót, magnetofont, hangfalakat, számítógépet, videót emeltek.

A csöngetésre kinéztél az emeleti ablakon. Kopott ruhájú fiatal nő állt a kerítésen kívül. Karján néhány hónapos csecsemő. — Ha pár forintot tudna adni — mondta siránkozó hangon. Az emeleti ablakból jól láthattad, hogy az úttesten, a bokrok takarásában egy piros színű autó állt. A kormány mögött zsíros arcú férfi ült. Bal könyökével a leeresztett ablak üvegejére támaszkodott. Onnét intett a nőnek, hogy melyik házhoz csöngessen be. „Ezek már jelmezben, kellékekkel és díszlettel csinálják” — mesélted a barátodnak.

Vannak másféle tapasztalataid is? Igen, vannak.

Az egyházmegyei Caritas — olvastad az újságban — általános iskolai felső tagozatos és középiskolás diákok számára pályázatot hirdet. A pályázóknak háromoldalas dolgozatot kell írni „Mit jelent neked karácsony?” címmel. — Nem lehet elég korán elkezdenni a szolidaritásra nevelést — mondja a szervezet igazgatója. — És minden pályázónak jutalmat adunk...

Feleséged elmondja: úgy döntött, az idén adójának egy százalékát a sokgyermekes családokat támogató alapítványnak ajánlotta föl.

Ismersz egy orvost, aki hetente minden ellenszolgáltatás nélkül olyan intézményben rendel egy alkalommal, ahol magányos, idős embereket helyeztek el.

Ha kérdezik, a riasztó és a vigasztaló példákat mindenki egyaránt hosszan tudja sorolni. A mérleg melyik serpenyője a súlyosabb?

Az én válaszom a teremtő pesszimizmusé. (Az, amit Pilinszky más szavakkal „tragikus derűnek” mond.) Van pesszimizmus, amely lever, közömbössé, cselekvésképtelenné tesz. Ez a természetlen pesszimizmus. És van pesszimizmus, amely fölméri a valóságot, számot vet a reális helyzettel, elfogadja a keserű tényeket, és mindezek ellenére a cselekvést, a tettet, a jövőt vállalja. Ezt mondom teremtő, kreatív pesszimizmusnak.

A közelmúltban a Duna Televízióban egy félórás filmet láttam. 1997 szeptemberében, az észak-olaszországi földrengés al-

kalmával Assisiben a Szent Ferenc bazilikát súlyos kár érte, Cimabue híres, 13. századi freskói elpusztultak. Kevesen hittek abban, hogy a templomot újjá lehet építeni. A film bemutatta a romokat, a megroppant falakat, a darabokra tört vakolatot, az elpusztult freskókat. És bemutatta az újjáépítés folyamatát és eredményét, a helyreállított és megújult bazilikát. A film utolsó mondatai a reménykedőket, az újjáépítőket idézte. Valahogyan így hangzott: „Véghezvittek valamit, ami megvalósíthatatlannak látszott.” Erre mondom: ez kell.

Ez a derűs, cselekvő, teremtő pesszimizmus.

A párbeszéd képesége

R. VÁRKONYI ÁGNES

Történész

Mi mással felelhetnénk a Vigilia súlyos kérdéseire így Advent küszöbén, küzdve az év meglepetésével, amikor véget nem érve torlódnak egymásra a megemlékezések és a konferenciák, a meghívások, amikor megfáradt és közönyös társadalmunk mégsem közönyös és fáradt, mert tudni akarja, amikor emlékezetvesztettnek vélt országunk távoli szegleteiben is tudni akarják, mi történt három évszázaddal ezelőtt, mi mással felelhetnénk arra, ami megválaszolhatatlan, mert újszülött századunk mögött bűnös évszázadokon át vonulhatunk az idők kezdeteiig vissza, mi mással, mint a fejedelem karácsonyi elmélkedésével. A *Confessio peccatoris* már címében is a karácsonyi élményt közli velünk: *Egy bűnös vallomása a szívében megszületett Megváltó jászlánál, melyet a Krisztus születése előtti napokban kezdett meg.* Az első sorok gondolatritmusa pedig pontosít, és átzeng a behavazott századok felett: *„Nem Betlehemben kereslek, hanem a szívemben, mert kegyelmeddel méltóvá tettél, hogy megszüless bennem.”*

S következik a magyar neolatin irodalom talán legszebb, de biztos, hogy legmerészebb invokációja. Beszélgetnek Betlehem és Borsi, a jelenek és a múltak, a mindennapok és a transzcendens, mert megfoghatatlan és mégis létező valóságok, s mintha felborulna a világ természetes, megszokott egyensúlya. *„Te, az Isten, aki megteremtettél engem és a világegyetemet, istállóban születesz, és én palotában... A Te szüleid szegények az anyémek fejedelmek. Te szegénységben jössz a világra, én dúsgazdagságban.”* Egymásra vetül a végtelen idő több nagy pillanata: Isten megteremti a világot, megszületik a Megváltó, világra jön ő, és ami mindezt összefogja, fölsejlik a megújulás lehetősége, szándéka, vállalása a józan ésszel nem vállalhatóknak. A leírásban összetörik az egysíkú folyamatosság, az idő több dimenzióban fut, és a döntő pillanatot,

az életrajz leírását megszakítva külön elmélkedés hangsúlyozza. Ez a *Karácsonyi elmélkedés*.

Hopp Lajos, aki sokat tett, hogy a fejedelem irodalmi életműve közelebb kerüljön a 20. század második felének magyar társadalmához, a *Karácsonyi elmélkedést* kiemelte onnan, ahová az író helyezte és a *Vallomások* végére utalta. Ezzel minden jó szándéka ellenére is téves útra tért, mert a *Karácsonyi elmélkedés* az egész mű gondolatiságának legfőbb pillére, elméleti központja, ide futnak és innen indulnak az oda-vissza utalások, itt rejlik a három nagy fejezetre osztott hatalmas mű gondolati súlypontja, a viharos változásokban ez a rövid elmélkedés az erőt gyűjtés nyugalma, a megújulás kezdete. Ez után következik a jól ismert események leírása: szervezkedés, börtön, szökés, majd a reménytelenség állapotából kimentő hírvivők érkezése, a kölcsönös felelősség felismerése. Ez életének nagy pillanata, amit számtalanszor visszaidéz, újraélve az elmúlt időt, amit visszafordíthatatlannak mond. Visszaidézi a bölcső mellett töltött pillanatait a kegyetlen önvizsgálat óráiban, és itt lelve fel az állandóság értékeit, célját és értelmét, amit vállalt. Tudja, hogy a történelem nemcsak a döntés, az események, esendő emberi cselekedetek, jó és rossz választások sokaságát, hanem ennél jóval több és nemcsak az a fontos, ami történt, hanem az is, ahogy az emberek átélték azt.

Rákóczi *Karácsonyi elmélkedése* a bibliai történet értelmezése a megélt századforduló, a születő új évszázad reményeivel és igényeivel. A szimbólumok, képzettársítások gazdag nyelvezetén. *„Beteltek a napok és Mária megszülte elsőszülött fiát, pólyába takarta jászolba fektette... megszületett a pásztor jászolban... és pásztorok voltak azon a vidéken... akik örködtek és virrasztottak nyájaik felett... Fiad születését nekik adtad először tudtul a szegényeknek és tudatlanoknak, a hűségesen virrasztóknak... az ilyen emberek hozzák híriül a békét... megyek a pásztorhoz pásztoroként a pásztorok legfőbb pásztorához... a boldog pásztorokkal, akik híriül vették születésed örömet...”*

Döntésének horderejével tisztában volt, többször írt a kockázatról, az utolsó esélyről, hogy a szegényekkel, a hadi mester-ségben tudatlanokkal vállalta a belső meghasonlásokba süllyedt és a polgárháború peremére jutott Magyarország megújítását. Amint a varsói francia lazarista rendház főnökének, Montméjan abbénak írta: *„úgy kellett tennem, ahogy tettem... az alsó nép egy maroknyi csapata élére álltam, pénz nélkül, sereg nélkül, a szükséges tiszték nélkül... megvédtem szeretett hazámat a rablók támadásától.”*

Mindaz, ami ezután következett leírható úgy is, mint az összetartozás tudatának és gyakorlatának megteremtéséért vívott küzdelem. Magyarország lakói a világ népei és a múlt és a jövő között. Van egy elfelejtett kijelentése, amit csak ma értünk iga-

zán: „Hazánk szabadságának visszaszerzésével nemcsak a nemzetnek, hanem Európa közös ügyének és a keresztény világnak is használni akarunk.” Értelmezése a Vallomások lapjairól is leírható: miként Szent Ágoston művével a keresztény világ épülésére szolgálhatott, őt is hasonló szándék vezeti. Kortársaival együtt gyermekeit a romlás gyermekeinek nevezi, azután már első pátenzában megparancsolja a vad és durva és megalázott, elkeseredett emberek harcra induló tömegének, hogy „csendes értelemmel legyenek”. Vég nélkül idézhetnénk, miként próbálja megteremteni az országban a kölcsönös felelősséget egymás iránt, tudatosítani az összetartozást a különböző státusú, nyelvű, vallású hívei között. Magyarország és a szomszéd országok, Magyarország és az akkori idő legnagyobb változását élő távolabbi hatalmak között, a hatalmi erőviszonyok átrendezéseért zajló háborút az egyensúlyt teremtő békére készül Európában. Hitt a szintézisteremtés lehetőségében. A bűnök, mintha maiak lennének: gyűlölet, önzés, széthúzás, az erősebb elnyomja a gyengébbet, s a jövő bűnei, a múlt megtagadása, és az átírt történelem, mert „a szöveget meg fogják csonkítani”.

Századunk az előzőtől jókora veszteséglistát kapott. Elpusztult milliók, elvesztett hitek, megcsonkított családok, széttört világok veszteségeit. Leltárkönyv, lapok nélkül. Elveszték a kultúra tapasztalatokat tároló lapjai. Elhullottak a szimbólumok, a szabad képzettársítások, a metafizikai gondolkodás, a civilizációk, a szokásrendek, a bonyolult értékrendszerek, a párbeszéd képessége. Könyvek, versek, hagyományok, túlélési művészetünk dokumentumai, az emberiség közös történetei mint temetetlen halottak a brutalitás csataterein, úgy fekszenek a felejtés mezején. Hiánylistánk hosszú: a kölcsönös bizalom, az egységben látás igénye, a személyiség és a közösség egymásra utaltságát kiegyensúlyozó évszázados gyakorlat, az életet élni tudó tudás, a döntés játéktere. S ami a legfájdalmasabb: elveszett a párbeszéd képessége. A többi csak tünet. A gyűlölködés, magány, durvaság, önzés, terrorizmus, embertelenség a hiányokból egyszerűen levezethetők. A kultúra vesztés, értékvesztés, párbeszéd képtelenség számláját terheli minden, ami ma nyomaszt: a gyengébbek kíméletlen letiprása, a hazugságok vására, és a nagyvárosok utcáin, a metróállomásokon, a kirakatok szegleteiben meghúzódó hajléktalanok mellett fásultan, közönyösen, vagy valamiféle megfoghatatlan, nyugtalanító érzés miatt szaporábbra fogott léptekkel elsiető, rosszkedvű tömeg.

Miért nem tudjuk, amit a régiek nagyon is jól tudtak? Az idő, amit élünk, elidegeníthetetlen tulajdonunk. Sokszor szembesítem egymással Marcus Aurelius császár és a szamostölgyesi Szabó Istvánné Pörnyeszi Mária gondolatát. Mintha ugyanazt mondanák. A császár önmagával beszél meg: „Minden órában szigorúan tedd fel, hogy mindenkorai ügyeidben római és férfi módjára pontos-

ságra törekvő, mesterkéletlen méltósággal jársz el, s hogy minden más elfogultságtól megszabadítod magad.” — Több mint ezer esztendő múltán a szamostölgyesi asszony ugyanarról tárgyal Istenével: „adja, hogy rövid életem mindennapja nékem nevezetes és drága legyen, adj kedvet, bátorságot, erőt, hogy minden nap valami hasznosat és jót cselekedjek, hogy ne vesszen el örökségemből egy nap sem.” Miért nem vesszük tudomásul, hogy a huszadik század kegyetlenül igazolta Zrínyit: „A gyűlölet olyan, mint a puskaporral túltömött ágyú, azt is elpusztítja, aki elsüti.” Miért nem merítünk országunk történelmének szellemi tőkéből? Miben bízhatunk? Cultura Nostra.

VASADI PÉTER

Az emberi lét tétje

Költő, esszéíró

Pál apostol kifejezése, hogy tagjai vagyunk egymásnak, azt hiszem, ezt jelenti: a leglényegünk szerint egymás vagyunk. Tehát nem csak te vagy az én kezem, én vagyok a te szád, szavad, törekvésed, hanem hogy te én vagy, én ő vagyok (össze is szoktak téveszteni vele), te, ő és én mi vagyunk. És nem abban az értelemben, hogy egynél többen vagyunk, hanem hogy te és én nem volnánk, nem lehetünk te és én, ha nem tudunk mi lenni. Ég és föld közeledik és simul össze bennünk hézagtalanul. Ebből azt a nyers aktualitást is levonhatjuk: addig nem lesz igazán humánus politikai párt, amíg nem képes tagjainak szellemi, sőt szakrális otthonává lenni anélkül, hogy bármilyen vallással vagy egyházzal tévesztené össze magát. Ha ezt teszi — láttunk rá példát —, elmorzsolódik; ilyen terhet nem bír el. Klub se lehet. Átmeneti, de szükséges és megbízható menedéknek kell lennie, mert az örök „mi” szerveződni akar.

Pál apostol kifejezése egyetemes érvényű és szubsztanciális: ahhoz, hogy üdvözüljön az ember, nem muszáj párttagnak lennie, mert mindenféle tömörülés fölött és alatt igaz az, hogy mi, összetéveszthetetlenül különbözők egymás vagyunk. Pál apostol Krisztusra, vagyis az üdvösségre veti pillantását, és csak rá, csak arra, s az üdvösségnek idesugárzó világossága láttatja vele az emberiséget egynek, egy embernek, s az egy embert megsokszorozva az emberiségnek. Az emberiség azonban mindig és kizárólag az egyetlen emberben, az itt és most ebben az egyetlen individuumban ragadható meg. Csak ezzel, az Istennek teremtő akarata szerinti tekintettel s fölismeréssel közeledhetünk úgy egymás felé, hogy kívánjuk az emberek közötti lényegi egységet, vágyat az egységre, s azt, hogy meg is értsük: Isten, aki a „szereitek” (Th. Merton), nem emberiséget, hanem embert teremtett; őt testvérek szánta. A többi testvérenek.

Hogy egymás lehessünk, az az ember iránt támasztott legradikálisabb, mintegy fájdalmas követelmény, és csak a szent Isten támaszthatja. Jézus Krisztus ezt így fejezte ki: Legyetek szentek, mert a ti mennyei Atyátok szent. A szentségben nem is lehetünk más, csak egy, azaz egymás.

Minél igazabb, és teljesebb is (olyan, amilyen mértékben) ez az egység, annál nagyobb az ember szabadsága arra, hogy különböző legyen, ami a személyesen élt élet természetes fejleménye. Az embernek a különbözőséget nem kell se akarnia, se tűzön-vízen át törekednie rá; akarnia az egységet kell, éppúgy, mint a szeretetet, és erre törekednie is kell, ha szeret. Ennek a készülődő egységnek különben békesség, megértés, irgalom, lélek szerinti tudás, a sokfajta alkotás gyümölcsei, szellemi világosság, belső tisztaság is a neve; egyszóval az Isten elgondolta emberi élet. A gyűlölet — az állítólagos gyakorlat, a főnnmaradást ösztönző önvédelmi reflex, a „bevett mód” — mindennek épp az ellenkezője. A gyűlöletnek nem tagokra, hanem szolgálókra van szüksége. Nem egységre, hanem széthúzásra. Nem szentségre, hanem matériára. Nem igazmondásra, hanem hazugságra. Nem világosságra, hanem ködösítésre. Ha mi megkíséreljük egymással lenni, nem jut eszünkbe ez a szó: embert „levadászni”. S hogy az így kimondott s alig palástolt ellenszenv még érthetőbb legyen, nem kívánjuk ezt a különös ajánlatot tovább értelmezni: „vagyis eltenni őt láb alól”. Mindegy kit. Bárkit. Ennek a logikának a következő lépése ez: nem azt kellene eltenni láb alól, aki el akar tenni valakit láb alól? Ez, feleim, kétségekbe ejt. A gyűlölet az oda-vissza. Innen sehova... Másfelől talán nem is olyan nagy baj, ha akad, aki — nem éppen a lábam alatt, de — a lábam közelében tartózkodik. Hogy alkalmas időben megállítson ámokfutásomban. A kártékony tévelygéseimben. A törvénysértésben. Mert a gondolataim, az álláspontom, az érveim fölülvizsgálatra szorulhatnak, szorulnak is, és kapóra jöhet a lábam körül okvetetlenkedő *másik*.

Az egymással válás útja az emberség alsó fokán nevetséges, felső fokán elkerülhetetlen. Igaz, olyan rögs, hogy szívesen mondjuk rá: a lehetetlenséggel határos. Éppen ezért itt, ebben mindenkire szükség van; kiváltképpen az ellenfeleimre. S ez azt igazolja, hogy az embernek a legréálisabb dolgai látszanak a legabszurdabbaknak. Áldozat nélkül ez sem megy.

MÁRAI SÁNDOR

Bizalom

Megjelent a Pesti Hírlap
1941. december 28-i szá-
mában, az író Vasárnapi
Krónika című rovatában.
Közreadja Mészáros Tibor.

A Szentatya karácsonyi szózatának egyik legfontosabb követelése a „Pacta sunt servanda” alapelvének hangoztatása volt. A szerző-
déseket be kell tartani, mondotta a katolikus világ látható feje: ez
az erkölcsi alapelv utolsó időben igen sokszor válságokon és tragi-
kus összeomlásokon esett át. A következmény a népek és a népek
vezetői közti bizalom eltűnése lett.

A Szentatya magasról beszél és messzire lát: mi, akik — szerte
a világon — szavait hallgattuk, úgy érezzük, ennek az eszmei kö-
vetelésnek van gyakorlati és köznapi tartalma is. Mindazért, ami
történik ma a világban, a földrészek háborújáért nem lehet a teljes
és feltétlen felelősséget a népek vezetőire hárítani. A népek veze-
tői leggyakrabban csak kifejeznek — ösztönösen, vagy tudatosan
— egy lelkiállapotot, mely az embereket, kiket vezetnek, teljesen
eltölti. A kollektív feszültségek mögött száz és százmillió egyéni
feszültség lappang. Miért várunk másféle megoldást nagy kollek-
tívumoktól, mint azoktól, akikből a közösség tömegnek, nemzet-
nek, földrészek lakosságának összeáll. Várhatunk? Száz és száz-
millió egyéni bizalmatlanság hogyan összegződhet kollektív biza-
lommá? Ezermillió egyéni kapzsiság, hiúság és kéjvágy lehet-e más
legfőbb, tömörített kifejezési formáiban, mint nemzetek kapzsisága,
hiúsága és bosszúvágya?... Lehet-e elképzelni, hogy holnap, mikor
elhallgatnak a fegyverek, ugyanazok az emberek valamilyen értel-
mesebb, méltányosabb rendet építenek fel a világon, mikor belülről
az emberi anyag az egyéneken ugyanolyan reménytelen?

Az egyének közötti élet alapelve éppen úgy, mint a nemzetek
közötti élet egyetlen lehetősége a bizalom. Erőszakkal el lehet érni
nagy eredményeket, erővel meg lehet közelíteni egy nép életcélja-
it, de emberi helyzeteket megvalósítani, állandósítani csak a biza-
lom légkörében lehet. Egy emberi közösségnek kétségtelenül
annyi joga van az élethez, amennyi ereje van megszerezni a maga
élethelehetőségeit; de állandó támadásban nem lehet élni, a szerzett
javakat és kiverekedett jogokat nem lehet permanens támadásban
igazolni és élvezni: az erő csak akkor következetes, ha biztosíté-
kot tud adni önmagának, hogy a bizalom légkörében birtokolhat-
ja mindazt, amit szerzett, s ami az övé. Bizalom nélkül minden
emberi erőfeszítés hamuvá porlik az időben. Nincs emberi kap-
csolat — legyen az érzelmes, vagy üzleti, politikai, vagy szellemi
—, melyet huzamosabb időn át életben lehetne tartani, ha meg-
rendül a kapcsolat bizalmi tartalma. Nagy leleménnyel, furfang-
gal, erővel és kitarással felépíthetnek egy hatalmas vállalatot, mely

rendkívüli eredményeket ér el az üzleti világban — de ha vevőim, továbbá alkalmazottaim és munkásaim egy napon megtudják, hogy az óriási szervezet nem tartja be vevővel és munkással szemben a szavát, átmeneti üzleti eredmények után a vállalat feltétlenül elsorvad. A világ hatalmi helyzetei nemcsak erőre épülnek fel, hanem bizalomra is. A „Pacta sunt servanda” erkölcsi alapelve tehát nemcsak egy vallásfelekezeti egyik erkölcsi törvénye, hanem az emberi együttélés legfőbb követelése, mely nélkül nincs igazi eredmény, igen, nincs emberi életlehetőség sem.

S mert a népek és földrészek vezetőire nem tudunk ebben az értelemben hatni, az egyetlen, amit tehetünk — s minden európai embernek egyre inkább meggyőződése ez — ha a szellemi és erkölcsi megújulást nem a vezetőkön kérjük számon, hanem önmagunkon. A nehézségek beláthatatlanok, az emberi önzés végtelen, a birtokosok valószínűleg soha nem lesznek hajlandók önként megosztani a világ javait a népekkel, melyek elmulasztották a szerzés történelmi pillanatait, a harc megy tovább. Ezen emberi erő nem tud már változtatni. A világ erői égnek, maguk az erők lobbantak lángra, melyek az emberi világot felépítették, s lángolnak, amíg éghető emberi anyag akad a földön. Minden nép, minden fajta, minden földrész emberi anyaga felgyulladt ebben az égésben. Mit tehetünk, külön, egyenként? Azt hiszem, csak külön és egyenként tehetünk valamit. Néha úgy képzem el, hogy a háború mellett és fölött felépül a világban valamilyen emberfeletti erkölcsi iskola, ahol az erkölcsi alapelvek ábécéjét kell nagyon egyszerűen, nagyon világosan, halálos következetességgel hirdetni mindazoknak, akik valamilyen módon még szólni tudnak. Mert minden katonai, társadalmi, vagy gazdasági eredmény múltó értékű, ha nem fogadja bizalom. És a szándék, „tiszteletben tartani a szerződéseket” — e szándék nélkül minden emberi cselekedet új és új harcok mozgatója marad. Tartsuk tiszteltben a szerződéseket, külön és külön, egyenként, munkában, emberi vonatkozásban, társadalmi helyzetünkben, egyéni kötelezettségeinkben. Vigyázzunk minden kiejtett és leírt szóra. Ne ígérjünk semmit, amit nem tudunk minden áron és föltétlenül megtartani, kezdjünk olyan pedánsok és kicsinyesek lenni ígéretben és követelésben, tartozikban és követelben, abban, amit Istennek és abban, amit a Császárnak kell adnunk, mintha előlről kellene felépítenünk az emberi világot. S csakugyan, előlről kell felépíteni, mert a talapzat, melyre a művelt világ együttélése felépült, romokban hever. Ez a talapzat a bizalom — nem a föltétlen, mert ez nincsen sehol, ahol ember él, hanem a lehető és viszonylagos, az érdekek által megszabott, a józan ész által előírt, s az érdeknél és a józan észnél is mélyebben élő emberi törvény, a lelkiismeret szavai által megparancsolt bizalom. Most könnyű kézzel dobni el fogalmakat; de a lelkiismeret nem az a fogalom, melyet az ember következmények nélkül és büntetlenül eldobhat magától. Talán ettől

lett a kétlábú állat emberré. Az embernek, csak neki adatott meg, hogy felelősséget érezzen tetteiért. Ez az isteni benne. Mindjobban érezzük, hogy csak a bizalom légkörében maradhatunk emberek. Újra meg kell tanulnunk az erkölcsi alapelvek ábécéjét. Az egyik, a legfontosabb, éppen a *Pacta sunt servanda*. Az idő reáékényszeríti az embert, ezt a hanyag és feledékeny tanulót, hogy mindaddig ismételje ezt az egyszerű leckét, amíg nemcsak szavait, de értelmét is megérti, s nemcsak agyával, de végzetével érti meg.

HALASI ZOLTÁN

Így ér el

*Lehet, hogy mégis cigánybanda,
január elsejei,
füstös arcok, nótával regölők,
hófoltos brácsák, kajla hegedők,
jókívánságos handabanda,
rémületkeltő pálinkavedelők,
a tájszólásuk helyi.*

*Lehet, hogy üvöltő kamionsofőr
a román utakon,
fut utánad, a dezertőr után,
át a táblányi kukoricán,
a domboldalra föl,
mert nem fizettél a stoppolás után,
franciakulccsal váгна nyakon.*

*Vagy ornitológus, német, idegen,
egy nyári éjszaka
gond nélkül sátrába fogad,
reggelre kelve ott fekszel magad,
se sátor, se ő, a kisárgult helyen,
egy látcsövön kívül utána nem marad
más, csak a hálósák szaga.*

*Így ér el, utast, vándormadarat,
karon ülő kisiút
a másvilági kalauz,
és így hagy ott, ahova jutsz,
félve, futva, szállva, már nem magad,
csak értetlen sivatagi tús:
hány-vet a sehova-út.*

Én

*Kicsi koromban tenyerén hord,
ellátja képviseletem, a gyámom,
felnevelóm.*

*Hitetlen kamaszt, emancipálni próbál,
pertu a viszonyunk, de visszaélek,
számra veszem.*

*Nyelvórát ad, terjesztem róla
(csak tanítóány ne jelentkezzen!),
falon ragasz.*

*Letépi. No lám, blamá!/, mint púp
kísér; csigolyán idegen csont,
iker fivér.*

*És hámlik rólam, krumpliról héj,
pofákat vág, nem nekem, neki vannak
nőügyei.*

*Föladni, csomagot: vigye az ördög!
Üres doboz jön vissza. „Címzett
már nem lakik.”*

*Ma másmyen, lerázhatatlan,
istenkellék. De nekem már bolond-
csörgő se kell.*

*Ha zsebpiszoknyi, akkor is kiszórom.
Vagy pótolom, ha kell: hiányzó
nyomeletem.*

JUHÁSZ FERENC

Az üdvözlet angyal-ámulása

*Kiskarácsony, nagykarácsony:
ki várja új virradásom,
ki várja kipusztulásom,
megosztani nincs-kalácson?*

*Kiskarácsony, nagykarácsony:
mint a sárkánygyík kő-bársony
lemez-inge fuga-rácson:
halálom megmaradásom.*

*Kiskarácsony, nagykarácsony:
ami véd: páncél-súly álmom,
nyak-esernyő, fogsor hátból,
mozaik-öltöny sziklából.*

*Kiskarácsony, nagykarácsony:
merengek az elmúláson.
Az idő, mint papirosból
bakancs, ruha. Vak foncsor-toll.*

*Kiskarácsony, nagykarácsony:
rózsa-csöndhab lécsontvázon,
kőfalon vad rózsafüggöny.
A rózsza-omlás vér és könny.*

*Kiskarácsony, nagykarácsony:
bőrző pecsétviasz-alkony.
Borda-létrán zúg a rózsza,
mintha darázs-tejút volna.*

*Kiskarácsony, nagykarácsony.
Rózsabomlás jég-éj ágon:
vérvizenyő Krisztus-mellből,
puha patak lándzsa-sebből.*

*Kiskarácsony, nagykarácsony:
telem kürtje gyász-gyémántom,
jégkorszakot tol rikoltva,
mint özönlő mammut-csorda.*

*Kiskarácsony, nagykarácsony:
az űrt nézze, aki lásson.
Űrbe bújtam, arany-ingbe,
bennem csillagmezők tömbje.*

*Kiskarácsony, nagykarácsony:
mint gyászlepke zöld kalászon
pihen az éj koponyámon
s fénysziták a merev gyáson.*

*Kiskarácsony, nagykarácsony:
aki kést hoz, az most ártson.
Döfje a szív közepébe,
állok, kegyelmet nem kérve.*

*Kiskarácsony, nagykarácsony:
angyal-bozsgás ámulásom,
nyüzösögnék gyermekkor-szárnyak,
mint fehér-toll halott-árnyak.*

*Kiskarácsony, nagykarácsony:
fagy, hó, halál, hajnal-vászon.
Szívbőröm fáj, ég, ahogy ráng:
mintha jajgatna az ország.*

*Kiskarácsony, nagykarácsony!
Azt várom, hogy rámkiáltson,
tetszhalottra, aki félt még:
nézz rám csoda, hiszen élsz még!*

SOMMAIRE

RÓKUS KERESZTY: Renaissance de Noël
 ISTVÁN PÁKOZDI: A Noël on joue

„Nous sommes membres les uns des autres”

- Réponses de nombreuses personnalités de la vie culturelle hongroise à l'enquête de Vigilia

SÁNDOR MÁRAI: Confiance
 ■ Poèmes de Zoltán Halasi et Ferenc Juhász

INHALT

RÓKUS KERESZTY: Weihnachtliche Neugeburt
 ISTVÁN PÁKOZDI: Am Weihnachten spielen wir

„Untereinander ist einer des andern Glied”

- Antwort auf die Rundfrage der Vigilia von zahlreichen bedeutenden Persönlichkeiten aus dem ungarischen Kulturleben

SÁNDOR MÁRAI: Zuversicht
 ■ Gedicht von Zoltán Halasi und Ferenc Juhász

CONTENTS

RÓKUS KERESZTY: Rebirth at Christmas
 ISTVÁN PÁKOZDI: Playing at Christmas

„We are members of one another”

- The Answers of Outstanding Personalities to the Inquiry of Vigilia

SÁNDOR MÁRAI: Confidence
 ■ Poems by Zoltán Halasi and Ferenc Juhász

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Szerkesztő: BENDE JÓZSEF Szerkesztőségi titkár és tördelő: KÁLMÁN ZOLTÁNNÉ

Munkatársak: GÓRFÖL TIBOR (Teológia), HAFNER ZOLTÁN (Szépirodalom), ROCHLITZ KYRA (Mai meditációk)

Szerkesztőbizottság: HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN,

KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, RÓNAY LÁSZLÓ, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024; Nyomás: Veszprémi Nyomda Rt.

Lapunk megjelenését a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alapprogramja támogatja

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: Budapest, V., Piarista köz. 1. IV. em. 420. Telefon: 317-7246; 486-4443; Fax: 486-4444. Postacím: 1364

Budapest, Pf. 48. Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia

Kiadóhivatala. Terjeszti a Magyar Posta Rt. ÜLK, a Magyar Lapterjesztő Rt. és alternatív terjesztők. A Vigilia csekkszámja száma: OTP. VII.

ker. 11707024–20373432. A 2004-es évben egy szám ára 240,- Ft; előfizetési díj 1 évre 2.520,- Ft, fél évre 1.260,- Ft, negyed évre 630,- Ft.

Előfizethető külföldön a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: 50,- USD vagy en nek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10–14 ÓRA. KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

Ára: 200 Ft

VIGILIA

*Minden kedves Olvasónknak
áldott Karácsonyi Ünnepeket
kívánunk!*

ISSN 004260242-4

9 770042 602425